

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تبلیغ

ظرافت ها و حساسیت ها

تنظیم: حسن زاده

موسسه مسجد

شابک :

تبلیغ؛ ظرافت ها و حساسیت ها

تنظیم: حسن زاده

ناشر: موسسه مساجد

چاپ و صحافی:

نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۵

شمارگان:

شلیک:

قیمت:

فهرست مطالب

مطلع سخن ۱۳

فصل اول: آداب تبلیغ

تبلیغ.....	۱۷
تبلیغ فصلی.....	۱۸
اعزام مبلغ.....	۱۸
بازگشت به وطن برای تبلیغ.....	۱۸
اعزام مراجع.....	۱۹
اعزام‌های امروزی.....	۱۹
اهداف تبلیغ.....	۲۰
انتخاب مکان تبلیغی.....	۲۱
آداب ورود.....	۲۲
پس از ورود.....	۲۳
آداب ارتباط با روحانیان.....	۲۳
ارتباط با مسجد.....	۲۴
آداب معاشرت با مردم.....	۲۵

۲۵	الف: شیوه برخورد
۲۶	ب: ادب برخورد
۲۶	ج: توجه به مردم
۲۷	د: صمیمیت و همدلی با مردم
۲۸	ه: سیاست و زیرکی
۲۹	و: اخلاق متعالی
۳۰	ز: جذب نیرو
۳۱	ح: حل مشکلات مالی
۳۲	آداب ارتباط با زنان
۳۲	آداب میهمانی رفتن
۳۲	الف: قبل از میهمانی
۳۳	ب: هنگام ورود
۳۳	ج: آداب الفت با میزبان
۳۴	د: آداب حضور بر سر سفره
۳۴	ه: پس از صرف غذا

فصل دوم: شیوه های تبلیغ

۳۷	شیوه های تبلیغ
۳۸	جایگزین های سخنرانی
۴۰	مقایسه شیوه سخنرانی با شیوه پرسش و پاسخ
۴۰	موضوع سخنرانی
۴۲	محتوای سخنرانی
۴۳	فنون سخنرانی
۴۳	الف: آماده سازی مخاطب
۴۳	ب: هماهنگ سازی مقارنات سخن با سخن
۴۵	ج: ایجاد مقبولیت
۴۵	د: زمینه سازی برای تأثیر
۴۷	ه: توجه به ظرافت ها

۴۹	و: متقن‌گویی
۴۹	ز: استفاده از شگردها
۵۰	ح: تسلط بر اوضاع
۵۱	ط: جاذبه دادن به سخن
۵۲	زمان سخنرانی
۵۳	مکان سخنرانی
۵۴	مقدار سخنرانی
۵۵	آثار سخنرانی
۵۵	ارزیابی سخنرانی
۵۶	دعا و مناجات
۵۶	نوع دعا
۵۶	مقدار و زمان دعا
۵۷	کیفیت خواندن دعا
۵۷	مزد تبلیغ
۵۷	الف: درخواست مزد
۵۸	ب: قبول مزد
۵۸	ج: مبلغ مزد
۵۹	د: فنون جلب هدایای مردمی
۵۹	ه: آداب قبول هدایای مردمی
۶۰	و: عامل تغییر در کوفه

فصل سوم: ابزارهای تبلیغ

۶۱	پایگاه تبلیغ
۶۲	کیفیت ارتباط با مسجد
۶۴	ترویج مسجد
۶۵	منبر و محراب

۶۵	جایگاه منبر.....
۶۶	کارکردهای منبر.....
۶۷	وضعیت منبر.....
۶۷	الف: نورانیت منبر.....
۶۷	ب: مکان منبر.....
۶۸	ج: آراستگی منبر.....
۶۸	استفاده از منبر.....
۶۸	الف: آداب استقرار بر منبر.....
۶۹	ب: محل و کیفیت استقرار بر منبر.....
۶۹	ج: حفظ تقدّس منبر.....
۷۰	شرایط سیستم صوتی.....
۷۰	الف: برق.....
۷۰	ب: وضعیت میکروفن.....
۷۰	ج: بلندگوها.....
۷۱	استفاده بهینه از سیستم صوتی.....
۷۲	فعالیت‌های فرهنگی.....
۷۲	الف: کارهای اخلاقی.....
۷۲	ب: اردوها و مسابقات.....
۷۳	ج: تجلیل‌ها و تشویق‌ها.....
۷۳	مراقبت از مقدّسات.....

فصل چهارم: تبلیغ در رمضان و محرم

۷۷	مقایسه ماه محرم با ماه رمضان.....
۷۸	اشتراکات ماه محرم و ماه رمضان.....
۷۸	آفت‌ها و آسیب‌ها.....
۷۹	راهکارها.....
۸۰	موضوعات ویژه محرم.....
۸۱	نکاتی پیرامون کوفه‌شناسی.....

الف: موقعیت جغرافیایی	۸۱
ب: موقعیت سیاسی و سوق الجیشی	۸۱
ج: وضعیت فرهنگی	۸۲
د: وضعیت مذهبی	۸۳
ه: عملکرد کوفیان	۸۳
محرم و روشننگری	۸۴
هیئت‌های عزادار	۸۵
الف: رؤسای هیئات	۸۵
ب: هیئتی‌ها	۸۶
ج: برنامه‌های هیئت	۸۶
چرا هیئتی نه مسجدی؟	۹۰
برنامه‌های روز عاشورا	۹۱
الف: زیارت عاشورا	۹۱
ب: نماز ظهر عاشورا	۹۱
آیین عزاداری	۹۲
شعر خوانی	۹۳
تعزیه و نمایش	۹۴
یک نکته	۹۴
روضه خوانی	۹۵
روضه‌های خانگی	۹۵
شیوه روضه خوانی	۹۶
نکته‌های مهم	۹۷
مداحان و روضه خوانی زنانه	۹۷

فصل پنجم: مکان تبلیغ

ویژگی مسجد	۹۹
متولیان امور مسجد	۱۰۰
جاذبه‌های مسجد	۱۰۰

- کارکردهای مسجد ۱۰۲
- الف: کارکرد مذهبی و دینی ۱۰۲
- ب: کارکرد فرهنگی ۱۰۳
- ج: کارکرد سیاسی ۱۰۳
- د: کارکرد بین‌المللی ۱۰۴
- نقش بی‌بدیل مسجد در عزاداری‌ها ۱۰۵
- نقش استراتژیک مسجد ۱۰۵
- توطئه بزرگ دشمن ۱۰۶
- عمق نفوذ دشمن ۱۰۷
- وضعیت بحرانی ۱۰۹
- مهارت دشمن ۱۱۲
- سند حسینییه ۱۱۲
- مدیریت حسینییه‌ها ۱۱۴
- عوامل درونی رشد حسینییه‌ها ۱۱۴
- اهداف طراحان حسینییه ۱۱۶
- جاذبه‌های حسینییه ۱۱۸
- آسیب‌های حسینییه ۱۱۹
- الف: آسیب‌های عبادی ۱۱۹
- ب: آسیب‌های مذهبی ۱۲۰
- ج: آسیب‌های فرهنگی ۱۲۱
- د: آسیب‌های اجتماعی ۱۲۲
- ه: آسیب‌های مدیریتی ۱۲۳
- و: آسیب‌های سیاسی ۱۲۳
- شبیخون فرهنگی ۱۲۴
- مدیریت حل بحران ۱۲۶**
- تدابیر راهبردی ۱۲۷
- الف: تدابیر مدیریتی ۱۲۷
- ب: تدابیر حکومتی ۱۲۷

ج: تدابیر تبلیغی	۱۲۸
د: تدابیر فرهنگی	۱۳۱
ه: تدابیر دینی	۱۳۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مطلع سخن

از افتخارات حوزه‌های علمیه - به ویژه حوزه علمیه قم - نزدیک شدن مبلغان به مردم - مخصوصاً در ماه‌های مبارک رمضان و محرم الحرام و صفر - است.

این ارتباط خوب، آثاری همچون اعتماد، وابستگی، دلبستگی و احترام متقابل مردم و روحانیت دارد که بعد از ده‌ها سال هنوز اجانب و اجانب پرستان رمزوراز آن را درک نکرده اند به نحوی که روحانیت شیعه با همه کارشکنی‌های روشن و بی تجربه‌گی و مشکلات متعدد هنوز پرنفوذترین و معتمدترین اقشار و احزاب در ایران هستند و پیامدهایی چون ولایت، استقلال و جمهوری اسلامی داشته چنان که آمریکایی‌ها اعتراف کردند که برای سلطنت شاه ایران همه منافذ را بسته بودیم به جز نفوذ روحانیت و مسجد که آن را نشناخته و تأثیر آن را ندانسته و همین موجب شکست سلطنت شاهنشاهی و پیروزی انقلاب شد.

ایام تبلیغ فرصتی خوب و مناسب برای ارشاد، تربیت و همراه شدن با مردم است و عزیزی که این نعمت را قدر بدانند، به بهانه فعالیت‌های اجرایی، پژوهشی، آموزشی و تخصصی دست از تبلیغ و هجرت بر نمی‌دارند؛ چرا

که امام خمینی علیه السلام فرمودند: درس و پژوهش برای وقتی است که نمی توان تبلیغ کرد و آیت الله گلپایگانی علیه السلام فرموده بودند که درس و بحث برای افرادی است که نمی توانند تبلیغ کنند^۱

از آن جا که تبلیغ رسالتی عظیم است روحانیون نیازهای جامعه - و نه نیازهای علمی و مادی خویش - را محور فعالیت تبلیغی خویش قرار دهند و با این بینش و شعور است که آنان رنج هجرت را به جان می خردند و حاضرند برای تحقق آن از همه چیز دست کشیده و برای نجات خود و مردم از گمراهی و شیاطین قیام کنند و خطر جدایی تفکر حوزه از مسائل روزمره مردم را دفع کنند.

خداوند همه فضلا و طلائی را که ارشاد و هدایت و تربیت را عمده ترین و شریف ترین رسالت خویش می دانند - مخصوصاً در شرایطی که مردم توقع دارند، اسلام و انقلابی را که با خون شهدا و سختی های فراوان به دست آورده اند در کردار و رفتاریک عبدخدا و در لباس رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ببینند - توفیق خدمت عطا فرماید!

از همه دست اندرکاران تبلیغ تشکر می کنیم؛ آنانی که تدبیر و برنامه ریزی می کنند تا تبلیغ، ساماندهی خوبی پیدا کند و برای آن برنامه ریزی می کنند به گونه ای که هر روحانی از ماه ها قبل و بلکه از سالها قبل مکان تبلیغی خود را بداند تا هم بلا تکلیف و سرگردان نباشد و هم آنچه را که آن منطقه - از مسائل فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی و اقلیمی - بدان نیاز دارد از قبل آماده کرده باشند و با مقدمه چینی و شناخت، فعالیت فکری و فرهنگی را عمیقاً شروع کند.

با این تلاش هاست که مردم قدرشناس از ماه ها بلکه سال ها قبل روحانی و کارشناس مخلص خود را می شناسند و او را با عزت و احترام استقبال و بدرقه

---

۱. لذا رسالت حوزه در درجه نخست به شناخت تبلیغ و تربیت مبلغ است و اگر حکومت نداشتیم حوزه علمیه ما را بس بود. امروز در کنار حوزه علمیه، حوزه عملیه نیز لازم است.

می‌کنند و مهاجرین الی الله از سرگردانی نجات پیدا می‌کنند.

در خاتمه از مراجع عظام و مدرسین گرامی تشکر می‌کنیم که تبلیغ و هدایت را در رأس برنامه‌های خویش قرار داده‌اند و معتمدان خود را به مناطق مختلف اعزام می‌فرمایند که این بهترین شیوه اعزام مبلغ در شرایط موجود است؛ چرا که موفق‌ترین علما و فضلا و مبلغان دلسوز داخل و خارج تاکنون با همین روش اعزام شده و می‌شوند. افزون بر آن که دید مردم نسبت به فرستاده مرجع خود و انگیزه مبلغ اعزام شده از طرف استاد و مرجع خود، اثر تربیتی خاصی خواهد داشت.

آنچه پیش رو دارید پیشنهادهایی مستفاد از تجربیات دیگران است و مغایرت با سیره اهل بیت ندارد. خواهشمندیم نکات را در صورتی عمل کنید که اعتماد و اعتبار و مقبولیت و قدرت بر اجرای آنرا داشته باشید

امیدواریم همه بزرگان و دلسوزان، ما را بهتر و بیش تر از گذشته راهنمایی فرمایند؛ چرا که استفاده از تجربیات و تضارب آراء، موفقیت را مضاعف خواهد کرد.

لازم به ذکر است که محور بحث ما تبلیغ فصلی و در روستا و شهرها و شهرک‌های جدید التأسیس است نه روحانی مستقر و کسانی که تصمیم دارند سالها در منطقه ای بمانند که آن کارشناسی دیگری نیاز دارد.

حوزه علمیه قم، مؤسسه مسجد

رمضان المبارک ۱۴۳۲

خرداد ۹۵

تقی قرائتی

فصل اول: آداب تبلیغ

تبلیغ

الذین یبلغون رسالات الله ویخشونه ولا
یخشون أحدا إلا الله وكفی بالله حسیبا^۱

تبلیغ به معنای رساندن پیام به مخاطب با وسایل ممکن و در دسترس است^۲ و در اصطلاح، روش یا روش‌های متمم و به هم پیوسته، در قالب یک مجموعه منظم و هدفدار است که سعی دارد از طریق نفوذ در شخصیت افراد، ضمن بسیج کردن و جهت دادن به نیروهای فردی و اجتماعی به منظور رسیدن به هدف مشخص، اقدامات ویژه‌ای انجام دهد.

۱. سوره احزاب، آیه ۳۹.

۲. مراجعه کنید به لغت نامه دهخدا، واژه تبلیغ.

تبلّیغ فصلی

موضوع سخن روحانیانی هستند که در مراحل اولیه تبلّیغ و به اصطلاح "طرح کاد" یا به دنبال کسب تجربه و به دست آوردن اطلاعات و انتخاب محل تبلّیغ اند (نه بزرگانی که سال‌ها تلخی‌ها و شیرینی‌های تبلّیغ را چشیده اند). در ایام تبلّیغی به مسافرت می‌روند اما کسانی که به عنوان دائم می‌روند برای آنان هم دستورالعمل‌هایی وجود دارد.

اعزام مبلّغ

اعزام براساس وظیفه سیره علمای شیعه بوده است. آنان بعد از تحصیل یا تخصص پیدا کردن در حوزه، به شهرهایی سفر کرده و با انگیزه‌ای پاک، جایی را انتخاب می‌کرده اند و گاهی ده‌ها و صدها فرسخ و بعضاً هزاران کیلومتر از شهر و زادگاه و حوزه علمیه دور می‌شدند و تا هند و چین با امکانات ناچیز و پیاده سفر می‌کردند و احیاناً برگشتی نداشتند و تقریباً اسلام جنوب آسیا مدیون این گونه روحانیون بوده است و عده‌ای هم به اقصی نقاط ایران می‌رفته اند و چه بسا خانه خود را در قم و مشهد و نجف می‌فروختند و در شهر مورد نظر مسجدی می‌ساخته اند و مردم هم براساس احساس تکلیف، خانه‌ای بهتر برای آنان مهیا می‌کردند.

بازگشت به وطن برای تبلّیغ

بعضی با رحلت استاد خود در حوزه و نبود منبع غنی برای استفاده علمی احیاناً به شهر خود هجرت می‌کردند و تحقیقات خود را در شهر خود ادامه می‌دادند و یا به دلیل فوت پدر که سنگربان مسجدی بوده جایگزین پدر می‌شدند و نسل‌بعد نسل به امامت و هدایت مردم ادامه می‌دادند.

اعزام مراجع

آن چه تاریخ معاصر بدان گواهی می‌دهد این است که به دلیل توسعه شهرها و هجرت‌های روستاییان و به هم ریختن قبایل و اقوام، مراجع عظام، احساس خطر کرده و شاگردان مجهّز و مجرّب خود را به نقاط مورد نیاز اعزام کرده‌اند به طوری که روحانی اعزامی هم نماینده مرجع بوده و هم خود صاحب نفوذ که این بهترین شیوه باقی مانده از علماست^۱ و امروزه هم مراجع بزرگوار همانند طیبی حاذق قبل از وقوع فاجعه به همین شیوه عمل می‌کنند.^۲

اوج اعزام‌ها در زمان آیت‌الله بروجردی که به تمام قاره‌ها اعزام داشته‌اند و بعد از آن آیت‌الله گلپایگانی که گاهی تا ۶ هزار نفری رسیده‌اند.

اعزام‌های امروزی

اعزام‌های امروزی دو گونه است:

۱. برخی فقط امام جمعه‌اند؛ نه امام مسجدند و نه امام جماعت بلکه مشاور استاندار و بخشدار و دهیارند و همانند واشری بین مردم و حکومت از دو طرف فشار تحمل می‌کنند. این افراد باید تقصیرها و قصورها را توجیه کنند و هیچ گونه ابزاری هم در اختیار ندارند و حتی صاحب ماشین و راننده و تلفن خود هم نیستند و مرتباً در جلسات اضطراری و مراسمات به سر می‌برند.
۲. برخی دیگر امام جمعه مرکز استان و نماینده ولی فقیه‌اند که نماینده خبرگان هم اکثراً از بین این حضرات است. حضور این افراد در بین مردم مثل آیت‌الله مدنی از چنان اقتداری برخوردار بودند که استاندار عوض می‌کردند و مراد مردم بودند و آنان نیز مرید حضرت امام (ره) بودند در حالی که هیچ گونه

۱. تهران قدیم، نمونه بارز آن است.

۲. داستان هجرت آیت‌الله قرشی از قم به مرز ولایت و خط مقدم اهل سنت (ارومیه) از همین قبیل است.

نیاز اقتصادی و سیاسی به امام نداشتند اما متأسفانه امروزه بعضی از امام جمعه‌های استان‌ها نیازهای متعددی به رهبری دارند که اگر عنایت ایشان نباشد به چالش کشیده می‌شوند.

اهداف تبلّیغ

۱. صیانت از اعتقادات مردم
۲. عمق بخشی به باورهای دینی و نظارت بر عبادات و رفتارهای مردم
۳. جلوگیری از تحریف‌ها و بدعت‌ها
۴. کنترل مردم و جلوگیری از نافرمانی دینی آنان
۵. حفاظت مسجد از تخریب و طهارت آن از پلیدی‌ها
۶. شناسایی توانایی‌های خود برای برداشتن قدم‌های بلندتر (همه مراجع، مبلغ بوده اند)
۷. ارزیابی نیازهایی که باید حوزه‌های علمیه به پاسخگویی به آن‌ها همت بگذارند
۸. همسان سازی فرهنگ دینی در سراسر کشور بین جوان و پیر، شهری و روستایی و ...^۱

انتخاب مکان تبلّیغی

۱. منطقه‌ای برویم که به ما نیاز دارند. بنابراین برخورداری از امکانات و مسائل رفاهی و دور و نزدیک بودن را اصل قرار ندهیم. مبلّغ و مهاجرالی الله همه مشکلات و کمبودها را به جان می‌خرد، اگر منطقه تبلّیغی او نیاز به مسجد داشته باشد مردم را به ساخت مسجد تشویق می‌کند و از مسجد با روش‌هایی مناسب و کاربردی به حل مشکل می‌پردازد.

---

۱. کسانی که به دنبال تأمین نیازهای مادی خود و یا کسب شهرت هستند و یا تبلّیغ را وسیله‌ای برای مدرک و پست قرار می‌دهند مخاطب ما نیستند.

۲. استمرار در یک محل تبلیغی داشته باشیم زیرا مسائل تربیتی نیاز به مرور زمان و تکرار تذکر دارد. همچنین مقداری از فرصت تبلیغی ما صرف شناسایی محل و افراد نمی شود و احاطه ما بر محل تبلیغی بیشتر می شود و نتیجه بهتر می شود علاوه اینکه ماندن در یک منطقه، زحمتش کم تر و جاذبه اش بیش تر است و موجب رشد و بالندگی مبلغ می شود.

۳. ارگان های دولتی و مراکز دیگر در حاشیه قرار گیرد و اگر به ارگانی یا مرکزی دعوت شده اید در آن جا رسماً سخنرانی نکنید. فقط احوالپرسی و دلجویی کنید و ارشاد و هدایت مردم را در پایگاه خود (مسجد) انجام دهید. پیامبر اسلام با آن همه نفوذ اگر شخصی را می دید او را به مسجد دعوت می کرد و در مسجد او را نصیحت می کرد، نه در کوچه و خیابان.

۴. اگر به نزدیکی محل تبلیغ قبلی رفتید به آن محل قبلی سرکشی کنید، اثرات زیادی از جمله استمرار در محل تبلیغی یا سرکشی به آن محل آنست که چنانچه نسبت به ما بی مهری شده در عمل می رسانیم که تنها هدف ما از تبلیغ رضایت خداست و بسیاری از مسائل اخلاقی نظیر صداقت و وفا و... را به مردم متذکر شده ایم.

۵. اگر اعتبار دارید در ایام غیر تبلیغ به محل های تبلیغ سر بزنید.

۶. برای تبلیغ به شهرها و روستاهای نزدیک و آشنا برویم تا آگاهی با فرهنگ ها و علاقه ها و دغدغه ها و... آگاهی داشته باشیم.

۷. به مناطقی بروید که روحانی ندارد و خود پایهگذار مسجد و تبلیغ شوید؛ بعضی ها دنبال مسجدی هستند که امامش مرحوم شده باشد.

۸. در محل تبلیغ از خود سابقه و خاطره به یادگار بگذارید تا در فرصت های بعدی شما را دعوت کنند.

۹. نماز میت را حفظ باشید.

آداب ورود

۱. اولین نگاه مردم سرنوشت ساز است؛ مرتب یا نامرتب بودن، شاداب یا بی حال بودن شما، باوقار بودن یا متحیر و مضطرب بودن، خندان یا عصبانی بودن، در روحیه مردن اثر می‌گذارد.
۲. ورود به مکان تبلیغ، عزتمندانه و با ماشین معمولی باشد نه با بهترین ماشین یا بدترین ماشین.
۳. استقبال و بدرقه در ساعتی باشد که مردم بتوانند به راحتی شرکت کنند.
۴. ترجیحاً عصر وارد محل تبلیغ شوید نه نیمه شب؛ چون عصر - مخصوصاً در روستاها - ساعت فراغت است.
۵. از استقبال و بدرقه نهراسید؛ چرا که از شعائر دینی بوده و در تبلیغ، مؤثر است.
۶. خودتان برای مراسم استقبال یا بدرقه، برنامه‌ریزی نکنید.
۷. مسجد، خانه تمام مؤمنان است چه زیباست که استقبال و بدرقه روحانی از این مکان مقدس انجام گیرد چنان که سیره رسول خدا ﷺ چنین بود و از هر کجا که باشد - مخصوصاً ارگان‌ها - آسیب‌هایی دارد.^۱
- داستان ورود پیامبر اکرم^۲ به مدینه منوره و انتخاب نکردن محلی خاص عبرتی بسیار ارزشمند است.
۸. ساعتها قبل از شروع ایام تبلیغی خود به محل تبلیغ بروید تا استراحت کامل کرده و منطقه را ارزیابی کنید مخصوصاً اگر سفر اولتان باشد.

پس از ورود

۱. مناسب است با منطقه کاملاً آشنا شوید. مقداری از فرصت را برای شناسایی محل و افراد مصرف کنید.
  ۲. معطر و مؤدب حرکت کنید چون مردم به کردار ما توجه بیشتری دارند.
۱. سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ - اسراء/ ۱

آداب ارتباط با روحانیان

۱. قبل از رفتن به محل، بررسی کنید که چه روحانیونی آنجا بوده و چگونه عمل کرده‌اند. بنابراین نژاد، زبان، خُلق و خو، علم و دانایی و نقاط ضعف و قوت وی را شناسایی کنید تا بدانید نسبت به وی چه موضعی داشته باشید.
۲. اگر روحانی قبلی در منطقه یا نزدیکی آن بود به ملاقاتش بروید و اگر در جایی دیدید احترام کنید.
۳. اگر روحانی قبلی از شخصیتی حقیقی یا حقوقی برخوردار است با او تماس بگیرید و با وی درباره اوضاع و احوال مردم محل تبلیغ و شیوه‌های مؤثر تبلیغ با وی مشورت کنید.
۴. اگر روحانی قبلی نزدیک منطقه است به ملاقاتش بروید.
۵. اگر به منطقه‌های رفتید و متوجه شدید که روحانی دیگری حضور دارد به دیدارش بروید و او را احترام کنید. توجه داشته باشید که رمز موفقیت مداحان این است که همدیگر را تجلیل می‌کنند.
۶. اگر با روحانی دیگری در یک جا منبر می‌روید حتماً منبر همدیگر را ببینید تا موضوع سخنتان نه تنها برخلاف یکدیگر نباشد که مؤید و مکمل باشد.
۷. اگر روحانی وارد مجلس شد او را گرمی بدارید.
۸. گفته‌های روحانی قبلی را رد نکنید و تا حد ممکن آن‌ها را تأیید یا توجیه کنید.
۹. اگر روحانی قبلی را در غیر محل تبلیغ دیدید او را احترام کنید.

ارتباط با مسجد

۱. بیش‌تر وقت رسول خدا در مسجد گذشت. اوقات استراحت، فراغت، مطالعه و قراردادهای و ملاقات‌هایتان را در مسجد قرار دهید. خوردن و خوابیدن و زندگی روحانی در مسجد مشمول کراهت نمی‌شود چون جایگاه روحانی در مسجد است و در غیر مسجد فی غیر ما وضع له است.

۲. صرف حضور در مسجد، توفیقی بزرگ است که کمالات دیگر را به دنبال دارد؛ رحمت الهی، آموزش گناهان، همنشینی با فرشتگان، الفت با خوبان و... چقدر این مکان رامقدس کرده است؟!
۳. با حضور مرتب در مسجد همه کمبودهای فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و... حل میشود.
۴. مسجد پرورشگاه خالص‌ترین، دلسوزترین و مقاوم‌ترین آینده سازان مملکت و نظام بوده، هست و خواهد بود. لذا تبلیغ را در غیر مسجد جستجو نکنید.
۵. تبلیغ که نوعی تربیت است در خارج مسجد آن اثر را نخواهد داشت.
۶. مسجد پایگاه تبلیغ است. رفتن به ارگان‌ها، مراکز، مؤسسات، ادارات و اماکن دیگر در حاشیه قرار گیرد. حتی المقدور از سخنرانی و ارشاد در آن مکان‌ها پرهیزید.
۷. نماز در مسجد و با جماعت، اصل و نماز در خارج مسجد - گرچه جماعت باشد - فرع و در موارد اضطرار است.
۸. اسلام، مسجد را بهترین ظرف نماز قرار داده، و با حضور مرتب در مسجد، می‌توان همه کمبودهای فردی و اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی و... را حل کرد.

آداب معاشرت با مردم

الف: شیوه برخورد

۱. با مردم طوری معاشرت کنید که احساس نکنند به آنان توهین و بی‌اعتنایی شده است.
۲. بزرگان، پهلوانان، نخبگان و شخصیت‌های حقیقی را بیش‌تر تحویل بگیرید. البته به گونه‌ای که خلاف عدالت نباشد.
۳. در برخوردها امتیاز را به عدالت و تقوای اشخاص بدهید نه به پول و سرمایه

و قیافه آن‌ها.

۴. اگر خواستید کسی را خیلی تحویل بگیرید خصوصی باشد.
۵. در برخورد با اقوام و هم لباسان خود حساسیت نشان ندهید و میزان توجه به آنان را بر اساس تقوای آنان تنظیم کنید.
۶. به بچه‌ها و جوانان زیبا زیاد توجه نکنید.
۷. برای مردم ارزش قائل باشید و به آنان شخصیت بدهید و از تحقیر آنان پرهیزید.

ب: ادب برخورد

۱. در صورتی که نزد مردم اعتبار دارید به زنان سلام کنید.
۲. خود را در معرض مصافحه قرار دهید، مصافحه را زود انجام دهید تا مردم معطل نشوند و کسانی که خجالتی هستند شما اقدام کنید.
۳. از نجوا و حرکات چشم و ابرو پرهیزید.

ج: توجه به مردم

۱. به همه سلام کنید. کسی که سلام می‌کند بر کسی که جواب سلام می‌دهد تسلط روحی پیدا می‌کند. لذا کسی نمی‌توانست زودتر به پیامبر ﷺ سلام کند.
۲. به همه خانه‌ها بروید و بی‌جهت استثنا قائل نشوید.
۳. احوال مردم را بپرسید و به آن‌ها محبت کنید؛ چرا که محبت، نیاز مردم و رمز موفقیت رهبران دینی بوده است.
۴. در همه جلسات شرکت کنید. اگر فعل حرام داشت و نتوانستید جلوگیری کنید از مجلس خارج شوید. رفتن، صحیح نیست و شرط کردن هم شرایطی دارد.
۵. به افرادی که - به دلیل پیری یا بیماری - نمی‌توانند به مسجد بیایند سرکشی کنید و به فرزندان آنان سفارش کنید که با آنان با احترام رفتار کنند

- و با سخنان خود، خستگی پرستاران آنان را برطرف کنید. در نتیجه فرزندان آنان را غیر مستقیم به مسجد جذب کرده ایم.
۶. اول سفر، به گلزار شهدا بروید.
۷. همیشه در دسترس باشیم؛ نه اینکه ساعت خاصی برای ملاقات داشته باشیم مگر در شرایط خاص.

د: صمیمیت و همدلی با مردم

۱. خود را روحانی معرفی کنید نه گماشته دولتی تا فاصله و مانع ایجاد کنید و آنان را پرتوقع سازید.
۲. با مشکلات مردم اظهار همدردی کنید و از گوش کردن به درد دلها خسته نشوید که این روش، از رنج آنان می‌کاهد و باعث آرامش روحی آنان می‌گردد همچنان که پزشکان متخصص روزانه ده‌ها بار از هر مریض سخنان تکراری می‌شنوند.
۳. از محرومیت منطقه و مشکلات طبیعی مناطق روستایی اظهار ناراحتی نکنید^۱
۴. احساس دلتنگی و افسردگی نکنید تا مردم احساس کنند سطح زندگی شما بالاست و در رفاه به سر می‌برید.
۵. برای ساخت مسجد اقداماتی را انجام دهید و یا به دیگران سفارش کنید.
۶. از اوضاع و احوال مردم و وضع اقلیم آن جا سوال کنید البته نه زیاد.
۷. شاکر مردم باشید و از منطقه و فرهنگ آن‌ها تجلیل کنید.

ه: سیاست و زیرکی

۱. پیل سیاسی و اجتماعی برای دنیای دیگران نشوید. مثلاً ممکن است کسی هزار متر زمین برای درمانگاه یا حسینیه بدهد ولی هدفش، آزادسازی بقیه

۱. به عنوان نمونه بعضی جاها گازکشی نیست و بوی نفت آزاردهنده است. اظهار ناراحتی نکنید.

زمینش باشد.

۲. در اختلافات عشیره‌ای و قبیله‌ای و جناحی، اهل احتیاط باشید و اجازه ندهید از شما سوء استفاده شود. حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: «كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنِ اللَّبُونِ لَا ظَهْرَ فَيُرْكَبُ وَلَا صَرْعُ فَيُحَلَبُ»؛^۱ در فتنه‌ها چون بچه شتر باش که نه پشتی دارد تا سوارش شوند و نه پستانی دارد تا او را بدوشند. البته اگر قدرت اصلاح ذات‌البین دارید وارد عمل شوید.

۳. مرجع تقلید خود را مخفی و او را با کنایه مطرح کنید.

۴. در پاسخ به سؤالات کتبی، با احتیاط عمل کنید.

۵. خود را نماینده ولی فقیه یا نماینده امام زمان عَلَيْهِ السَّلَام معرفی نکنید تا دیگران هم از این القاب برای شما استفاده کنند و البته اگر چنین کردند حساسیت نشان ندهید.

۶. قول رسیدگی به اوضاع اقتصادی و اجتماعی منطقه تبلیغی خود را ندهید.

۷. نسبت به سیاست‌ها و عملکرد دولت: "توجیه، حماقت؛ تضعیف،

خیانت و تکمیل رسالت است." ولایت فقیه، و خط امام و شهدا را محکم نگاه دارید، با انحرافات مبارزه کنید و در جهت رفع نواقص و کمبودها بکوشید.

۸. زیاد سؤال فتنی نکنید مبادا فکر کنند شما (مثلاً) یک مکانیک یا کشاورز ماهری هستید نه یک آخوند.

۹. با سه گروه درگیر نشوید: ۱. مردان و زنان بی‌بند و بار ۲. آنها که با تحقیر و

توهین سؤال میکنند ۳. افراد بزرگ‌تر از خود

۱۰. نه غریبه بمانید و نه زیاد خودمانی بشوید.

۱۱. کانالیزه نشوید تا هر چه دیگران خط دادند پذیرا شوید.

۱۲. صداقت، صبر و شرح صدر داشته باشید.

۱۳. برخی قصد تخریب و ایجاد تفرقه دارند. مراقب باشید.

۱. نهج البلاغه، کلمات قصار، شماره ۱.

۱۴. پامنبری و مجلس گرم کن مداحان نباشید.
۱۵. مداح‌ها را زیر نظر داشته باشید ولی جذب آنان نشوید.
۱۶. برخی با سؤالاتی خاص روحانی را دست می‌اندازند. موضع‌گیری نکنید؛ چون برخی تخریب می‌کنند. در پاسخ به آن‌ها بگویید بعداً جواب می‌دهم و به آنان بفهمانید که لازم نیست پاسخ هر سؤالی را داد.
۱۷. نگذارید جلسات بعد از خروج شما از مجلس رسمیت داشته باشد. معمولاً مشکلات در نبود روحانی پدید می‌آید. ابتدا جلسه را از رسمیت خارج کنید و سپس خارج شوید.

و: اخلاق متعالی

۱. عذرپذیر باشید.
۲. به انتقادها - چه حق و چه ناحق - گوش دهید که گوش دادن جاذبه دارد.
۳. در پاسخ به انتقادها دفاع عملی کنید و فقط به دفاع قولی نپردازید.
۴. خودبین، متکبر، مستبد و دیکتاتور نباشید.
۵. وانمود کنید برای کسب ثواب و رضای خدا آمده‌اید و سعی کنید همین گونه هم باشید.
۶. سخت‌گیر نباشید و اصرار و پافشاری نکنید.
۷. صبور، پر حوصله و دریا دل باشید.
۸. حرص و جوش بی مورد نزنید.
۹. مراقب گفتار و رفتار خود باشید تا با هم متضاد نباشند.
۱۰. بسیاری از مسائل اخلاقی - مثل وفا و صداقت - را عملاً به مردم متذکر شوید.
۱۱. به گونه ای رفتار کنید که دیگران از رفتار شما تقلید کنند.
۱۲. به حرکت خاصی حساسیت نشان ندهید. بعضی مرتب و مستمر با انگشت

یا عینک یا محاسن خود دست می‌کشند.

۱۳. تکیه کلام نداشته باشید، بعضی بعد از هر جمله ای «در حقیقت» یا «در واقع» می‌گویند.

۱۴. به گونه‌ای برخورد کنید که مردم به همه روحانیان علاقمند شوند نه فقط به شخص شما. (اگر گفتند در بین روحانیون فقط شما خوب هستید استقبال نکنید)

ز: جذب نیرو

۱. به تبلیغ عشق بورزید.
۲. از کسانی که نه نزدیک می‌شوند و نه دور و همواره منتظر توجه و لطف روحانی هستند غافل نباشید.
۳. از کسانی که دوست دارند مسئولیت بپذیرند استفاده کنید.
۴. جهت اطلاع از نقاط قوت و ضعف، مشاور امین داشته باشید. امام صادق ع می‌فرماید: **أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي؛** بهترین برادران من کسانی هستند که عیوب مرا به من هدیه می‌کنند.
۵. بگویید آمده‌ام تا با شما و تجارب زندگی شما آشنا شوم.
۶. چنان تشنگی ایجاد کنید که به مسجد بیایند نه این که شما به دنبال آنان باشید.

ح: حل مشکلات مالی

۱. اگر مشکل پولی وجود دارد خودتان بانی شوید تا برای دیگران درس باشد.
۲. یادآور شوید یک سوم وجه تبلیغ را به مسجد می‌دهم تا آنان به این امر خیر تشویق شوند.^۲

۱. کافی، جلد ۲، باب من یجب مصادفته و مصاحبت، حدیث ۵، صفحه ۶۳۹.

۲. و مردم معمولاً جبران می‌کنند.

۳. اگر هر شب از فضایل مسجد و کمک به مسجد بگویید جمع‌آوری پول آسان می‌شود.
۴. هر پولی را با هر وسیله ای برای مسجد نگیرید سعی کنید پول مسجد پاک و با برکت باشد.
۵. برای حل مشکلات اقتصادی از نذر، وقف و وصیت، تبلیغ کنید.
۶. بحث‌های مالی (خمس و زکات) را بیان کنید ولی حتی الامکان خودتان وجوهات را نگیرید تا فکر کنند ذی نفع هستید.
۷. صدقه را سفارش کنید و یکی را مأمور کنید تا صدقات را جمع‌آوری و در حضور مردم بین فقرا تقسیم کنید.
۸. برای ساخت و تکمیل مسجد پول نگیرید بلکه جنس بگیرید.
۹. به بانی مجلس توجه کنید و به آن دعا کنید.
۱۰. اگر پول‌هایی که جمع‌آوری می‌شود، صحیح هزینه نمی‌شود شما واسطه نشوید.

آداب ارتباط با زنان

۱. در خانه‌ای که زن تنهاست نمانید.
۲. با زن‌ها در کوچه و خیابان سخن نگویید مگر سلام.
۳. ملاقات با زنان در مسجد و نزدیک به ظهر باشد بهتر است.
۴. واسطه‌ای هنگام ملاقات با آنان حضور داشته باشد.
۵. به زنان نگاه خاص و چهره‌شناسانه نکنید. البته نگاه به پیرزنان اشکال ندارد.
۶. با احتیاط، خود را در معرض سؤال و جواب زنان قرار دهید.

آداب میهمانی رفتن

الف: قبل از میهمانی

۱. عمومی اعلام کنید "هر کس ما را دعوت کند قبول می‌کنیم" تا اگر شخص بد نامی شما را دعوت کرد زیر سؤال نروید.
۲. برای مهمانی به خانه همه بروید، تا به همه خانه‌ها سرکشی نکره به یک خانه دومرتبه نروید
۳. یک رقم غذا بخورید و سفارش غذای خاص نکنید تا مردم راحت بتوانند شما را دعوت کنند.
۴. اگر دعوت‌کنندگان زیاد بودند ثبت نام کنید و بین آنان قرعه‌کشی کنید.
۵. به بعضیها اعلام کنید: "من دوست دارم منزل شما بیایم."
۶. اگر رژیم غذایی دارید از آن سخنی به میان نیاورید تا برای تهیه آن به زحمت نیفتند.

ب: هنگام ورود

۱. به وقت، به منزل میزبان بروید؛ نه زودتر و نه دیرتر.
۲. هدیه‌ای مقدّس - مثل قرآن، کتاب دعا، تسبیح و جانماز- به صاحب منزل اهدا کنید. هر چند کم بها باشد.
۳. هر جایی را که میزبان معین کرد همان جا بنشینید.

ج: آداب الفت با میزبان

۱. از احوالات و اجداد میزبان سؤال کنید و از نقاط مثبت آنان تجلیل کنید تا برای آنان درس آموز باشد و از نقاط منفی به سرعت بگذرید.
۲. اسم بچه‌ها را بپرسید؛ اسم‌های خوب را تشویق و ترویج کنید و از اسم‌های غربی و یا نامناسب و نامأنوس عبور کنید.

۳. گشاده رو باشید.
۴. بین فرزندان میزبان و والدین آن‌ها الفت و صمیمیت برقرار کنید.
۵. اگر عکس یا چیز نامناسبی در خانه میزبان دیدید روبه‌روی آن ننشینید.
۶. هنگام تهیه غذا و جمع‌آوری سفره از خانواده و فرزندان میزبان تشکر کنید.
۷. خود را در معرض مشورت زن و مرد و فرزند آن خانه قرار دهید.
۸. در اختلافات خانوادگی میزبان و وابستگان وی وارد نشوید؛ چرا که اغلب موجب تشدید اختلافات می‌گردد.
۹. از خانم خانه بالخصوص تشکر کنید و اگر حضور نیافت مراتب قدردانی خود را با صدای بلند ابراز کنید تا به گوش وی برسد.
۱۰. حضور شما زحمتی برای اهل خانه ایجاد نکند.

د: آداب حضور بر سر سفره

۱. اگر شخصی شما را مکرر دعوت می‌کند در چیدن غذا و جمع کردن سفره و گاهی در پختن غذا و شستن ظروف همکاری کنید.
۲. اگر غذایی مورد پسند شما نبود آن را ردّ و تحقیر نکنید و سعی کنید میزبان از این قضیه مطلع نشود.
۳. غذاهای محلی - مثل غذاهای تند و پرادویه - را پس نزنید.
۴. مراقب دیگران باشید. افراد شما را زیر نظر دارند.
۵. کنار سفره، مؤدّب و زیبا بنشینید.
۶. رو به قبله بنشینید و بلند بسم الله بگویید و با اشتها غذا بخورید و آداب غذا خوردن را مراعات کنید و در عمل، مردم را با آداب غذا خوردن آشنا کنید.
۷. از انجام مستحباتی که موجب اذیت حاضرین می‌شود - مثل با دست غذا خوردن و لیسیدن انگشتان - خودداری کنید.

۵: پس از صرف غذا

۱. ظرف خود و جلوی خود را تمیز کنید.
  ۲. برای همه - به ویژه برای اهل منزل و بالخصوص برای همسر میزبان - دعا کنید.
  ۳. زیاد به سفره و ظروف نگاه نکنید. «غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَاءً»^۱
  ۴. پس از صرف غذا و پایان پذیرایی منزل میزبان را ترک کنید. «فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ»^۲
- عجله نکنید حضرت نوح عَلَيْهِ السَّلَام هر ۲۷ سال یک نفر را هدایت کرد. شما ۱ روز میروید می خواهید ۲۷۰ نفر را هدایت کنید.
- عجله نکنید همه شغلها بازنشستگی دارد جز آخوندی.

---

۱. سوره احزاب (۳۳)، آیه ۵۳.

۲. همان.

فصل دوم: شیوه‌های تبلیغ

شیوه‌های تبلیغ

۱. خود، عامل به دستوره‌های اسلام باشیم تا دیگران صداقت ما را ببینند و ما را الگوی خود قرار دهند وگرنه خدای ناکرده فعالیت‌های ما یا نتیجه نمی‌دهد و یا به عکس نتیجه می‌دهد
۲. به اندازه‌ای که عمل می‌کنید و در جامعه اعتبار دارید. پیامبر ﷺ پنجاه و یک رکعت نماز می‌خواند و از مردم هفده رکعت می‌خواست.
۳. بیشتر عمل کردن و کمتر حرف زدن،
۴. درباره چیزی که بدان عمل نمی‌کنید حرفی نزنید (اگر چاق هستید از کم خوری حرفی نزنید) «لَمْ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ»^۱. اسلام، معارف فراوانی دارد از سایر معارف سخن بگویید.
۵. دین را آن گونه که هست معرفی کنید؛ نه کم تر و نه بیش تر.

۱. سوره صَفَّ (۶۱)، آیه ۲.

۶. کم تر سخنرانی کنید و بیشتر زمینه سؤال و جواب را برای مخاطبان فراهم کنید تا آن ها بپرسند و شما پاسخ دهید.
۷. سخنرانی پر حجم و مداوم، ارزش قرآن و حدیث را پایین می آورد و مردم را نسبت به منبر و محراب بی تفاوت می کند.^۱
۸. وقتی زیاد سخنرانی می کنید ناچارید مطالبی را بگویید که خود بدان عامل نیستید و در نتیجه سیستم روان مردم را به هم می ریزید.^۲
۹. ائمه جماعات معتبر، کم تر سخنرانی می کنند؛ چرا که عملکرد آنان مؤید آنان است و نیازی به گفتن ندارند و اگر بخواهند مطلبی را بگویند منبری را دعوت، و مطالب خود را به او القا می کنند و در حقیقت منبری، سخنگو است.
۱۰. نسبت به همه دین حساس باشید نه مثل بعضی روی موضوع خاص
۱۱. حاشیه دین را به متن نیاورید و بالعکس

جایگزین های سخنرانی

۱. برای پرسش و پاسخ باید زمینه های مناسب را ایجاد کنید.
۲. گفتگوهای علمی و دینی و "مذاکره علمی" نه خسته کننده است و نه ساعت خاصی دارد و کم تر تعطیلی دارد و معمولاً مفید است و از آن نتیجه و راهکارهای مناسبی به دست می آید.
۳. دیدار با عالمان وارسته. نگاه به چهره عالمان وارسته عبادت است و سکوت آنان سراسر سخن و درس و تأثیر است.
۴. حل و فصل امور دینی مردم و درمان دردهای آن ها؛ دردهایی که خود نشانه های آن را بازگو می کنند و تشخیص و درمان آن را به روحانی وامی گذارند.
۵. اگر پنجاه دقیقه با پنجاه نفر و با هر کدام یک دقیقه مصافحه کنید و با آنان

---

۱. در بیش از ۲۵۰ سال حضور پیامبر و ائمه معصومین: چقدر سخنرانی از آنان ثبت شده است. عمده روایات، سؤال و جواب است.

۲. و اعتماد مردم به شما کم میشود.

- صحبت کنید بهتر است از آن که پنجاه دقیقه برای آنان سخنرانی کنیم.
۶. پرس و جواز مردم در باره آن چه که دوست دارند؛ نه آن چه دوست ندارند؛ چرا که در موارد متعددی مصداق تشییع فاحشه خواهد بود.
۷. مراقبت از اخلاق، عقیده و رفتارهای خویش؛ چرا که مردم، روحانی را تابلوی اسلام می‌دانند و دوست دارند همه اسلام را در آن تابلو مشاهده کنند. آنان شیوه دریافت را می‌دانند و لازم به گفتن ما نیست. مهم آن است که ما در آن تابلو چه چیزهایی را ارائه می‌دهیم. «كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ»^۱.
۸. ارتباط دادن مردم با نماز و مسجد؛ چون کسی که با نماز و مسجد انس و الفت برقرار کند جاذبه نماز و مسجد او را به سمت خوبی‌ها و فضایل سوق می‌دهد. فضای معنوی نماز و مسجد خیلی از مطالب را حل و هدف را نزدیک می‌کند.
۹. روحانی عامل و ساکت تأثیرش بیشتر و عمیق تر است از روحانی عامل و ناطق چه برسد به روحانی ناطق و بی عمل.
۱۰. پیامبر اکرم ﷺ آموزش عملی می‌داد. یک بار بیشتر حج انجام نداد ولی تمام مناسک حج را به مردم آموخت.
۱۱. روضه‌های خانگی را فراموش نکنید ولی بحث علمی نکنید، مگر این که سؤالی بپرسند و شما جواب بدهید.

مقایسه شیوه سخنرانی با شیوه پرسش و پاسخ

۱. سخنرانی معنایش این است که مطلب را باور دارم و بدان عامل هستم و برای شما بازگو می‌کنم اگر خلاف ببینند واکنش منفی نشان می‌دهند در صورتی که اگر شما در پاسخ به پرسشی مطلبی را بگویید چنین معنایی را نمی‌دهد؛ چون شما بنا به درخواست مخاطب آن را می‌گویید.
۲. در سخنرانی فاصله بین مربی و مردم زیاد است ولی در پرسش و پاسخ این

۱. بحار الانوار، جلد ۶۷، باب (الورع واجتناب الشبهات)، حدیث ۳۸، صفحه ۳۰۹. قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ لِيُرَوْا مِنْكُمْ الاجْتِهَادَ وَالصِّدْقَ وَالْوَرَعَ.

- فاصله به حداقل می‌رسد و شاگرد احساس نزدیکی می‌کند.
۳. مردم وقتی پای منبر نشسته‌اند به سخنان روحانی گوش می‌دهند ولی وقتی کنار روحانی نشسته‌اند و با او گفتگو می‌کنند جذب او می‌شوند.
۴. در بهترین حالت، چهل درصد سخنرانیها ناظر به موارد ابتلا و جزو دغدغه اصلی مردم است در حالی که در پرسش و پاسخ شما دقیقاً به سؤال، خواسته و مطالبه مردم پاسخ می‌دهید.

موضوع سخنرانی^۱

۱. مخاطباتان را بشناسید تا بتوانید متناسب با نیاز و درک آنان صحبت کنید.

۱. همیشه دفترچه‌ی یادداشتی همراه داشته باشید تا هر جا که کلمه یا جمله زیبایی را شنیدیم یا خواندیم یا ایده‌هایی که از طریق تداعی معانی به ما روی می‌آوردند یادداشت نمائید.
۳. سعی نکنید در یک سخنرانی کوتاه مطالب زیادی بگنجانید.
۶. اگر مجبورید از یادداشت استفاده کنید به صورت فشرده یا حرف درشت روی کاغذ بنویسید.
۷. نباید از یک شاخه به شاخه‌ی دیگر بپرید. بلکه درباره‌ی یک نکته بطور کامل صحبت کنید.
۸. «برای تقویت حافظه باید بر اساس ۳ قاعده عمل کرد: ۱. اثر، ۲. تکرار، ۳. تداعی معانی».
۹. خواندن قرآن و حفظ کردن آیات در تقویت حافظه مؤثر است.
۱۰. قبل از سخنرانی باید استراحت کرده باشید یا دوش آب سرد گرفته باشید.
۱۱. جوهر نطق خوب آنست که ناطق واقعا حرفی داشته باشد بزند و میل داشته باشد آن را اظهار کند.
۱۵. بالا و پائین رفتن آهنگ صدا.
۱۶. توجه به حال شنوندگان داشتن و صحبت کردن بطور طبیعی و عادی.
۱۹. از گذاشتن اشیای پرزرق و برق در اطرافتان خودداری کنید.
۲۰. قبل از نطق کردن کمتر غذا بخورید.
۲۱. اگر خسته‌اید نطق نکنید استراحت کنید تا انرژی ذخیره کنید.
۲۲. از همان اول کاری کنید که همه با شما موافق باشند.
۲۳. می‌توانید نطق خود را با شعر ختم کنید (به پایان آمد این مجلس / حکایت همچنان باقی است)
۲۴. نطق را با عمده و خلاصه کردن مطالب می‌توانید پایان دهید.
۲۵. ختم سخنرانی هدف مهم است که بیش از تمام مطالب در ذهن شنوندگان می‌ماند.
۲۶. ارقام را با تجسم و تدبیر می‌توان اثربخش نمود.
۲۷. باید برای تقویت از منابع موثق کمک گرفت.

۲. برای پیدا کردن موضوع سخنرانی، رفتن به میهمانی و کوچه و بازار مناسب است.
۳. انتخاب موضوع سخنرانی با توجه به سوژه‌های محل و مسائل مورد ابتلای آن باشد نه این که مطالبی را قبلاً مطالعه و تنظیم کنید و در همه جا - چه دانشگاه و چه پاسگاه - همان‌ها را مطرح کنید.
۴. مطالب مناسب ماه رمضان از معاد، - توبه، - خداشناسی و مسائل اخلاقی گفتگو شود. و در این زمینه کتاب حق‌الیقین و معاد مرحوم شبّر پیشنهاد می‌شود.
۵. موضوع جذاب و ضروری باشد.
۶. برای طرح موضوع می‌توان ابتدا با جمعیت مشورت و سپس آن را مطرح کرد.

محتوای سخنرانی

۱. موضوع شکر در سخنرانی‌ها و خطبه‌ها گنجانده شود.
۲. متناسب با زمان، سخن بگویید.
۳. مطالب مهم و ضروری را با پشتوانه آیات قرآنی مطرح کنید.
۴. از روی آوردن به نکته گویی (که متأسفانه امروزه مُد شده است) خودداری کنید. از آیات نکاتی را بدون مقدمه و بی ربط مطرح می‌کنند که ثمره علمی دارد نه عملی.
۵. فضیلت ساخت و نگهداری مسجد و آثار دنیوی و اخروی حضور در مسجد را تذکر داده و تکرار کنید.
۶. محتوای سخن ایجاد شبهه نکند.
۷. مورد نیاز مردم باشد نه خوش آمدن مخاطب یا بانی یا موسس.
۸. مسجد و سخن ما هماهنگ کننده افکار و سازماندهی سلیق مردم است چون

۲۸. نگرشی همه جانبه داشته باشید (حتی نگاه خویش را به همه‌ی مستمعین تقسیم باید کرد)

۲۹. باید از مطالب متضاد در جلب توجه استفاده کرد.

- هر کس بافته های خود را قبول دارد.
۹. مسجد جامع و جامعیت مسجد و امام برای آن است که بتواند مردم را مجتمع کند نه اینکه همه را دیکتاتور و از هم جدا کند.
۱۰. گرچه مسجد برای مردم مقدس است ولی شما آثار و فضائل مسجد را عملاً تبلیغ کنید.
۱۱. تقدس و احترام مسجد را حفظ کرده و هر سخنی را در مسجد نگوئیم.
۱۲. توجه داشته باشید که فضای معنوی مسجد بسیاری از مسائل و مشکلات را حل کرده و ما را به هدف نزدیک می کند.

فنون سخنرانی

الف: آماده سازی مخاطب

۱. بگویید: "ما سخن جدیدی نداریم، هر چه داریم از اسلام و از ۱۴۰۰ سال پیش داریم".
۲. برای توجه مخاطبان زمینه سازی کنید. پیامبر ﷺ گاهی به آسمان می نگریست و نگاهش را طول می داد و سپس به زمین چشم می دوخت و باز هم نگاهش را طول می داد آن گاه می فرمود: مسلمانان، ساکت باشید! سپس شروع به سخنرانی می کرد.
۳. در ابتدای سخن با گفتن مطالبی که احتیاج به تفکر دارد، با مخاطبین ارتباط برقرار کنید و توجه آنان را جلب کنید. این مطلب می تواند سؤال ساده باشد.
۴. می توانید بحث را بر اساس دانستنی های مردم شروع کنید و سپس آن را جهت دهید نه این که با جهت مردم حرکت کنید. با این شیوه به مردم کمک می کنید تا از جمع بندی یک سری باورهایشان به اشتباه نیفتند.
۵. قبل از منبر دقایقی پای منبر بنشینید.
۶. خطبه، شروعی متناسب با موضوع داشته باشد؛ مثل خطبه های مرحوم

فیض کاشانی رحمۃ اللہ علیہ در سرفصل های کتاب «المحجة البيضاء».

ب: هماهنگ سازی مقارنات سخن با سخن

۱. حرکات دست، چشم و ابرو با گفتار شما هماهنگ باشد؛ مثل قرائت قرآن قاریان مصری (لب خوانی). دیدن برنامه تلویزیونی ناشنویان، کمکی خوبی است.
۲. چهره شما باید متناسب با مطالب تغییر کند. اگر از عذاب می گوئید نگران و وحشت زده، اگر از بهشت و درجات آن می گوئید خوشحال و با نشاط و اگر از اهمیت مطلبی می گوئید بسیار جدی باشید و هر آنچه می گوئید نقش آن را به خوبی ایفا کنید. اساتید اخلاق معمولاً وقتی حرف می زنند از چهره آنان اخلاق می بارد. چهره ها و صحنه ها در ارائه مطالب خیلی کمک می کند.
۳. از لباس و محاسن خود نیز برای القاء مطالب استفاده کنید حتی تمام چیزهایی که در امامت نماز، شرط است از جمله کیفیت ورود به مسجد، پوشیدن لباس خوب، استعمال عطر، انجام مستحبات مقارن، سرعت نماز، قرائت زیبا و زیبایی ظاهر، همه نوعی زمینه سازی است.
۴. در لحن و زبان، نوعی اعجاز و سحر وجود دارد. از آن استفاده کنید. زبان مؤثرترین وسیله تبلیغی است.
۵. با صدا مردم را آرام کنید؛ با صدا مردم را خطاب کنید؛ و با صدا از مردم اعتراف بگیرید.
۶. چشم و ابروی شما با مردم حرف بزند. لذا میکروفن را جلوی دهان نگیرید.
۷. سرتا پای شما پیدا باشد. لذا پشت تریبون قرار نگیرید.
۸. در حین صحبت به همه نگاه کنید و مراقب جمعیت و حوادث باشید.
۹. تقلید صدا نکنید ولی تغییر لحن و صوت و زیر و بم، عامل هشدار دهنده و هوشیار کننده است.

ج: ایجاد مقبولیت

۱. در آغاز به مخاطبین سلام کنید.
۲. در حین سخنرانی مردم را به گونه ای تحویل بگیرید که حواسشان متمرکز باشد.
۳. ابهت و احترام مجلس را نگه دارید.
۴. حرکات رکیک یا شوخی های زننده نکنید.
۵. اسم برخی گناهان را با کنایه ببرید تا مردم جری نشوند.
۶. در سخن گفتن، تند و خشن و عصبانی نباشید. بهتر است ملیح و با نشاط باشید.
۷. از اولیای دین با القاب زیبا یاد کنید.
۸. بهتر است سخنرانی ها جناحی نباشد؛ چرا که منبر، جای تسویه حساب با مخالفان نیست.
۹. عقیده و سخن خود را با پافشاری به مخاطب تحمیل نکنید. ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾
۱۰. به بانیان و مستمعان دعای ویژه کنید.

د: زمینه سازی برای تأثیر

۱. مساجد کهن و مساجد جدید در تأثیر کلام و عمل فرق دارد، توجه داشته باشید.
۲. راه های نفوذ را تشخیص داده و استفاده کنید. گاهی با داستان، ضرب المثل گاهی با سکوت که فراموش شده ولی از نظر روایی خیلی مؤثر و سیره پیامبر و ائمه علیهم السلام است، گاهی با روضه و گاهی با قرآن... نفوذ می کند.
۳. اگر جمعیت کم و محدود است، سؤال و جواب داشته باشید. خطابه برای

چند نفر، زیبایی چندانی ندارد.

۴. احکام خدا را شیرین معرفی کنید و بگویید همه حلال‌ها شیرین و همه حرام‌ها تلخ است.

۵. امر و نهی نکنید بلکه از معروف‌ها تعریف و تمجید کرده و منکر را تنکیر کنید.

۶. از مستقیم‌گویی بپرهیزید؛ به مخاطب نگویید نماز بخوان بلکه غیر مستقیم نماز خواندن را مطرح کنید و آن را شیرین جلوه دهید. (امام حسین در مهلت خواهی از دشمن در شب عاشورا فرمود: **إِنِّي أَحِبُّ الصَّلَاةَ**)^۱

۷. از صراحت بپرهیزید؛ مثلاً می‌توان ده شب درباره امر به معروف صحبت کرد ولی کلمه امر به معروف را به کار نبرد.

۸. راه‌ها را به روی مردم نبدید. ابتدا راه‌های حلال را نشان دهید و سپس راه‌های محدود حرام را معرفی کنید.^۲

۹. ورود و خروج مطالب، واضح و کامل باشد. گاهی معلوم نیست گوینده چه غرضی دارد.

۱۰. اگر ابتدا ترجمه را بگوییم بعد عبارت حدیث یا قرآن را بخوانیم زیباتر است.

۱۱. عبارات عربی قرآن و حدیث را بخوانید - گر چه بدون ذکر منبع باشد - زیرا **اَوْقَعُ فِي النَّفْسِ** است.

۱۲. مردم را آزاد بگذارید تا هرگونه که دوست دارند بنشینند. در قدیم در یک مجلس چند منبری به نوبت سخنرانی می‌کردند مردم هم چون آزاد بودند و رفت و آمد می‌کردند راحت بودند.

ه: توجه به ظرافت‌ها

۱. مسائل و معارف اسلام مثل جدولی است که شبکه‌های افقی و عمودی آن با

۱. لهوف سید بن طاووس، صفحه ۹۰. قال لأخيه العباس **إِيَّاهُ**: **إِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَصْرِفَهُمْ عَنَّا فِي هَذَا الْيَوْمِ فَافْعَلْ لَعَلَّنَا نُصَلِّيَ لِرَبِّنَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي أَحِبُّ الصَّلَاةَ.**

۲. هؤلاء بناتي هن أطهر لكم. هود/ ۸۷

هم مرتبط هستند. گاهی یک آیه قرآن را نادرست تفسیر می‌کنیم و با آن، کل قرآن را تخریب می‌کنیم یا درباره ولایت فقیه صحبت می‌کنیم شأن ولایت را بالا که نمی‌بریم پایین هم می‌آوریم و چه بسا برخی را هم ضدولایت می‌کنیم. دوستی می‌گفت: من منبر می‌روم، روضه‌های خوبی هم می‌خوانم، گریزهای خوبی هم می‌زنم اما نمی‌دانم چرا مستمعین از روضه‌ها و گریه‌های من برداشت می‌کنند که امام حسین علیه السلام مقصر بوده است.

۲. احکام را با سلیقه خود تغییر ندهید. گاهی مکروه را به عنوان حرام صد در صد مطرح می‌کنیم و یک واجب را به راحتی ترک می‌کنیم.

۳. احکام اسلام هیچ گونه تضادی با هم ندارند برخلاف قوانین بشری که یک جا را درست می‌کنند و چند جا را خراب می‌کنند. (سازمان امنیت، خود، عامل ناامنی می‌شود).

۴. گاهی مستحبی را که در گوشه ای است وسط میدان می‌آوریم و یک واجب را که در وسط است به حاشیه می‌رانیم.

۵. ما موظفیم روح مردم را تربیت کنیم نه این که آن‌ها را تعلیم بدهیم؛ چون تعلیم به شکل طبیعی و بدون استاد هم می‌شود.^۱ در تربیت چهار ابزار نیاز داریم:

الف: محبت: باید مردم را دوست بداریم و به هدایت آنان علاقه مند باشیم و مردم نیز متقابلاً ما را دوست داشته باشند.

ب: مشافهه: رو در رو و بدون واسطه دوربین^۲ و عینک. فاصله - همان گونه که در آداب المتعلمین آمده است - به قدری باشد که دست‌های استاد و شاگرد به هم برسند.

۱. لذا حیوانات تعلیم می‌پذیرند ولی تربیت نمی‌شوند.

۲. پخش مستقیم.

ج: تقدّس: باید ابزار کار ما مقدس باشد؛ لباس ما، لباس ویژه روحانیت؛ مکان ما، مسجد؛ محل استقرار ما، منبر و منابع ما، قرآن و احادیث.

د: احاطه: به همه جوانب احاطه کامل داشته باشیم.

۶. اهدافتان را در لُفّافه بگویید مگر آن که مستمعان، قدرت انتقال به منظور شما را نداشته باشند.

۷. آنچه را که وظیفه دولت است از مردم نخواهید.

۸. برای سخن گفتن، طمع به مال و جیب و مقام کسی نداشته باشید.

۹. جلو سوء برداشت‌ها را بگیرید. گاهی می‌گوییم اشک بر امام حسین کوه‌ها گناه را از بین می‌برد و مردم نتیجه می‌گیرند که گناه کنند.

۱۰. به مردم تفهیم کنید شب‌های عید برای حاجت گرفتن مناسب‌تر از شب‌های عزاست.

۱۱. اگر مردم از شنیدن سخنان شما خسته شده‌اند اصرار به ادامه کلام نداشته باشید.

و: متقن‌گویی

۱. از جملات و احادیث جعلی مثل "مدرسه‌سازی کمتر از مسجدسازی نیست" پرهیزید.

۲. در ترجمه و تحلیل قرآن و حدیث دقت کنید تا اشتباه نشود.

۳. تا می‌توانید مسأله نگویید مگر آن که از شما بپرسند و اگر هم می‌خواهید بگویید، به شیوه رساله، با اگر بگویید.^۱

۴. هنگام بیان یک مسأله شرعی، کلی‌گویی نکنید. مصادیق را نیز ارائه دهید. البته به نحوی که آثار سوئی نداشته باشد همه به یک نفر نگاه نکنند و حتی‌الامکان مبانی فقهی آن را نیز بگویید.

۱. یعنی بگویید: "اگر این مسأله پیش آمد حکمش چنین است."

۵. از ذکر مطالبی که عقل مردم با آن در ستیز است خودداری کنید.
۶. مطالب، ساده و گویا و متقن و قابل فهم برای همه باشد؛ هم عوام بفهمند و هم خواص بیسندند.
۷. در مراسم حساس مثل روز عاشورا متن مقاتل را خطبه وار بخوانید.

ز: استفاده از شگردها

۱. در بیان های رسمی گاهی سکوت و وقفه ایجاد کنید تا در مواردی که دنبال عبارت می گردید یا مطلبی را فراموش می کنید مخاطبین احساس نکنند که تسلط ندارید.
۲. گاهی حرف کج و موعج بزنید تا اگر ناخواسته از این حرف ها زدید حساسیت ایجاد نشود و کاملاً بر مجلس مسلط باشید.
۳. هنگام سخنرانی بدون توجه مخاطب از زمان مطلع شوید. مستقیم به ساعت خویش نگاه نکنید.
۴. اگر در عبارت آیه ای یا حدیثی یا نقل قولی شک دارید بگویید؛ “مضمون آن از این قرار است (قریب به این مضامین)” تا مخاطبینی که دقیق آن مطلب را می دانند نسبت به حافظه و اطلاعات شما بدبین نشوند.
۵. گاهی از زبان محلی، گاهی از زبان بچه ها و گاهی از اصطلاحات رایج تلویزیونی و یا محلی استفاده کنید.^۱
۶. حدیث و دعا و قرآن را با صوت و لحن خاص بخوانید.
۷. تا بر عبارت سازی و رجز خوانی تسلط پیدا نکرده اید از کلمات ردیف و مترادف استفاده نکنید؛ چون ممکن است کم بیاورید.
۸. در ارائه مطالب حتی المقدور شماره و ترتیب و عددی را ذکر نکنید. ممکن است در مقام بیان، موردی را اشتباه بگویید و یا آن را فراموش کنید و جای

---

۱. مقام معظم رهبری - زید عژه - در تبریز ترکی صحبت کردند.

سؤال باقی بماند.

ح: تسلط بر اوضاع

۱. کنترل جمعیت به عهده خود شماست. بعضی از مبلغان، جلسه خسته و به هم ریخته را سرزنده می‌کنند و بعضی برعکس.
۲. در حین صحبت به همه نگاه کنید و مراقب مردم و حوادث باشید. ﴿لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَ قُولُوا انظُرْنَا﴾
۳. به هنگام بروز مشکلات مانند قطع برق، ناراحت و پریشان نشوید. لحظه‌ای سکوت کنید و پس از برقراری نظم به سخنان خود ادامه دهید. گاهی مدیریت بحران لازم است.
۴. اگر هوای مجلس بیش از حد، گرم یا سرد شد سریع مطالبتان را جمع بندی و جلسه را ختم کنید.
۵. اگر بحرانی پیش آمد - مثل آن که افرادی قصد به هم زدن جلسه را داشتند - با صبوری و خویشتن داری مدیریت بحران را به دست بگیرید.
۶. فضا را کوچک و جمع و سپس سخنرانی کنید.
۷. با وجود جمعیت زیاد، می‌توان با سکوت، حالت روحانی خاصی به جلسه داد.

ط: جاذبه دادن به سخن

۱. کلمات عربی را صحیح و از مخرج ادا کنید و در به کارگیری صحیح اصطلاحات علمی و فنی دقت به خرج دهید.
۲. سخنان خود را کِش ندهید؛ کوتاه و پرمغز سخن بگویید.
۳. از عبارات مُغَلَّق و کلمات نامأنوس استفاده نکنید. سلیس و روان سخن بگویید.

۴. از طرح مسائل بی مورد و ایجاد شبهه در اذهان مستمعین بپرهیزید.
۵. با فرکانس بلندگو آشنا باشید و صدای خود را متناسب با آن تنظیم کنید.
۶. زیاد لفاظی و عبارت پردازی نکنید.
۷. از ضرب المثل ها و اصطلاحات رایج محلی استفاده کنید.
۸. در سخنرانی، حالت خطبه و خطابه داشته باشید و گاهی هم رجز خوانی کنید.
۹. اول درد را به خوبی معرفی کنید سپس از درمان آن سخن بگویید.

زمان سخنرانی

۱. برای پر کردن وقت و آماده شدن غذا و از این قبیل چیزها سخنرانی نکنید.
۲. بهترین ساعات تبلیغ در روستاها نزدیک غروب است.
۳. بین دو نماز به هیچ وجه صحبت نکنید؛ چرا که گروگیری است.
۴. درباره زمان سخنرانی با مردم مشورت کنید. شاید در زمانی که شما در نظر دارید به دلایلی - مانند خستگی - آمادگی کامل نداشته باشند.
۵. آن خطیبی دارای فصاحت و بلاغت استناست که کسی از مجلس او خارج و یا جابجا نشود.
۶. مناسب است، در حین سخنرانی، مبلغ به ساعت خویش نگاه نکند ولی نباید منبر از دست او خارج شده و طول بکشد.
۷. هر وقت هم مردم و هم خودتان آمادگی روحی داشتید صحبت کنید.
۸. همیشه موعظه نباشد، گاهی در سوال و جواب ها ارشادی داشته باشید.
۹. سخنرانی در وقت نماز نباشد و اگر قبل از نماز شروع شده با فرارسیدن وقت نماز، ادامه ندهید.
۱۰. اگر سخنرانی قبل از نماز باشد بهتر است چون:

الف: مردم در انتظار برپایی نماز هستند و حالت معنوی بر آنان حکمفرماست

انتظار الصلاة عبادة^۱

ب: لحظه لحظه جمعیت افزوده و اگر سخنرانی بعد از نماز باشد لحظه به لحظه از جمعیت کاسته می شود.

ج: چون سخنرانی با اذان تمام می شود ضروری به جماعت نمی زند.

د: مردم ساعت پایانی سخنرانی - که حداکثر مقارن با آغاز اذان است - را می دانند.

ه: مستمعان برای درک مطالب، آمادگی بیش تری دارند و از تمرکز و طمأنینه بیش تری برخوردارند.

مکان سخنرانی

۱. پایگاه اصلی تبلیغ و سخنرانی، مسجد باشد.
۲. حتی المقدور در حسینیه، تکیه، مصلاً و مکان های غیر مسجد سخنرانی نکنید.
۳. در ادارات و اماکن غیر مسجد سخنرانی رسمی نداشته باشید^۲ سؤال و جواب مانعی ندارد.
۴. مکان سخنرانی دارای جاذبه های کاذب و انحرافی نباشد.^۳
۵. محل مستمعین - زن و مرد - دارای نور، بهداشت و نظم مناسب باشد و

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ انْتِظَارَ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ مَا لَمْ يُحَدِّثْ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يُحَدِّثُ؟ قَالَ الْاِغْتِيَابُ؛ كافي، جلد ۲، باب الغيبة والبهت، حديث ۱، صفحه ۳۵۶.

۲. در خطبه ۱۰۸ نهج البلاغه، حضرت علی عليه السلام، پیامبر ﷺ را چنین معرفی می کنند: "طَيِّبٌ دَوَاؤُهُ بِطَبِّهِ؛ پیامبر طیبی است که با طب خویش همواره به گردش می پردازد. از این که حضرت علی عليه السلام می فرماید: "طَيِّبٌ دَوَاؤُهُ بِطَبِّهِ" و نمی فرمایند "طَيِّبٌ دَوَاؤُهُ بِطَبَابَتِهِ" در می یابیم که پیامبر ﷺ گرچه با دانش طب در بین مردم رفت و آمد داشت و بیماران و دردهای آنان را به خوبی شناسایی می کرد ولی در همان جا آنان را مداوا نمی کرد بلکه آنان را به مطب اسلامی (مسجد) هدایت و در آن جا به مداوایشان می پرداخت.

۳. مانند نقش و نگارهای بدیع، متون و نوشته.

- محل عبور و مرور در آن به سهولت انجام بگیرد.
۶. منبر در جایی قرار بگیرد که بانوان نیز شما را ببینند چون اگر ببینند بهتر گوش می دهند و آرام می گیرند.
۷. سخنرانی در محل رفت و آمد و تدارکات و حتی عزاداران نباشد تا مرتباً نظم جلسه به هم نخورد.
۸. محل جلسه، مناسب و محترم و به لحاظ موقعیت، بهترین مکان در مسجد و شبستان باشد.

مقدار سخنرانی

۱. لازم نیست تایم مشخصی در نظر داشته باشید و مقید به آن باشید؛ چرا که ممکن است مطلب، زودتر و یا دیرتر از موعد پیش بینی شده تفهیم شود.
۲. سخنرانی، مختصر و مفید باشد به ویژه در روزهای آغازین تبلیغ.
۳. از مردم بپرسید که چقدر صحبت کرده ام؟ اگر گفتند: “زیاد” معلوم می شود مقبول نیفتاده، اگر گفتند: “خوب است” به همان مقدار اکتفا کنید ولی اگر گفتند: “کم است” دلیل بر مقبولیت است ولی باز هم سعی کنید مطالب را طولانی نکنید و تشنگی مردم را حفظ کنید.
۴. در شرایط معمولی، حداکثر زمان برای مردان ۲۵ دقیقه، برای زنان ۲۰ دقیقه و برای کودکان ۱۰ دقیقه باشد.
۵. اگر بعد از چند جلسه مقبولیت پیدا کردید می توانید کمی بیش تر صحبت کنید.
۶. ساعت و دقیقه، مشخص نکنید. شاید چند دقیقه، کم و زیاد شود.
۷. بعضی عادت دارند چندین مرتبه بگویند: “عرض تمام” یا “این آخرین کلمه من است” ولی ادامه می دهند.

آثار سخنرانی

مبلغ توانا کسی است که با پنج دقیقه صحبت در رفتار مستمع تغییر ایجاد کند نه این که فقط بر اطلاعات دینی او بیفزاید و او را حیران و گمراه کند.^۱

۱. بعضی طبق میل مردم سخن میرانند و خدا و معارف اسلام را خرج رضایت مردم می‌کنند و بعضی نتیجه سخن برایشان مهم است که مردم مرید آنان شوند و بعضی به دنبال تقریرات و تکمیل نوشته جات و معلومات خود اند و سخنرانی وسیله تکمیل علوم خودشان می‌باشد.

۲. بهتر است سخنران، فقاقت مردم را بالا ببرد و مردم را دیندار کند نه دیندار.

۳. بهتر است سخنران شبهات و سوالاتی که در ذهن مخاطب است رفع کند نه سخنرانی شبهه ناک بوده یا شبهه ایجاد کند.

ارزیابی سخنرانی

۱. ارزیابی کنید چقدر منبرتان مفید بوده و مردم مقید شده اند. از برخی مستمعین سؤال کنید.

۲. سخنرانی خود را ضبط کنید و گوش کنید و نقد کنید و نقاط قوت و ضعف را بیابید.^۲ (حضرت امام خمینی(ره) همیشه بعد از درس، ساعت‌ها در باره آن تحلیل داشتند)

۳. از طبقات مختلف مردم - اعم از مرد و زن و بچه - افرادی را برای بررسی رفتار و کردار و سخنان خویش انتخاب کنید و از آنان بخواهید شما را ارزیابی کنند. روضه و کیفیت آن در فصل محرم و تبلیح مطرح می‌شود.

۱. آثار عملی، مهم است نه آثار علمی.

۲. بعضی آن قدر مقیدند که همه سخنرانی‌های خود را گوش می‌کنند.

دعا و مناجات

ارتباط با خدا و مناجات با پروردگار ضرورت دارد. به جای روضه خوانی، مقداری مناجات بخوانید.

نوع دعا

۱. دعا، تکراری نباشد بلکه مناسبت داشته باشد مثل ایام عید یا عزا.
۲. همه دعاهای عربی نباشد بلکه متناسب با زبان مستمعان باشید.

مقدار و زمان دعا

۱. جلسات دعا و مناجات، کوتاه، شاداب و امیدوارکننده باشد نه مأیوس کننده، کسالت آور و بی روح.
۲. لازم نیست همه دعا خوانده شود. هر مقدار که مردم کشش دارند خوانده شود.
۳. به مردم اعلام کنید هر کجای دعا رسیدید با دعا هماهنگ شوید نه این که هر کس آمد از اول شروع کنید.
۴. توجه کنیم خواندن دعای کامل و ندبه بصورت دسته جمعی بر نماز جمعه تأثیر منفی می گذارد.
۵. خواندن زیارت عاشورا همه جا، سنت سلام بر سیدالشهدا در هر صبح و شام و دعاهای مخصوصه را از بین برده است.^۱

کیفیت خواندن دعا

۱. دعای دسته جمعی با وضعیت موجود نیاز به استناد شرعی دارد.
۲. دعاهای روزانه را روز و دعاهای شبانه را شب بخوانید؛ جابه جا نخوانید.
۳. دعاها پس از دو نماز خوانده شود نه بین دو نماز

---

۱. مرسوم شده به جای سلام بر امام حسین علیه السلام، زیارت عاشورا می خوانند.

۴. برخی دعاها مأثورند باید متن دعا را خواند و چیزی از آن نکاست و چیزی به آن نیفزود؛ برخی دعاها متکلم مع الغیرند باید مردم آمین بگویند و برخی دعاها متکلم وحده‌اند همه زمزمه کنند.
۵. در بین دعا، روضه خواندن توصیه نمی‌شود.
۶. قبل از شروع دعا، بخش‌هایی از دعا را ترجمه کنید نه وسط دعا
۷. قسمت‌هایی از دعا را تکرار نکنید. مثلاً اگر در دعا عبارت «یا رب» سه مرتبه ذکر شده بیشتر نگویند.
۸. بعد از تمام شدن دعا - مثل دعای کمیل و ندبه - خودتان دعا نکنید.

مزد تبلیغ

الف: درخواست مزد

۱. درخواست اجرو مزد در برابر تبلیغ، ناپسند است.^۱ مگر این که خداوند دستور دهد.^۲
۲. اخلاص را با تعیین مزد از بین نبرید. عزت نفس، موهبت الهی است.

ب: قبول مزد

- گرچه درخواست مزد مذموم است ولی گرفتن هدایای مردمی نه تنها ناپسند نیست بلکه ممدوح و مطلوب هم هست.
۱. بابرکت‌ترین پولها، پول تبلیغ است.
  ۲. اگر پول دادند بگیریید چرا که نگرفتن ضررش بیش تر است ولی معیار شما «ان

۱. هیچ یک از پیامبران اجرو مزدی در قبال تبلیغ دین از مردم نخواسته‌اند (انعام، ۹۰؛ هود، ۲۹ و ۵۱؛ شعراء، ۱۰۹ و ۱۲۷ و ۱۴۵ و ۱۶۴ و ۱۸۰) و اگر پیامبر ما مودت قُربی را خواسته است در حقیقت آن هم نوعی تبلیغ است؛ «قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا». (سوره فرقان (۲۵)، آیه ۵۷.

۲. خداوند در قرآن کریم در آیه ۲۳ سوره شوری خطاب به پیامبر عظیم الشان اسلام می‌فرماید: «قُلْ لَأَسْأَلَنَّكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ بَيْنِي وَالْقُرْبَىٰ». البته مودت قُربی در واقع مزد نیست بلکه هدایت و معرفی‌الگوست.

أَجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ^۱ باشد.

۳. پول و هدیه را از هر کس قبول کنید.
۴. هر جایی که به جای پول، جنس دادند - مثل برنج و پسته و خرما - بگیرید و تشکر کنید.
۵. هر جا که فقیرترند بهتر نذر می کنند و نسبتاً بیش تر پول می دهند. مردم کم درآمد برای انجام امور خیر، آمادگی بیشتری دارند.

ج: مبلغ مزد

۶. تجربه نشان داده هر جا پول زیاد بدهند تحقیر هم می کنند.
۷. پول کم ولی با عزت با ارزش تر است از پول زیاد با ذلت.
۸. اگر پول، کافی نبود دلزده نشوید.
۹. هر چه بیش تر دعا کنید، بهتر پول می دهند.

د: فنون جلب هدایای مردمی

۱. تبلیغ را مقدس بدانید تا مردم نیز آن را مقدس بدانند و با میل کمک کنند.
۲. بگویید خوراک ما را بدهید دیگر ادعایی نداریم تا خیال نکنند طمع به مالشان دارید.
۳. برای پول کیسه ندوزید چون مردم می فهمند و اثر منفی دارد.
۴. تفهیم کنید: “من برای رضای خدا آمده‌ام شما هم برای رضای او پول بدهید.”
۵. افرادی که پول جمع می کنند امین باشند.
۶. جمع کردن پول در مقابل شما نباشد.
۷. اگر کسی مبلغی می دهد عنوان و وجه آن را مشخص کند. (خمس، زکات، کفاره، نذر و ...)

۱. سوره یونس (۱۰)، آیه ۷۲ و سبأ (۳۴)، آیه ۴۷.

۸. هر مبلغ که گرفتید مقداری از آن را به فقرا و خادم مسجد و طلبه مبتدی محل و مؤذن بدهید.
۹. در جمع‌های خصوصی، مصرف وجه تبلیغ را بیان کنید. (خرید کتاب، سفر زیارتی، تهیه جهیزیه و ...)

ه: آداب قبول هدایای مردمی

۱. در هنگام پول گرفتن برخورد مناسب داشته باشید. پول، تنها مقصود و هدف نیست. مهم این است که طوری عمل کنیم که مردم احساس نکنند ما کلاش و گدا هستیم.
۲. پاکت پول را با احترام بگیرید نه با بی‌اعتنایی و اکراه.
۳. زیاد تعارف نکنید. ممکن است کم باشد و خجالت بکشند.
۴. به هر کس که به شما پولی یا هدیه‌ای می‌دهد دعا کنید.
۵. اگر احساس کردید پول را با زور و اکراه از مردم گرفته‌اند ابتدا پول را قبول کنید سپس پس بدهید و بگویید اگر با زور و اکراه جمع‌آوری شده است آن را بردارید.

و: عامل تغییر در کوفه

وقتی ابن زیاد وارد کوفه شد به دارالاماره رفت و مردم را به اشتباه انداخت، چرا که اگر حسین بود به مسجد می‌رفت و مردم از این نکته غافل شدند که جایگاه اهل بیت مسجد است نه دارالاماره.

فصل سوم: ابزارهای تبلیغ

پایگاه تبلیغ

مهم‌ترین پایگاه تبلیغ، مسجد است.

۱. اگر نماز در مسجد بهتر از چهل سال عبادت در خانه است، شنیدن سخنرانی و موعظه در مسجد هم به یقین بهتر از غیر مسجد است؛ چرا که تقدس مسجد و معنویت آن، برگزیده و مستمع، تأثیر می‌گذارد.
۲. محور تمام فعالیت‌های تبلیغی - فرهنگی، مسجد است و تا برای ما مقدس نباشد برای دیگران ارزش نخواهد داشت.
۳. مسجد، اصل است لذا کارهای دیگر تابع آن باشد. هیچ‌گاه مسجد و امور آن تابع فعالیت‌های دیگر نشود.
۴. جلسات مذهبی در غیر مسجد کم اثر است. آثار تربیتی فعالیت‌های تبلیغی بر چهل نفر در مسجد به مراتب بیش تر از صدها نفر در مدارس و امثال آن است.
۵. امامی که در مسجد، موفق است در اداره و دانشگاه، تبلیغ نمی‌کند.

۶. چون مسجد مکانی مقدس و برای تربیت است دلیلی ندارد کسانی را که آمادگی روحی ندارند و یا نمی‌خواهند به مسجد بیایند به آمدن به جلسات مذهبی مجبور کنید و شاید یکی از عوامل حرمت ورود جنب و حائض به مسجد همین عدم آمادگی روحی باشد.
۷. بیش تر مردم، سالی یک مرتبه به مسجد می‌آیند مثل شب قدر و عاشورا اگر ما در انجام وظایفمان موفق باشیم و فضای فرهنگی و مسجد مهیا باشد هر روز می‌آیند؛
۸. می‌توان افرادی را که در سال فقط یک بار به مسجد می‌آیند تا یک سال تحت تأثیر قرار داد چه رسد به کسانی را که ماهی یا هفته ای یک بار و یا روزانه سه بار به مسجد می‌آیند.
۹. کمتر میتوان به عالمی دست یافت که در غیر مسجد موفق بوده باشد.

کیفیت ارتباط با مسجد

۱. ساعتی قبل از وقت نماز، به مسجد بروید.
۲. پیاده به مسجد بروید و اگر با ماشین هستید با فاصله اندک از مسجد پیاده شده و پیاده به مسجد بروید.
۳. پس از ورود به مسجد، نماز تحیت بخوانید سپس داخل محراب شوید؛ رو به مردم و در جایی که مردم بتوانند به راحتی ارتباط برقرار کنند بنشینید.
۴. شخصاً محراب، سجاده، قرآن‌ها و کتاب‌ها - را در زمان‌های خلوت تمیز کنید و کتاب‌های مندرس را جمع کنید.
۵. هنگام ورود مقداری جلو درب مسجد بایستید.
۶. بیاییم اگر تا کنون نظم را بطور کامل رعایت نمی‌کردیم برای يك ماه هم شده خود را به نظم و ترتیب عادت دهیم که آخرین سفارش‌های امام علی علیه السلام به فرزندان‌شان توصیه به نظم در کارها بوده است و نظرخواهی‌ها

- نشان می‌هد نظم و انضباط دو عامل موفقیت امام جماعت بوده است.
۷. اگر خادم یا مراقبی نیست خدمت مسجد را انجام دهید.
  ۸. هر کس وارد مسجد می‌شود به او توجه کنید. کسی از چشم شما نیفتد.
  ۹. نماز را کوتاه و با ابهت و با عظمت بخوانید. از طول دادن نماز جماعت مذمت کرده و حتی یک روایت بدان سفارش نکرده است بلکه همواره به مختصرخوانی سفارش شده است.
  ۱۰. نماز صبح را حتماً در مسجد بخوانید و حتی اگر کسی نمی‌آید نماز خودتان را در مسجد فرادا بخوانید تا برای دیگران الگو و حجت شود.
  ۱۱. زیاد در محراب نمانید. و فقط نماز جماعت را در محراب بخوانید.
  ۱۲. با توجه به امراض روانی و آلودگی‌های صوتی که در خانه‌ها و خیابان‌ها ایجاد شده مردم به مسجد پناه می‌آورند فرهنگ سکوت در مسجد را نهادینه کنید.
  ۱۳. بازی کردن بچه‌های غیرمميز در مسجد اشکال ندارد. بگذارید آزاد باشند. در مسجدالنبی مکانی به نام «روضه الصبيان» وجود داشت.
  ۱۴. با پای راست وارد مسجد شوید.
  ۱۵. در مسجد قدم‌ها را کوتاه بردارید.

ترویج مسجد

۱. در برخوردها عملاً فضایل حضور در مسجد و آثار تبلیغی و آداب نماز در آن را یادآور شوید.
۲. در غیر مسجد سخنرانی نکنید. اگر در غیر مسجد سوال کردند جواب اجمالی بدهید و دعوت به مسجد کرده و جواب تفصیلی و قانع کننده را در مسجد به او بدهید چون فضای مسجد خود تاثیر گزار است.
۳. اگر مسجد وضعیتی خوبی ندارد روزی یک حدیث و تذکر درباره مسجد

- بخوانید و خودتان هم کمک کنید.
۴. مناسب است در شب‌های جمعه یا شب اول اعلام کنید در امر کمک‌رسانی به مسجد، خودم بانی هستم.
۵. با خود جوایزی - مخصوصاً برای نوجوانان و جوانان - به همراه ببرید.
۶. جوایز را به روش‌ها بدهید؛ به مثل شجاعت در بدن نباشد به شجاعت معنوی اهمیت بدهیم.^۱
۷. در مردم اشتباهی آمدن به مسجد را ایجاد کنید. پزشکان در بیرون مطب - در خیابان و خانه و پارک - بیماران را ویزیت نمی‌کنند بلکه آنان را به آمدن به مطب خود راهنمایی می‌کنند. مطب ما مسجد است.
۸. ورود شما به مسجد و خروج شما از آن باید منظم و مؤثر باشد.
۹. با طولانی کردن نماز و سخنرانی بین دو نماز (به انگیزه کیفیت بخشی به برنامه‌های مسجد) از جمعیت مسجد نگاهید. حضور کمی ارزشش کم تراز حضور کیفی نیست.
۱۰. متأسفانه حاکمان و مسئولین حکومتی نماز و مسجد را در عمل تحقیر می‌کنند کم تراستاندار و وزیری هفته‌ای حتی یک بار به مسجد بیاید گویا حضور در مسجد فقط اختصاص به پیامبر و ائمه اطهار؛ داشته و مسئولین معاف هستند.^۲

منبر و محراب

۱. منبر و محراب مکمل یکدیگرند و در ایجاد تقدس مؤثرند.
۲. یکی از دستاوردهای قیام عاشورا به زیر کشیدن ناهلان از منابر و بیرون کردن آن‌ها از محراب بود، یعنی جایگزین کردن ولایت معصوم به جای حکومت و

۱. معانی الأخبار ابن الولید عن الصّفار عن أبیوب بن نوح عن ابن أبي عمیر عن الثّمالی عن الصادق ع قال قال أمیر المؤمنین ع أشجع الناس من غلب هواه. بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۶۷، ص: ۷۶

۲. مسئولین به هنگام انتخابات و جذب حمایت‌های مردم، بیرو پیامبر ﷺ میشوند.

پادشاهی موروثی.

جایگاه منبر

۱. منبر جایگاهی نورانی و مقدس دارد و تقدس آن، خاطرات فراوانی را در اذهان مردم ایجاد می‌کند.
۲. واژه منبر قرین انبیا - به ویژه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم - است.
۳. اسم منبر، کنار اسم اولیای خداست.
۴. در تاریخ اسلام، مقدس بودن منبر از زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و داستان ستون حنّانه آغاز می‌شود.
۵. نباید هر کس جرأت بالا رفتن بر منبر را داشته باشد.
۶. در زمان هایی اجازه منبر رفتن، همان اجازه اجتهاد بود و غیر از مجتهد کسی حق منبر رفتن نداشت و آنچه بالای منبر نقل می‌شد بعنوان سند و فتوا بود.
۷. مداح‌ها بالای منبر نروند و از منبر به عنوان نردبان نیز استفاده نشود.
۸. مردم برای ساخت منبر همت و هنر زیادی از خود نشان می‌دهند که باید کاربردی و هدایت شود.

کارکردهای منبر

۱. منبر جایگاهی است که اختصاص به علما و روحانیون دارد تا امر ارشاد و هدایت را به خوبی اجرایی کنند.
۲. منبر به امور فرهنگی قداست می‌بخشد.
۳. منبر تا زمانی که محل ارشاد و هدایت مردم به توحید باشد منبر است و اگر محل خواندن شعر و سرود و طرفداری از ظالمها باشد تخته پاره‌ای بیش نیست.
۴. تاریخ منبر و سخنرانی اولیای خدا را مطرح کنیم تا مردم به جایگاه اختصاصی روحانیون و علمای دین توجه کنند.

۵. سعی کنید به خاطر وسوسه‌های شیطانی منبر را ترک نکنید.
۶. خصوصیات و حریم منبر را حفظ کنید.
۷. برای سخنرانی از منبر استفاده کنید^۱ صندلی و تریبون و امثال آن، ابهت و جذابیت و تأثیر منبر را ندارد.
۸. منبر موجب تمرکز در سخنان می‌شود.
۹. منبر باعث اشراف منبری به اطراف مجلس می‌شود.
۱۰. از نظر هنری و تأثیرگذاری رسانهای، منبر هیچ‌گاه کهنه نشده و نخواهد شد.

وضعیت منبر

الف: نورانیت منبر

۱. منبر انعکاس نور نداشته باشد.
۲. نور منبر یک طرفه نباشد تا باعث ایجاد سایه شود و تصویر منبری در سایه، زشت جلوه گر شود.
۳. نور بالای منبر بیش از حد معمول نباشد و گرنه موجب اذیت بینندگان می‌شود.^۲
۴. نور از بالای سر منبری بتابد نه از جلو یا راست و چپ.
۵. نور به طرف منبر بتابد و به گونه‌ای نباشد که چشم روحانی را خسته کند همانند سینماها که نورافکن‌ها به سمت پرده می‌تابد.

ب: مکان منبر

۱. بین کرسی و منبر تفاوت وجود دارد، منبر کنار محراب قرار می‌گیرد و معمولاً بر روی آن خطبه می‌خوانند ولی کرسی در وسط مسجد قرار گرفته و مخصوص

۱. کیفیت سخن گفتن و چقدر گفتن و چگونه نشستن، کتابی مستقل می‌طلبد.

۲. متأسفانه در منبرها غالباً وضعیت نور به گونه‌ای است که چشم بینندگان را خسته می‌کند.

- و عظ و روضه خوانی است.
۲. جای منبر را خودتان تنظیم کنید تا بتوانید زاویه دید مستمعان را تنظیم کنید
  ۳. منبر به گونه‌ای قرار گیرد تا بین خطیب و مخاطب رابطه مستقیم و چهره به چهره برقرار شود.
  ۴. اگر منبر در گوشه مسجد باشد دید را برای مخاطب و خطیب مشکل می‌کند.
  ۵. اگر منبر کنار در ورودی باشد با رفت و آمد مردم در تمرکز خطیب و مخاطبین اختلال ایجاد می‌شود.
  ۶. می‌توان با فراهم آوردن تسهیلاتی امکان دیدن منبر و منبری را برای بانوان فراهم کرد.
  ۷. از گذاشتن منبر در غیر مسجد - مخصوصاً حسینیه‌ها - پرهیز شود.
  ۸. در گذشته اگر مسجد جامع جدیدی می‌ساختند، منبر را به آن جا منتقل می‌کردند و این، پیامهایی دارد.
  ۹. در تاریخ اسلام منابر در مساجد تنها با اجازه رسول خدا ﷺ یا خلیفه او برپا شده است.

ج: آراستگی منبر

۱. منبر، مرتب و منظم باشد.
۲. مناسب است پشتی منبر، ساده و مناسب باشد و فرسوده و یا شکسته نباشد.
۳. مناسب است رنگ پشتی منبر، آبی باشد و سیاه و کدر نباشد.

استفاده از منبر

الف: آداب استقرار بر منبر

۱. با وضو به منبر بروید.
۲. منبر را مقدس بدانید. مرحوم کوثری - روضه خوان حضرت امام (ره) - منبر

را می‌بوسید.

ب: محل و کیفیت استقرار بر منبر

۱. کیفیت نشستن در مواقع مختلف - هنگام موعظه، روضه، بیان احکام و نهی از منکر - فرق داشته باشد.
۲. سلسله مراتب را مراعات کنید و در پله خاصی از منبر متناسب با شأن علمی و جایگاه معنوی خود بنشینید. امیرمؤمنان علی علیه السلام یک پله پایین‌تر از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌نشست و ابنا مکتوم هم هیچ‌گاه روی منبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم نمی‌نشست.
۳. واعظ بر عرشه منبر بنشیند تا بر جمعیت تسلط کافی داشته باشد.
۴. برای مسائل مهم با آداب خاصی بالای منبر بروید و برای مسائل جزئی در پله‌هایی پایین‌تر قرار بگیرید.
۵. نشستن، برخی جاها دو زانو و برخی جاها چهارزانو و در همه حال، مؤدبانه باشد.

ج: حفظ تقدّس منبر

۱. نشستن روی منبر بسیار رسمی و باوقار باشد.
۲. رنگ و جنس منبر و اندازه آن در کلام موثر است.
۳. وسط پله‌ها نشستن یا روی عرشه نشستن در تلقی کلام موثر است.
۴. روی منبر هر حرفی را نزنید.
۵. روی منبر پاها را روی هم نیندازید و نیز آن‌ها را حرکت ندهید.
۶. چنانچه روی منبر کلمات مقدّسی - نظیر آیات قرآنی - نوشته شده است به آن‌ها توهین نشود.

شرایط سیستم صوتی

الف: برق

برق میکروفن فشار ضعیف و خود میکروفن قوی نباشد چون امواج آن حنجره را اذیت می‌کند.

ب: وضعیت میکروفن

۱. پایه میکروفن در یکی از دو طرف منبر باشد نه در جلوی سخنران.
۲. اگر کسی نیست خودتان میکروفن را تنظیم کنید؛ چون گاهی از اول تا آخر، میکروفن، نامیزان است و منبری اذیت می‌شود.
۳. میکروفن در برابر صورت و دهان نباشد تا مردم حرکات لب گوینده را ببینند.
۴. بهترین حالت میکروفن قرار گرفتن آن زیر چانه، یا در مقابل سینه با مقدار کمی فاصله است تا صدای خش خش لباس یا ریش و یا صدای قلب، صدا را نامرتب نکند.

ج: بلندگوها

۱. از بلندگوها، مثل مداحان استفاده صحیح بکنید.
۲. بلندگوها آن جور که شما صحبت می‌کنید پخش نمی‌کنند.
۳. بوق بلندگوها با هم فرق می‌کند: بعضی برای سخنرانی و بعضی برای پیچ کردن و بعضی برای موسیقی است.
۴. پخش صدای بلندگوها خارج از مسجد - جز برای اذان - شبیه دارد و اگر کسی اذیت شود ما مدیون هستیم.
۵. در صورت امکان در اوقات خلوت به مسجد بروید و بلندگوها را خودتان تنظیم

کنید.^۱

استفاده بهینه از سیستم صوتی

۱. کمتر از میکروفن استفاده کنید؛ زیرا میکروفن برای حنجره، مضر است.
۲. بهتر است زیر گنبد با بلندگو صحبت نکنید؛ چون مُدوّراست و بدون بلندگو، صدا را به همه می‌رساند.
۳. کلمات را آرام و شمرده ادا کنید.
۴. موزون و هماهنگ حرف بزنید به گونه‌ای که اگر مخاطب، کلمه‌ای را نشنید از لحن صدا و آهنگ کلام، مفهوم آن کلمه را دریافت کند.
۵. ملیح حرف بزنید؛ نه خشن و نه خفه و نه ریز.
۶. در منبر و قرائت قرآن، مصری‌ها چون از لب استفاده می‌کنند صوت آن‌ها زیباست. با حنجره صحبت می‌کنند صوت آن‌ها خسته کننده و نازیباست. سعی کنید بیشتر با لب صحبت کنید.
۷. در دعاها و نمازها صوت و گفتار تان را رها کنید؛ صدایتان خفه و بیم نباشد.
۸. وقتی بلندگو دارید از حروف «گ، چ، پ، ژ» کم‌تر استفاده کنید؛ چون این حروف، صوت ندارند و مردم اذیت می‌شوند.

فعالیت‌های فرهنگی

الف: کارهای اخلاقی

۱. اگر به جای پرداختن به کارهای فرهنگی، به امور اخلاقی و آداب معاشرت بپردازید هزینه کم‌تری دارد و پیامد منفی پنهان هم نخواهد داشت.^۲

---

۱. در مواقعی که جمعیت، زیاد است برای نماز از میکروفن یقه‌ای استفاده کنید و فاصله آن با دهان نه کم و نه زیاد - حدود ۳۵ سانتی متر - باشد تا صدای نفس شما را نیز پخش کند.

۲. هم سنت پیامبر است و هم تجربه موفق دارد.

۲. روزی حداقل دو مرتبه و هر مرتبه یک ساعت در کوچه و خیابان قدم زده و به مزارع، دامداری‌ها، بسیج، مدرسه، بازار و ... سرکشی کنید؛ چرا که دیدن روحانی برای مردم از شعائر الهی است و قدم زدن به قصد تبلیغ - بالباس روحانی - خودش تبلیغ است.^۱

ب: اردوها و مسابقات

۱. در امور فرهنگی، هدف «نماز در مسجد» باشد نه این که اردو، ورزش و استخر ببرید و وقت نماز بی تفاوت باشید.
۲. «اردو» به لحاظ معاشرت با مریبان و روحانیان یک آفت مخفی دارد و آن این است که غیر مستقیم به نوجوانان و جوانان تفهیم می‌شود که در غیر خانه پدر هم می‌توان شب‌ها را سپری کرد و این زمینه آسیب‌هایی می‌شود. بگذریم از برخی کارهای فرهنگی مصطلح دیگر نظیر زیبایی اندام که آفت‌های آشکار دارد.
۳. کسانی که مدیریت قوی ندارند می‌خواهند ضعف مدیریت خود را با ورزش و کارهای فرهنگی، جبران کنند و یا حوزه علمیه خواهران تشکیل می‌دهند. بدانند تبلیغ، غیر از این هاست.
۴. با ورزش، مردم را به دین و مسجد دعوت نکنید. ما اگر خوب ورزش کنیم مردم ما را یک ورزشکار می‌دانند نه یک روحانی و اگر بد ورزش کنیم ما را مسخره می‌کنند. پس بهتر است تماشاچی باشیم
۵. در مسابقه، معارف اسلامی سبک و تحقیر می‌شود؛ اثر تربیتی ندارد و اثر علمی آن هم کم است.
۶. مسابقات امروزی و اردوها، مشکل دین و دینداری را حل نمی‌کنند.^۲

۱. وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَا كُلُّ الطَّعَامِ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ؛ سوره فرقان (۲۵)، آیه ۷.

۲. سبک مسابقات الهی به این است که مثلاً بگوییم: به هر کس که سوره یاسین را حفظ کرده است جایزه می‌دهیم نه این که بگوییم: هر کس سوره یاسین را حفظ کرد به او جایزه می‌دهیم تا به خاطر جایزه حفظ

ج: تجلیل‌ها و تشویق‌ها

۱. سابقه‌دارترین متدین‌ها را شناسایی کرده و آنها را مورد تجلیل و احترام قرار دهید.
۲. از اسم‌های خوب تقدیر و تشکر کنید.
۳. ارزش دادن‌ها به روشها و ارزشها باشد.
۴. مردم را دلگرم کنیم نه دلسرد.
۵. در تجلیلها مراقب باشیم کسانی منفعل نشوند.

مراقبت از مقدسات

۱. مشکلات حوزه را برای مردم نگویید. در تشکّل‌ها و سازمان‌ها، مشکلات درون گروهی بیشتری وجود دارد.
۲. حرمت لباس روحانیت و جایگاه آن را رعایت کنید.
۳. به هیچ کس اجازه پوشیدن لباس ویژه خود را ندهید.
۴. کسانی که ما را با عمامه دیده‌اند فکر می‌کنند همیشه - حتی وقت خواب - با لباس روحانی و عمامه هستیم پس حرمت لباس را نگه دارید.
- لباس روحانیت در ذهن مردم تقدس و جایگاه ویژه‌ای دارد لذا حرمت آن را رعایت کرده و از این ویژگی بهره ببریم و هیچ گاه بدون لباس در انتظار مردم ظاهر نشویم.
۵. با مقدسات مردم بازی نکنید بلکه در پیشبرد اهداف متعالی خود از آنها استفاده کنید.
۶. عبا، عمامه، قبا، قرآن، حدیث، مسجد، منبر و محراب نزد مردم مقدسند. موفقیت ما در استفاده صحیح از مقدسات است. بنابراین اگر به جای منبر از

کنند. در قدیم هر کس در درس، اشکال می‌کرد استاد به او اجازه اجتهاد می‌داد.

۴۶. با لباس زیر در مقابل مردم ظاهر نشوید.

تربیبون و به جای مسجد از حسینیه و تکیه و مدرسه و اداره و به جای عبا و قبا و عمامه از لباس شخصی استفاده کنیم تأثیر تربیتی چندانی ندارد.

فصل چهارم: تبلیغ در رمضان و محرم

ماه مبارک رمضان ماه نزول قرآن است و قرآن کتاب هدایت و مبلغ رساننده پیام هدایت به مردم است. شایسته است در این ماه توجه خاص به مسائل قرآن شود و در حرفها و سخنرانی‌ها قرآن خوانی به مردم القا شود. لذا برای بهره‌گیری از این کتاب آسمانی نکاتی ذکر می‌شود:

۱. اکثر علما، فلاسفه، فقها و کسانی که خداوند به آنها عنایت داشته است در اواخر عمرشان مشغول قرآن خواندن بوده اند نظیر حضرت امام علیه السلام آیت الله گلپایگانی و علامه طباطبائی علیه السلام.

۲. حضرت امام علیه السلام اگر چه در کلامش از آیات قرآن کم استفاده می‌کردند، اما منطوقش قرآنی بود لذا حرف‌های ما باید پشتوانه اش قرآن و چهره ما یک چهره قرآنی باشد.

۳. زیاد قرآن خواندن تأثیر فراوانی دارد و لازم نیست ختم قرآن شود بلکه مهم قرآن خواندن است. [فاقرؤا ما تیسر من القرآن]

۴. قرآن را در مسجد بخوانید و قرآن در مسجد مفهوم دارد و مسجد نمایشگاه

عمل به قرآن است نه دارالقرآن که در حقیقت به دار کشیدن قرآن است. مسجدی که نتوان در آن قرآن خواند و قرآنی که نشود در مسجد خواند انسان را به یاد این دو آیه شریفه می‌اندازد... هدی للمتقین - ولا یزید الظالمین الا خسارا

۵. مردم را با شب خوانی قرآن آشنا کنیم چرا که قرآن در شب نازل شده [انا انزلناه فی لیلة القدر] اهل ایمان در شب می‌خوانند [یَتْلُونَ آیَاتِ اللّهِ آناء اللیل]^۱

۶. در جلسات قرآن حضور جدی داشته باشید در برخی مناطق هر شب یک جزء قرآن می‌خوانند و موفق است و یا می‌توانید فقط به مردم اعلام کنید که هر روز صبح بعد از نماز صبح یک جزء قرآن خوانده می‌شود هر کس دوست دارد شرکت کند و بعد از آن مقداری پرسش و پاسخ داشته باشید.

۷. در جلسات قرآن از وجود همه اعضای شرکت کننده استفاده کنید.

۸. تذکر و ترجمه برخی از آیات که تناسب با طبابت روح و جان دارد بسیار مؤثر است.

۹. یکی از شیوه‌هایی که در تبلیغ توصیه می‌کند کلاسهای تفسیر قرآن است که نیاز به آسیب شناسی جدی دارد چرا که در قرآن، سفارش به تدبیر، تأویل و قرائت قرآن داریم اما سفارشی برای تفسیر نداریم.

۱۰. تفسیر یعنی طبابت یعنی مشکلات را یافتن و راه خودمان را با قرآن بیان کردن لذا تفسیر را بصورت موضوعی بگوئید نه ترتیبی و نقل اقوال هم نکنید.

۱۱. اگر بیمارید و نمی‌توانید روزه بگیرید، از مسافرت تبلیغی در ماه رمضان خودداری نمایید. زیرا علاوه بر ناکام بودن رسالت ممکن است افراد ناآگاه به شما نسبت روزه‌خواری می‌دهند و ضررش بیش از نعمتش است و مخفیانه

خوردن روزه نیز تبعات سوء دارد

۱۲. ثواب افطاری دادن را متذکر شوید و خود نیز به این عمل خیر، همت گمارید تا شایع شود

مقایسه ماه محرم با ماه رمضان

۱. ماه رمضان، ماه قرآن و ماه محرم، ماه عترت است.
۲. ماه رمضان، ماه آشنا شدن جوانان با حقیقت دین و دینداری، و ماه محرم، ماه دفاع از دین و دینداری است.
۳. ماه رمضان، ماه نماز - که عمود دین است - و ماه محرم، ماه ولایت - که چادر خیمه دین است - .
۴. ماه رمضان، ماه خودسازی و ماه محرم، ماه جامعه سازی است.
۵. ماه رمضان، ماه اعمال مخفی، انفاق و شب زنده داری و ماه محرم، ماه ظهور و بروز (مَنْ بَكِيَ أَوْ أَبَكِيَ أَوْ تَبَاكَی^۱)
۶. بحث های ماه رمضان، قرآن و توبه و معاد است و بحث های ماه محرم، قیام و جهاد و معرفی طاغوت.
۷. ماه رمضان، ماه گرسنگی و شکستن هوای نفس و روحیه شیطانی است. و ماه محرم، ماه شعار و احساسات و شعور اجتماعی.
۸. ماه رمضان، ماه ولایت و حرمت و شکر است و ماه محرم، ماه ناشکری ها، حرمت شکنی ها و زیاده خواهی ها.

اشتراکات ماه محرم و ماه رمضان

۱. حضور همگانی در مساجد^۲

۱. مراجعه کنید به مستدرک الوسائل، جلد ۱۰، باب ۸۳، حدیث ۲، صفحه ۳۸۶ و لهورف سید بن طاووس، صفحه ۱.

۲. حضور در مسجد در ماه محرم و ماه رمضان با بقیه ماهها نباید فرق داشته باشد.

۲. کم شدن فعالیتها برای حضور در مراسمهای عبادی

آفتها و آسیبها

۱. به دلیل مشکلات اقتصادی و کم بودن حق التبلیغ و کم ارزشی و سختیهای هجرت متأسفانه بیش از ۸۰٪ طلاب در پستهای اجرایی، و کم تر از ۲۰٪ در تبلیغ و منبر در ایام عزاداری فعالیت دارند.
۲. برخلاف ماه رمضان که رهبری اجتماعات و مراسمها به دست روحانیت است در ماه محرم و صفر و عزاداریها روحانیت به حاشیه می رود.
۳. برگزاری عزاداریهای خشن که شاه و رضا شاه ملعون آن را برداشتند ولی متأسفانه دوباره رواج یافته و دلیل بر عقب ماندگی فرهنگی است.
۴. شدت گرفتن تعزیه که متأسفانه به رهبری صدا و سیما انجام می پذیرد با این که علمای قدیم همه نهی می کردند؛ چرا که قیام عاشورا به تصور نمی آید و در تصویر نمی گنجد چه رسد به این که گاهی غلّو و دروغ و تحریف هم به آن اضافه می شود.
۵. متأسفانه سبکهای عزاداری از سلاطین و اجانب سرچشمه گرفته و سبکهای شرقی و غربی در عزاداریها زیاد است. آنچه در عزاداری انجام می دهیم پس ماندههای صفویه تا بعد از قاجاریه است مثلاً تکیه و حسینیه از قاجاریه، نخل و امثال آن از صفویه و علمها از مسیحیها است.
۶. متأسفانه نحوه مدّاحیهای ما برگرفته از پاپ و جاز و غیره است و این خود مصیبتی است که عزاداران مطلع نیستند ولی مسئولین فرهنگی که با خبرند باید چاره‌ای بیندیشند.
۷. مراجع فتوا داده‌اند که تشبّه به کفار، حرام است در حالی که عزاداریهای ما وارداتی است. چه در گذشته و چه در حال حاضر.
۸. این که عده زیادی از مردم فقط شب و روز عاشورا می آیند نشان می دهد که

- برنامه‌ها و رفتارهای ما مشکل دارد و ما در جذب آن‌ها قاصر و مقصریم .
۹. روحانیان، امام دسته‌عزاداری هستند و زینبده آنان نیست که همراه با عزاداران برهنه شوند و یا شور بزنند .
۱۰. نباید در گفتار، امام حسینی ولی در روش و عمل، یزیدی باشیم .

راهکارها

۱. از دلایل سردی منبرها ارائه ندادن تحلیل مناسب و مستند از نهضت عاشورا توسط روحانیان است و این، خلاف نهضت عاشورا است؛ چرا که خداوند نهضت عاشورا را طوری قرار داده که هیچگاه به سردی نمی‌گراید (لا تَبْرُدُ أَبَدًا)^۱ بنابراین باید سیستم را اصلاح کرد. نمی‌شود حکومت، حسینی باشد ولی با شیوه‌های اموی اداره شود.
۲. باید هر ساله طرحی نو در انداخت و تحلیلی نو ارائه داد.
۳. باید نظام‌های حکومتی با عاشورا همسان شود به طوری که دنیا از عاشورای ما بترسد نه این که همه ساله شاهد مشکلاتی در کشورهای نظیر هند و پاکستان باشیم.
۴. در سراسر کشور "جامعه مداحان" تشکیل شود و با سیاست واحد و مدیریت متمرکز و قوی همه ساله برای سال آتی اشعار و سبک‌های جدید تولید کند. اشعار و سبک‌هایی که رنگ و بوی دیگران را ندهد.

موضوعات ویژه محرم

۱. تحلیل شایسته از قیام عاشورا، گرچه نهضت عاشورا از بعد سیاسی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است ولی شایسته است از ابعاد دیگر - نظیر بعد فرهنگی - نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

۱. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: إِنَّ لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ حَرَاةً فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَبْرُدُ أَبَدًا؛ مستدرک الوسائل، جلد ۱۰، باب ۴۹، حدیث ۱۳، صفحه ۳۱۸.

۲. اهداف قیام عاشورا
۳. کوفه شناسی^۱
۴. بررسی ابعاد شخصیتی حضرت عباس علیه السلام
۵. بیان زندگانی امام حسین علیه السلام از طفولیت و جوانی تا قیام عاشورا و شهادت و بسنده نکردن به گزارش چند روزه از لحظه قیام تا شهادت
۶. بررسی ابعاد نهضت عاشورا در حوزه همه معارف دین و خلاصه نکردن آن به حوزه امر به معروف و جهاد
۷. بررسی و تبیین کارکردهای مسجد در قیام عاشورا
۸. ارائه بحث‌های سنتی که در ایام محرم جایگاه خوب و مناسبی دارد
۹. بیان معارف و اخلاق با استناد به مباحث قیام عاشورا
۱۰. ارائه تاریخ زید بن علی؛ چون قیام وی متأثر از قیام عاشورا بوده است.
۱۱. بازخوانی نامه‌های ارسالی و دریافتی در واقعه عاشورا
۱۲. طرح مسائل دشمن شناسی که متأسفانه به خوبی مطرح نشده است.
۱۳. مقتل خوانی با استفاده از مقتل لهوف و سایر مقاتل مستند
۱۴. تبیین عالمانه، صادقانه و پرهیز از خرافه در بیان گزارش واقعه عاشورا
۱۵. بیان نصوص و عین جملات و کلمات امام حسین علیه السلام، شیعیان، یاران و دشمنان.

نکاتی پیرامون کوفه شناسی

الف: موقعیت جغرافیایی

۱. کوفه در زمان امام حسین علیه السلام شهری عادی نبوده است بلکه بزرگ‌ترین شهر جهان اسلام و پایتخت امیرالمؤمنین علی علیه السلام بوده و بزرگ‌ترین مسجد را

---

۱. مباحثی نظیر: ۱- کوفه شناسی شیعیان در عهد امام حسین علیه السلام ۲- کوفه شناسی رفتار و سیره اهل بیت علیهم السلام در تقابل با طاغوتها ۳- بسترشناسی کوتاهی کردن کوفیان در قیام امام حسین علیه السلام.

داشته است.

۲. شهر کوفه شهری اسلامی بوده و به دست مسلمانان ساخته شده بوده است.
۳. کوفه مرز بین حجاز و عربستان و ایران و روم بوده است.

ب: موقعیت سیاسی و سوق الجیشی

۱. کوفه مرکزیت سیاسی داشته و پایگاه امامت به شمار می آمده است.
۲. کوفه مرکزیت نظامی داشته است. در شهر کوفه به قدری نظامی وجود داشته که ۱۳۰ هزار شمشیرزن آموزش دیده داشته است که ۱۰۰ هزار نفر از آنان برای جنگ با امام حسین علیه السلام اعلام آمادگی کردند و ۷۰ هزار نفر از آنان از کوفه خارج شدند ولی فقط ۳۰ هزار نفر از آن‌ها به کربلا رسیدند و آن حضرت را شهید کردند.
۳. شمشیرزن‌ها و تیراندازان کوفی معروف بوده‌اند. حمله یکی از تیراندازان کوفی بود که در کربلا سه تیرها کرد و هر سه به هدف خورد.
۴. کوفه از نظر امنیتی بسیار پیچیده بوده است.
۵. کوفه شهری مهاجرنشین بوده و هیچ ساکن بومی نداشته است.
۶. عدم اصالت تاریخی، مهاجرپذیر بودن، شعاری و احساسی بودن، جریان داشتن گرایش‌ها و نهضت‌های فکری مختلف از جمله ویژگی‌های کوفیان بوده است.
۷. حضور گروه زیادی از موالیان که اکثراً ایرانی بودند و تعارض با ساکنان عرب کوفه زمینه‌ساز منازعات فرهنگی و اجتماعی در کوفه بوده است.

ج: وضعیت فرهنگی

۱. مردم کوفه مردمی با فرهنگ و با سواد بوده‌اند.^۱
۲. کوفه مرکز قرائت، فقه، حدیث و ادب بوده و هست. خط کوفی، قرائت کوفی،

۱. نوشتن هجده هزار نامه در مقیاس آن روز، چیز کمی نیست.

- ادبیات کوفی، اصحاب حدیث کوفی و سواد کوفیان در تاریخ مشهور است.
۳. شمار زیادی از صحابه رسول خدا ﷺ در کوفه ساکن بوده‌اند.^۱
۴. خدمات امیرالمؤمنین علی علیه السلام به کوفه از همه جا بیش تر بوده است. تجارت و صنعت را آن حضرت به کوفه آوردند.

د: وضعیت مذهبی

۱. در کوفه غلبه با شیعه و خوارج و بُغاة و طُغاة نسبت به شیعیان کمتر بوده‌اند.^۲
۲. مردم کوفه دین دانان خوبی بوده‌اند ولی متأسفانه دینداران خوبی نبوده‌اند.^۳
۳. کوفیان، شیعیان سیاسی بودند نه شیعیان اعتقادی.^۴

ه: عملکرد کوفیان

۱. هیچ کجا مثل کوفه، عزت امام حسین علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام را ندیده بوده است؛ چون امام حسین علیه السلام در زمان حکومت پدرشان در کوفه آقازاده و فرمانده صفین و جمل و حضرت زینب علیها السلام نیز معلم قرآن بانوان کوفی بوده است.^۵
۲. کوفیان امام حسین علیه السلام را دعوت کرده بودند.
۳. در کشتن امام حسین علیه السلام غیر کوفی شرکت نکرده است.^۶

---

۱. وقتی علی اکبر میدان آمد کوفیان فرار کردند و اعلام کردند: پیامبر زنده شده است با اینکه ۵۱ سال از رحلت آن حضرت گذشته بود و فیلم و عکس وجود نداشته است.

۲. وجود طبقه‌ای از قزاق تازه مسلمان، کم‌آشنا به معارف اسلامی و در عین حال محترم نزد مردم زمینه‌ساز انحراف عقیدتی و ظهور خوارج بود همچنین رقابت کوفیان و شامیان و مقهور بودن کوفیان از شامیان هم زمینه‌ساز ظهور خوارج بود و هم زمینه‌ساز تسلیم شدن در عین اقتدار.

۳. شاید جامعه امروزی ما نیز همین گونه بشود. نعوذ بالله!

۴. یعنی در جنگ با ناکثین و مارقین و قاسطین (اهل جمل، خوارج و معاویه) کوفیان، هوادار حضرت علی علیه السلام بودند ولی اعتقادی به امامت و ولایت بلافضل آن حضرت بعد از رسول خدا ﷺ نداشتند.

۵. برخلاف زمانی که در مدینه و منزوی بودند.

۶. نه کسی از شام آمد و نه از حجاز و ایران.

۴. در کوفه علیه امام حسین علیه السلام تبلیغات سوء شده بود. چنانچه در جامعه ما هم زیاد است ولی تاکنون تأثیری مخرب نداشته است.^۱

۵. روز عاشورا عده زیادی از بزرگان کوفه از دور واقعه عاشورا را مشاهده می کردند و برای صلح و بیعت کردن امام حسین علیه السلام و حتی برای زنده ماندن آن حضرت دعا میکردند.

با ویژگی هایی که درباره کوفه و کوفیان گفته شد باید بررسی کنیم که چگونه شد کوفیان علیه امام حسین علیه السلام جنگیدند و آن حضرت را به طرز فجیعی به شهادت رساندند.^۲

مطالعه کتاب «کوفه، دیار ابرار» در این زمینه توصیه می شود.

محرم و روشنگری

۱. محرم، جداسازی شیعه عثمانی از شیعه علوی است.
۲. در محرم باید فرق بین زهیر و شمر مشخص شود و مورد تحلیل قرار گیرد. چه این که زهیر در جنگ صفین جزو لشکر معاویه بود و به خونخواهی عثمان - که تلقی می شد مظلوم بوده - مشغول پیکار بود و در کربلا هم طرفدار مظلوم بود ولی شمر همه جا دنبال پست و مقام بود؛ چه در صفین و چه در کربلا.
۳. وهابی ها ادعا میکنند: امام حسین علیه السلام را شیعیان کشتند. بهتر است این مطلب، مورد تحلیل قرار گیرد.
۴. امام حسین علیه السلام مبارزه عاطفی کرد نه مبارزه منطقی؛ چون از نظر عقلی تقریباً همه سیاسیون نظرشان این بود که امام حسین علیه السلام به این کار دست نزنند چون نتیجه ای جز شکست از آن انتظار نمی رفت ولی امام حسین ۷ در حقیقت دست به مبارزه ای عاطفی زد و حقایق را از طریق عاطفه به عمق وجود تاریخ

۱. ولی شاید خدای ناکرده روزی اثر کنند.

۲. باید حقایق را به مردم گفت تا یکباره چشم باز نکنیم و ببینیم آنچه نباید بشود، پدید آمده است.

برد. لذا ما می‌بینیم اهل سنت و حتی برخی غیرمسلمانان هم تحت تأثیر قرار می‌گیرند و بر امام حسین علیه السلام گریه می‌کنند.

۵. درس‌های بین‌المللی قیام عاشورا باید بازیابی و بازخوانی شود و این که ملل مختلف چقدر از این قیام، درس می‌گیرند و چه درس‌هایی باید بگیرند، تحلیل شود.

۶. امام حسین علیه السلام کشته انحراف و بدعت گردید و باید تبیین کرد که چرا متأسفانه عزاداری آن حضرت دچار همین مشکل شده است.

هیئت‌های عزادار

الف: رؤسای هیئات

هیئت بدون رئیس امکان ندارد و رئیس هیئت عموماً نه روحانی است و نه معتمد و نه مدّاح بلکه مشخصه‌های دیگری دارد از جمله:

۱. اغلب بزرگ هیکل و خوش هیکل است.
۲. سیبلی بلند و انگشتی بزرگ دارد.
۳. کت و شلوار می‌پوشد.
۴. نه جوان است؛ چون هیئت، حزب است و رئیس حزب معمولاً جوان نیستند؛ و نه پیر است، چون عنوانش به ریش سفید یا پیرغلام تغییر می‌یابد.
۵. باید از قدرت کزّ و فرّ و هماهنگی قوی برخوردار باشد.
۶. در عروسی‌ها و مراسم فاتحه و امور خیر شرکت می‌کند ولی چندان دخالتی در این امور ندارد.
۷. مدیریت بحران دارد.

ب: هیئتی‌ها

۱. هیئتی‌ها نه از دانشجویان جدّی هستند، نه از طلبه‌های وارسته، نه از

- کارمندان متین و نه از کشاورزان معتمد. معمولاً افرادی خاص هستند و به دنبال چهره‌ای خاص.
۲. هیئتی‌ها گاهی تا مرز جنگ و دعوا و حتی مرگ پیش می‌روند و گاهی نیز سیاهی لشکرند و در مراسم فاتحه شرکت می‌کنند.
۳. اغلب آنان آینده‌ای جز نوکری امام حسین علیه السلام برای خود تصور نمی‌کنند.
۴. دیگران را ابله و دیگران آنان را غیر قابل اعتماد می‌دانند.
۵. ارزش چندانی برای علم علما قائل نیستند و گاهی اگر طلبه‌ای با آنان درگیر شود با او برخورد منفی می‌کنند.
۶. در عاشورا میزبان هستند و از مردمی که فقط شب و روز عاشورا می‌آیند به خوبی پذیرایی می‌کنند.
۷. بهترین لحظه شیرینی کارشان وقت‌های شلوغ هیئت است.
۸. اگر زن و بچه‌ای داشته باشند معمولاً یله و رها هستند و به وقت به منزل نمی‌روند و معمولاً از هم‌سال‌ها و فامیل و احیاناً از اعضای خانواده عقب می‌مانند.

ج: برنامه‌های هیئت

۱. منبری دکور آن‌هاست مخصوصاً اگر به نحوی مشهور و از چهره‌های علمی یا سیاسی و حتی اقتصادی باشد.
۲. مداح، مفتی هیئت است. در گذشته مداحان پامنبریمنبریها بودند و قبل از منبری می‌خواندند و مجلس را برای روحانی آماده می‌کردند ولی امروزه برعکس شده است. منبری هر کس که باشد پامنبری مداح‌ها و جلسه آماده کن آن‌هاست. آنان به تربیون هم راضی نیستند و گاهی روی منبر می‌روند و حتی برخی از آنها بر عرشه منبر می‌نشینند و با بیان معجزات و خواب و استفاده از کلمات بزرگان مستمعین را به ناکجاآبادها می‌برند.

۳. هیئت‌ها جلسات فوق العاده و جلسات داخلی مرتبی دارند که هزاران بار از جلسات ما جدی تر و مصمم تر است.
۴. بودجه خوبی دارند و اغلب آنان دوست دارند وجوهات را در هیئت خودشان خرج کنند و گاهی به هیئت، خوب پول می دهند اما به مسجد - حتی به قدر ضرورت - نمی دهند.
۵. در هیئت هر کسی سمتی و مسئولیتی دارد و مثل مسجد نیست که هیچ کس هیچ کاره نباشد.
۶. معمولاً با علما و روحانیون رفتاری متفاوت دارند. اگر منبری، خوش تیپ و خوش سخن باشد و توصیه های آنان را اجرا و به آن ها دعا کند قهراً او را دوست دارند.
۷. اگر در وسط منبر، هیئت‌ها از راه رسیدند منبری ساکت میشود تا آنان وارد شوند و عزاداری کنند و بعد از خروج آنان، منبری به سخنانش ادامه میدهد که این، کاری ناآشنا و ناپسند است.
۸. گاهی در اعیاد - مخصوصاً تولد همنام هیئت شان - به طور جدی وارد میدان می شوند. مثلاً اگر هیئت به نام علی اصغر باشد تولد حضرت علی اصغر را جشن می گیرند و حتی گاهی به استناد این که حضرت علی اصغر هنگام شهادت شش ماهه بوده شش ماه - بدون کم و زیاد - قبل از عاشورا را جشن تولد می گیرند. با این که تولد علی اصغر در تاریخ نیامده است.
۹. اساس کار هیئت ها بر رقابت و برتری بردیگران - حتی در جهات کوچک و ناچیز - است.
۱۰. حضور زنان در هیئت ها کم رنگ است. در زمان های قدیم از زن ها به عنوان محور استفاده می شد یعنی اطراف منبر را زن ها پیر می کردند و مردان اطراف زن ها می نشستند و چون همه رو به قبله نبودند و حلقه وار می نشستند

مشکلاتی هم به وجود می‌آمد.^۱

۱۱. فرهیختگان و سرمایه داران، در حواشی هیئت قرار دارند و فقط شب‌های عاشورا دستی به آتش، آشنا و نمکی به آتش می‌کنند.

۱۲. از مسجد به عنوان ابزار استفاده می‌کنند و احیاناً مسجد انباری آن‌هاست و گاهی در موقوفات مسجد هم دخل و تصرف دارند.

۱۳. دوست دارند وقتی هیئت گرم شد اسمی از اذان و نماز برده نشود. معتقدند در گرما گرم مراسم گاهی حالتی پیش می‌آید که به هیچ عنوان نمی‌شود از آن دست شست ولی نماز را می‌توان جابه‌جا کرد و بعداً خواند.

۱۴. به اماکن زیارتی هم که می‌روند به عنوان هیئت می‌روند نه به عنوان کاروان و کربلا هم که می‌روند دوست دارند در همه جا محفلی داشته باشند و آستان قدس رضوی آیین مفصلی برای ورود و خروج هیئت‌ها و محدوده و کیفیت صوت آن‌ها دارد.

۱۵. مثل روز عاشورا مراکزی دارند که عموماً مسجد نیست. خانه فلان شخص مبدأ یا مقصد آن‌هاست. و اگر مسجد هم باشد باید کاملاً مطیع آن‌ها باشد.^۲

۱۶. مصرف مواد مخدر - مخصوصاً برای علم‌کش‌ها، طوق‌کش‌ها و نخل‌کش‌ها - چندان عیب نیست و جنایت و خیانت محسوب نمی‌شود.

۱۷. در ماه مبارک رمضان که روزه و مسجد، محور است هیئت‌ها چنان ظهور و بروزی ندارند. البته اخیراً مرسوم شده که بیش‌تر عزاداری می‌کنند؛ مخصوصاً شب‌های قدر.

۱۸. بیش‌تر سعی می‌کنند حسینی‌ه داشته باشند تا انجام کارهایی که نمی‌شود در مسجد انجام داد برای آن‌ها محذوری نداشته باشد و مخارج و هزینه‌های حسینی‌ه به مراتب بیش‌تر از مسجد است و آن را مجلل‌تر و مجهز‌تر از مسجد

۱. مرد وزن مقابل هم قرار می‌گرفتند.

۲. مثل دزفول که هیئت به نام مسجد و مسجد به نام علمای مشهور آن است.

می‌سازند و اخیراً آن قدر اوج گرفته‌اند که حسینیه را کنار مسجد می‌سازند و یا حتی حسینیه و مسجد را طوری می‌سازند که با هم تداخل داشته و مرتبط باشند و به جای آن که حسینیه را مسجد کنند مسجد را حسینیه می‌کنند در حالی که در مسأله وقف، مشکلاتی دارد.

۱۹. هیئت‌ها کم‌تر مجتمع فرهنگی می‌سازند که این امر قابل دقت و بررسی است.

۲۰. حاضر نیستند در برابر استفاده‌ای که گاهی از مسجد می‌کنند مبلغی برای مسجد هزینه کنند.

۲۱. برای این که هیئت، مخدوش و کودکستانی نشود هیئت بچه‌ها یا انصار درست می‌کنند.

۲۲. پنجاه سال پیش یک دهم زنجیر زنان امروزی مرسوم نبود. یکی دو تا هیئت آن هم در شهادت امام سجاد علیه‌السلام یا امام کاظم علیه‌السلام زنجیر می‌زدند. اما امروزه به دلیل زیاد شدن هیئت‌ها و به دلیل رقابت آن‌ها بر شمار زنجیر زنان افزوده‌اند تا جمعیت آنان بیش‌تر و بهتر جلوه کند و بعضی از آنان که نمی‌آیند نیز جذب هیئت شوند.

۲۳. مداحان قبلاً مطالب خود را با محتوای سخنرانی و حتی با ذکر مصیبت منبری هماهنگ می‌کردند افزون بر این، در ابتدا تا جایی که جلسه، کشش داشت مطالب اخلاقی و معرفتی می‌خواندند و در لحظه‌های پایانی با چند جمله و احیاناً با چند بیت شعر، روضه می‌خواندند اما امروزه مداحان با روضه شروع می‌کنند، تفقه در روضه می‌کنند، به جای مداحی، نوحه‌گری و به جای همه، روضه خوانی و عزاداری و به جای شعر، خطبه و به جای خطبه، رجز می‌خوانند.

۲۴. در گذشته لباس مداحان قبا و عبا و پالتو و امثال این‌ها بود که متأسفانه امروزه نسل آنان در حال انقراض است.

۲۵. در همه ایران صدای خوب، مشتری خاص خودش را دارد و اخیراً حتی بعضی منبری‌های ما مثل مداح‌ها عزاداری و نوحه خوانی می‌کنند.

چرا هیئتی نه مسجدی؟

دلایل کسانی که به جای مسجدی شدن ترجیح می‌دهند هیئتی شوند از این قرار است:

۱. باید شبانه‌روزی سه وعده - آن هم مرتب - به مسجد برویم و اگر چنین نباشیم خود را عقب افتاده می‌بینیم اما در هیئت چنین برنامه مستمری نداریم.

۲. در مسجد فقط نماز می‌خوانیم که آن هم پراست از خرافات و بدعت‌ها اما در هیئت، برنامه‌ها متنوع و جذاب است.

۳. سفره و غذا و مسئولیت در هیئت بیش تر از مسجد است.

۴. رئیس هیئت از هیئت امنای مسجد خوشنام‌تر است.

۵. میشود نماز نخواند، وجوهات نداد و مرتکب برخی از محرمات شد و هیئتی هم بود اما در صورت مسجدی شدن دیگر آزاد نیستیم.

۶. در گفتمان مذهبی هیئت، با یک قطره اشک تمام اشتباهات - و حتی حق الناسها - تبدیل به حسنات میشود ولی در گفتمان مسجد، حلال و حرام و نماز و روزه و حج و هزاران باید و نباید وجود دارد.

برنامه‌های روز عاشورا

الف: زیارت عاشورا

زیارت عاشورا را در روز عاشورا بخوانید و مردم را نیز به خواندن آن تشویق کنید.

ب: نماز ظهر عاشورا

۱. روحانیان در عزاداری ها شرکت کنند. آن ها که روحانی همراه دارند ظهر عاشورا راحت تر نماز می خوانند.
۲. عزاداری عاشورا باعث رکود نماز و مسجد نشود.^۱
۳. حتی الامکان نماز را در حسینیه و در غیر مسجد برگزار نکنید و اگر جمعیت، زیاد است اصل نماز در مسجد باشد و جمعیتی که امکان حضورشان در مسجد نیست خارج مسجد به مسجدی ها متصل شوند و اگر نشد، چند نماز جماعت به ترتیب در مسجد بخوانید.
۴. توصیه امام حسین علیه السلام این است که نماز را در مسجد بخوانید نه در حسینیه.

آیین عزاداری

۱. مداحان را هماهنگ کنید تا مخالف هم نخوانند.
۲. سعی کنید مداح ها روی منبر نشینند چه رسد به این که روی آن بایستند و یا بر عرشه آن بالا بروند و حالت رقص داشته باشند.
۳. از غلو کردن و شنیدن آن جلوگیری کنید.
۴. مشتری برای مداح ها جمع نکنید. پیش مرگ نباشید.
۵. کم تر سینه زنی کنید و بیش تر به معارف بپردازید.
۶. مثل مداح ها نخوانید بلکه سعی کنید باور و احساس خودتان را بیان کنید.
۷. خواندن نوحه را به مجردها بدهید آن ها بهتر می خوانند.
۸. میانداری نکنید.
۹. در مراسم عزاداری در منظر مردم - مثل بعضی ها - لخت نشوید.
۱۰. زنان روضه خوان را تشویق نکنید.

---

۱. برخی از علمای معتدل اهل سنت میگویند: اگر عزاداری، شرک هم نباشد چون موجب کنار رفتن واجبات و بیاحترامی به نماز و مسجد و جماعت میشود، حرام است و اگر این مصادیق محقق شود در فقه شیعی نیز حرام باشد.

۱۱. متأسفانه مداح‌ها از نحوه گرفتن میکروفن گرفته تا سبک مداحی‌ها و راه رفتن در میان دسته‌ها از بیگانگان سرمشق می‌گیرند.^۱
۱۲. اگر در دسته جات عزاداری شرکت کردید نزدیک عَلم‌ها نشوید.
۱۳. دسته‌جات عزاداری را به برداشتن عَلم و کُتل تشویق نکنید. البته موضع شدید هم نگیرید.
۱۴. حتماً همراه هیأت رسمی حرکت کنید ولی مواظب باشید توهین و تحقیر نشوید.
۱۵. سعی کنید فرماندهی و فرمان‌پذیری داشته باشید.
۱۶. با مداحان کم سواد و غلوکننده در دین قاطعانه برخورد کنید.

شعرخوانی

اشعار، نقش بسزایی در انتقال فرهنگ عاشورا دارند که باید با نظارت روحانیت، اشعار ضعیف و مشتمل بر کذب، توهین، تحریف و غلوکنار گذاشته شوند. در میان اشعار خوب می‌توان به اشعار محتشم کاشانی اشاره کرد. برخی از ویژگی‌های آن عبارت است از:

۱. در آن از خُم و می و شراب خبری نیست.
  ۲. موسیقی‌دار نیست تا بشود آن را با موزیک خواند.
  ۳. سبک ندارد فقط می‌توان ساده خوانی کرد.
  ۴. واقعیت‌گراست.
  ۵. هر بندی معنای ویژه‌ای دارد.
- البته استاد شهید مرتضی مطهری؛ به مرحوم محتشم ایراد گرفته که چرا ایشان در اشعار خود فقط از مظلوم سخن گفته و ظالم را معرفی نکرده است. برخی هم از این اشکال استاد چنین پاسخ داده‌اند که این مسأله به خاطر موقعیت زمانی
۱. عزاداران ما روحشان هم از این مسأله، خبر ندارد ولی مسئولین فرهنگی که باخبرند در این باره مقصرد.

عصر صفویه است که محتشم در آن می زیسته است و شرایط به او اجازه چنین کاری را نمی داده است. لذا بهتر است نظر مرحوم شهید مطهری؛ مجدداً بررسی و تحلیل شود.

تعزیه و نمایش

۱. علما با تعزیه مبارزه کردند و خیلی سعی کردند آن را جمع آوری کنند ولی صدا و سیما آن را سراسری کرد و امروزه در حال گسترش است.
۲. وظیفه فعلی ما کنترل کردن تعزیه ها و نمایش ها و پیراستن آنان از دروغ ها و غلوها و تحریف هاست. مثلاً فیلم امام علی را می شد به عنوان فیلم مالک اشتر ارائه داد. شخصیتی که ما از امام علی علیه السلام در تاریخ سراغ داریم با آنچه در فیلم امام علی علیه السلام به تصویر کشیده شده است از زمین تا آسمان تفاوت دارد.
۳. چون قیام عاشورا ابعاد متعددی دارد نمایش ها و تعزیه ها نتوانسته است هدف و رسالت قیام عاشورا را به تصویر بکشاند و آشکار کند.

یک نکته

باید در محرم و عزاداری برای اختلاط دختران و پسران چاره ای اندیشید. برخی دختران بزرگسال با آرایش های غلیظ می آیند تا بتوانند نظر جوانی را به خود جلب کنند و او را برای ازدواج و تشکیل زندگی به آستان خود بکشانند.^۱

روضه خوانی

روضه های خانگی

۱. سعی کنید روضه های خانگی را شکار کنید.
۲. به خانه هایی که میهمانی می روید روضه بخوانید. این موجب می گردد همه

۱. چرا جامعه عاشورایی ما باید این گونه باشد که ازدواج در آن، سخت باشد و جوانان از آن گریزان باشند!

ساله در این وقت از شما دعوت بگیرند.

۳. عزاداری امام حسین علیه السلام از زمان ائمه: در خانه‌ها برگزار می‌شد. آثار مثبت روضه‌های خانگی از این قرار بود:

الف: خانواده‌ها با روحانیون مرتبط می‌شدند.

ب: خانواده‌ها ضمن شنیدن مصائب اهل بیت علیهم السلام با سؤال و جوابها با معارف اسلامی آشنا می‌شدند.

ج: اتاق‌های پذیرایی آنان معمولاً با عکس‌های مذهبی و تابلوهای "آیت الکرسی" و "ان یکاد" و "اسماء متبرکه" مزین شده بود و نه از تبرو کشکول و عکس‌های خانوادگی خبری بود و نه از شاخ بز و پوست شیر و امثال آن.

د: خانواده‌ها قدم روحانی را مقدس و به فال نیک می‌گرفتند و روحانیان به طور روزانه به چندین خانه سرکشی می‌کردند.

در زمانی که صدا و سیما برای جذب مخاطب و مشتری بیش‌تر، مرتباً با چوب خیزران بر لب و دندان دین و ادبیات دینی و سرمایه‌های فرهنگی می‌زند و آنچه ماهواره‌ها در صدد ترویج و القای آن هستند به دست خودمان و هنرمندان کشورمان انجام می‌پذیرد، متأسفانه مسئولین فرهنگی ما جز توهین و تحقیرکاری نکرده و از پیام‌های مخفی و برکات فراوان این گونه مجالس پرده برداری نمی‌کنند.

شیوه روضه خوانی

۱. مجلس شما بدون ذکر امام حسین علیه السلام نباشد (چه علنی و چه مخفی، و چه

اول و چه آخر)

۲. در منبرهای رسمی حتماً روضه رسمی بخوانید.

۳. روضه خانگی را ترویج کنید نه به این معنی که هر خانه‌ای یک حسینیه

داشته باشد.

۴. هر زمان که گفتند روزه بخوان، روزه نخوانید حتماً با شرایط و مقدمات لازم زمانی، مکانی و پیرامونی باشد.
۵. روزه به اندازه نمک طعام باشد. هر چه کم تر بخوانید تأثیرش بیش تر است.
۶. روزه را طول ندهید نگذارید مردم خسته شوند و تا هنوز اشتها دارند برنامه را تمام کنید.
۷. در سخنرانی‌ها روزه را جدا نکنید بلکه از متن سخنرانی آرام آرام به روزه وارد شوید.
۸. روزه وارونه بخوانید. مثل بیان احوالات شمر، خولی، حرمله و مغیره.
۹. روزه را تیز و صریح نخوانید؛ حوادث ناگوار را در لفافه بگویید. زیاد وارد کیفیت کشته شدن‌ها و شهادت‌ها نشوید. مثل: (وَالشَّيْمُرُ جَالِسٌ عَلَى صَدْرِهِ ...)' نه مثل (اومی کشید و من می کشیدم).
۱۰. شوربی معنا نزنید. مثل این که "امام زمان معذرت می‌خواهم" و یا "بچه سِیِّدا کجا نشسته‌اند".
۱۱. با صدای خودتان بخوانید و از دیگران تقلید نکنید.
۱۲. ذکر مصیبت، کافی است. گریاندن و اشک گرفتن ضرورتی ندارد. (مردم را به گریه کردن و یا به مقدار گریه سفارش نکنید)
۱۳. هنگام خواندن روزه، عمامه را کمی تغییر دهید.
۱۴. هنگام ذکر مصیبت نخواهید چراغ‌ها را خاموش کنند؛ چون اولاً گودکان و نوزادان می‌ترسند و ممکن است حوادثی پیش بیاید و ثانیاً گریه بر امام حسین علیه السلام باید علنی باشد و با این کار، مخفی می‌شود و دلیلی هم ندارد.
۱۵. برای موضوع روزه با مداح از قبل هماهنگ کنید.
۱۶. با خادم، بانی مجلس و مدّاح قرارهایی داشته باشید مثل این که هر وقت

---

۱. اقتباس از "وَالشَّيْمُرُ جَالِسٌ عَلَى صَدْرِك" در زیارت ناحیه مقدسه؛ بحار الانوار، جلد ۹۸، باب ۲۴، حدیث ۸، صفحه ۳۲۳.

در روضه "یا مظلوم" گفتید مدّاح شروع کند.

نکته‌های مهم

۱. باید بین "روحانی هیئتی" و "روحانی روضه‌ای" تفاوت باشد و هر کدام با فرم و نظام شکلی مخصوص باشند.
۲. صدای گریه زن‌ها مشکلی ندارد حتی اگر زن‌ها وسط مجلس نشسته باشند. تاریخ نشان می‌دهد روضه حضرت حمزه و امام صادق علیه السلام این گونه بوده است.

مداحان و روضه خوانی زنانه

۱. زنان مروجان خوبی اند اما در تبلیغ چندان موفق نیستند لذا در بین انبیاء و ائمه، زن نبوده است.
۲. اطاعت زنان از زنان کمتر از اطاعت از مردان است لذا در سفرهای زیارتی اگر همه زنان هم مدیریت بدانند و امنیت داشته باشند نیاز به یک مرد (حتی پیرمرد) دارند
۳. زنان مبلغه یا غیر حوزوی اند که آنها از قشرهای خاصی اند که احیاناً برای امرار معاش و نواقص زندگی خود جلسه داری می‌کنند.
۴. بعضی زنان روضه خوان متأسفانه در جلسات شادی میاندار هستند...
۵. زنان مبلغه حوزوی با اینکه از نظر علمی گاه از مردان جلوتر اند اما بدلیل چالش‌هایی که در پیش روی آنان است تا کنون تغییری در جامعه فرهنگی ایجاد نکرده اند با اینکه از نظر امکانات و بودجه و استاد و فراغتی که دارند می‌بایست خیلی جلوتر از اینها باشیم و این چیزی است که حوزه علمیه خواهران بهتر است آسیب شناسی کند.
۶. اگر خانمها به وظایف خود عمل کنند که همانا ترویج و تشویق و روایت‌گری خواهیم دید فرهنگ مذهبی ما بسیار بهتر از وضعیت فعلی خواهد بود.

۷. همسران و دختران و مادران ائمه معصومین اینگونه بودند نه آنگونه که زنان ما هستند.

در آخر جزوه ای خواهران و مسجد که در آنجا به بحث زن و مدیریت و مسجد پرداخته شده است مراجعه کنید.

فصل پنجم: مکان تبلیغ

ویژگی مسجد

۱. اولین بنایی است که بر روی کره خاکی پدید آمده است.^۱
۲. خانه خدا و محل ذکر اوست.^۲
۳. مؤسس و سازنده آن پیامبران هستند.^۳
۴. خانه و مسکن و مأوای پیامبران است.^۴
۵. یادمان انبیا و بزرگان دین است.
۶. فک الملک است برخلاف سایر موقوفات^۵ که حبس الملک هستند.
۷. حضور در آن حکم نماز دارد.^۶

۱. به خلاف حسینه که کمتر از صد سال است که رواج پیدا کرده است.

۲. به خلاف جاهای دیگر که خانه این و آن و محل غفلت است.

۳. به خلاف برخی اماکن دیگر - مثل تکیه دولت - که سازنده و مؤسس آن سلاطین هستند.

۴. قَالَ ﷺ الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ - مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۶۲

۵. مثل حسینه.

۶. وإن أحدكم لا يزال في صلاة ما دام في المسجد حتى يخرج منه - كنز العمال ج ۷/۸۴۲

۸. دفاع از آن و تطهیر آن واجب است.^۱

متولیان امور مسجد

۱. چون مسجد فک الملک است (بخلاف وقف که حبس الملک است) و وضع لکافة الناس است لذا فقها، هرگونه تولیتی را برای مسجد نمی پذیرند ولی موقوفات مسجد مثل بقیه موقوفات است و این چیزی است که همه از آن غافل اند و باعث بروز مشکلاتی شده و احياناً تولیت مسجد در انحصار پیران یا جوانان و یا جناحها قرار گرفته، که این دور از هویت و تقدس مسجد است.
۲. محوریت مسجد با علما و کارشناسان دین است.
۳. مرؤجین مساجد اولیا و متقین هستند نه حاکمان و طواغیت.
۴. خدمت و خادمی در مسجد نذر برگزیدگان و افتخار برای انبیا بوده است و بر آن مستند شرعی داریم برخلاف دیگر اماکن.
۵. امامت در آن مخصوص علمای دین و روحانیت است.

جاذبه های مسجد

۱. اختصاص به قشر، فامیل یا گروه خاصی ندارد.^۲
۲. هر تعداد مسجد کنار هم قرار گرفته باشند رقیب هم و ضرار نیستند.^۳
۳. درب مسجد به روی همه باز است و کسی حق بستن آن یا منع دیگران از ورود به آن را ندارد.^۴
۴. هر چه در مسجد یا کنار آن باشد - مثل کتابخانه، حمام و قبور مسلمین - ماندگار و جاودانه است و گرنه به مرور زمان از کار افتاده است.

۱. ولی درباره غیرمسجد چنین دستوری نیامده است.

۲. به خلاف حسینیه که میتواند برای قوم و فرقه خاصی وقف شود.

۳. بلکه مسابقه در خیر است به خلاف حسینیه که کنار هم بودنشان عنوان رقیب و ضرار است.

۴. ولی در غیرمسجد چنین حقی وجود دارد.

۵. حضور در آن، زیارت خدا، پیامبر و ائمه هدی محسوب می‌شود.^۱
۶. آثار تربیتی دارد در حالی که سایر مکان‌ها اغلب آثار آموزشی یا ضد ارزشی دارند.
۷. ساخت آن عبادت است اگر چه کسی در آن نماز نخواند.^۲
۸. بیشتر عمر انبیا و خاتم پیامبران در مسجد گذشته است.^۳
۹. برخی از پیامبران از مسجد بیرون نمی‌رفتند تا مبادا خارج از مسجد رحلت نمایند.^۴
۱۰. حریم و حرمت ویژه دارد.
۱۱. خدمت به آن شرف و فضیلت برای انبیاست چه رسد به سایر مردم.
۱۲. حتی نماز فرادی در آن فضیلت دارد.^۵
۱۳. هر کس حق ساخت آن را ندارد. تنها بنایی است که قرآن کریم برای عمران آن شرط تعیین کرده است.^۶
۱۴. همان گونه که قرآن، بدیلی ندارند و نمیتوان از آن چیزی کاسته و یا به آن چیزی افزود و انبیا و امامان نیز بی‌بدیل هستند و نمیتوان یک نفر به آنها افزود و یا یک نفر از آنها کاست، مسجد هم همین‌گونه است و نمیتوان از کارکرد آن چیزی کاست و یا بدان چیزی افزود و رفعت مقام مسجد به ما اجازه نمیدهد کنار آن، غیر مسجد^۷ بسازیم

۱. در حالی که حضور در حسینیه به عنوان زیارت امام حسین ع تلقی نشده است.

۲. ولی ساخت حسینیه، عبادت نیست و اگر از آن استفاده نشود اسراف است.

۳. اما کسانی که عمرشان را در حسینیه می‌گذرانند رشدی ندارند.

۴. ولی داخل و خارج حسینیه، موت و حیات ارزش افزوده‌ای ندارد.

۵. اما در حسینیه حتی نماز جماعت هم ثواب نماز فرادای در مسجد را ندارد.

۶. ولی حسینیه را هر کسی از هر پولی میتواند بسازد.

۷. مثل حسینیه و سایر مراکز فرهنگی.

کارکردهای مسجد

الف: کارکرد مذهبی و دینی

۱. یک نماز در آن بهتر از چهل سال عبادت در غیر آن است.
۲. منافقین در آن راهی ندارند و اگر هم نفوذ کنند زود رسوا می‌شوند.
۳. گروه‌های انحرافی و نوظهور در آن رشد نکرده و نمی‌کنند.
۴. اهمیت دادن به مسجد توان مسابقه ما با دیگر فرق اسلامی را بالا می‌برد.^۱
۵. عمود دین (نماز) در عرصه دین قرار می‌گیرد.
۶. در آن شبهات زیادی دفع می‌شود.^۲
۷. در آن معارف دین آموزش داده و باورها عمیق و بارور می‌گردد.^۳
۸. شیعه و سنی در آن یکسان است. (وحدت شیعه و سنی در آن رقم می‌خورد)
۹. ما را از فرقه‌های ضالّه که "جمع خانه" و امثال آن دارند متمایز می‌کند.
۱۰. چون محیط، مقدس است هر کار و سخنی در آن مقدس و نافذ در قلب‌ها می‌شود.
۱۱. حضور در آن حتی بدون نماز و دعا هم فضیلت دارد.
۱۲. رفت و آمد به آن آثاری دارد که غیر آن چنین آثاری را ندارد.

ب: کارکرد فرهنگی

۱. هیچ‌گاه کاربرد آن عوض نمی‌شود؛ چون ملاقات مؤمنین و نماز و عبادت، عوض شدنی نیست.^۴

---

۱. و وظیفه ما برائت از آنان است.

۲. ولی سایر مکانهای تجمع، محل ایجاد شبهه است.

۳. به خلاف اماکن دیگر که یا آموزشی نیست و آموزش در آنها با افراط و تفریط همراه است.

۴. ولی بقیه اماکن هر روزی کارکردش عوض میشود و کاروانسرا و هتل میشود.

۲. مؤمن واقعی، عمران آن را وظیفه خود می‌داند.^۱
۳. علامت اعتدال است.^۲
۴. التزام عملی به اسلام محسوب می‌گردد و با کثرت حضور در مسجد، التزام به اسلام قابل تحقق است.^۳
۵. خواندن و نوشتن اشعار غلوآمیز در مسجد جایی ندارد.
۶. وقف گروه خاصی نیست.
۷. در مسجد فقیر و غنی، عالم و جاهل از جهت جا و مکان یکسانند مانند مسجد الحرام.
۸. تعمیر آن واجب است به خلاف سایر اماکن مذهبی.

ج: کارکرد سیاسی

۹. هیچ‌گاه تابع حکومت نمی‌شود. در زمان طاغوت، حکومت وقت نتوانست هیچ تسلطی بر مساجد پیدا کند و انقلاب از راه مساجد به پیروزی رسید.
۱۰. "قِوَامُ النَّاسِ" و "قِيَامًا لِلنَّاسِ" و "هُدًى لِلنَّاسِ" است.
۱۱. شعبه‌ای از ولایت فقیه است.
۱۲. کسی حق وتو در آن ندارد.^۴
۱۳. باعث پیوند همه گروه‌های اجتماعی با هم می‌شود؛ چرا که مسجد اختصاص به قشر یا گروه خاصی ندارد.
۱۴. در همه دنیا شعبه دارد و همه جا آداب آن یکسان است.

۱. و در حسینیه‌ها مؤمنان واقعی کمتر حضور دارند.

۲. و حسینیه علامت افراط و تفریط است.

۳. و دلیل وجود اماکن دیگر، فرار از التزام عملی و همه روزه به اسلام است.

۴. در حالی که یکی از اهداف ساخت دیگر اماکن حق وتو و جایگاه ویژه و تولیت خاص است.

د: کارکرد بین‌المللی

۱. با رونق آن شیعه هیچ کجا محکوم نمی‌شود.^۱
۲. مجبور به تقیّه نمی‌شویم.^۲
۳. تنها مکان بین‌المللی مسلمین است که در سراسر دنیا شعبه دارد.
۴. دوستان در مقابل دشمنان، محکم‌تر و مستعدتر می‌شوند.
۵. وحدت شیعه و سنی در مسجد است؛ چون مسجد مورد قبول و احترام طرفین است.
۶. دشمنان از مسجد بیش از اماکن دیگر می‌ترسند.
۷. دشمنان دین را غضبناک و مکتب را بیمه می‌کند.
۸. هر کس با آن درافتد طومارش در هم پیچیده و نابود می‌شود.^۳

نقش بی‌بدیل مسجد در عزاداری‌ها

۱. عزاداری کردن برای معصومان - به ویژه امام حسین علیه‌السلام - در آن اجری مضاعف دارد.
۲. توجه به مسجد، توجه به امام حسین علیه‌السلام و اهداف اوست.
۳. امام حسین علیه‌السلام از مسجد بیش‌تر راضی و اهداف قیام آن حضرت بهتر معرفی می‌شود.
۴. عزاداری ایام محرم در آن مفیدتر و هدایت شده‌تر است.
۵. بهترین کنترل‌کننده عواطف در عزاداری‌ها از انحرافات است.

نقش استراتژیک مسجد

۱. عده‌ای عقیده دارند که وقایع سقیفه بنی‌ساعده اگر در مسجد اتفاق می‌افتاد

---

۱. و با وجود حسینیه همه جا محکوم است.

۲. و در حسینیه همیشه باید تقیّه کنیم.

۳. نظیر اصحاب فیل.

غصب خلافت نمی‌شد. چرا که امیرالمؤمنین علی علیه السلام هم بعد از عثمان حاضر به بیعت در خانه نشد.^۱

۲. وقتی مرکزیت اسلام از مسجد به دارالاماره‌ها انتقال یافت عاشورا پدید آمد.

۳. اگر معتقدیم نماز، انسان را میزان می‌کند باید بپذیریم مسجد هم جامعه را میزان می‌کند و بالاترین وظیفه علما و ائمه مساجد، کنترل کردن جامعه و میزان کردن آن است.

۴. امام عصر علیه السلام هنگام ظهور، مساجد را تعمیر و تطهیر می‌کنند و مسجد را مرکز حکومت خود قرار می‌دهند.

۵. مساجد سنگرهای نفوذناپذیر اسلام و مسلمین هستند.^۲

توطئه بزرگ دشمن

با توجه به کارکردهای فراوان مسجد و نقش بی‌بدیل آن در تربیت جامعه و گسترش چشمگیر اسلام در سراسر جهان، دشمنان بیشترین توان و کوشش خویش را برای تضعیف و تخریب آن به کار گرفته و هر روز با طرح نقشه‌ای جدید درصدد مهار آن هستند.

آنان یکی از مؤثرترین راه‌های مبارزه با این مکان مقدس را - به خصوص در سال‌های اخیر - رقیب تراشی و احداث مکان‌هایی به عنوان مراکز و مجتمع‌های فرهنگی، مذهبی و ... مورد توجه قرار داده‌اند. گروهی از مردم نیز آگاهانه یا

۱. قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام: فَإِنَّ بَيْعَتِي لَا يَكُونُ خَفِيًّا وَلَا تَكُونُ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ؛ بحارالانوار، جلد ۳۲، باب بیعة امیرالمؤمنین علیه السلام، حدیث ۲، صفحه ۷.

۲. متأسفانه امروزه مساجد را به نام ائمه علیهم السلام نامگذاری می‌کنند در حالی که مساجد از گذشته‌ها - حتی در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم - به نام افراد و قبایل بوده است. این کار چنین پیامدهایی را دارد: ۱- تقدس مسجد تحت الشعاع نام آن معصوم قرار می‌گیرد در حالی که ائمه علیهم السلام خود، خادم مسجد بوده‌اند. ۲- مردم چون خیال می‌کنند مسجد را نمی‌توان به نام افراد نامگذاری کرد، حسینه‌ها را به نام افراد و قشرها در می‌آورند. ۳- اگر مسجدی به نام قبیله یا شخصی بود، مورد توهین و تحقیر قرار می‌گیرد. ۴- مساجدی که به نام ائمه علیهم السلام هستند، - نظیر مسجد جمکران - مقدس و بقیه، نامقدس می‌شوند.

ناآگاهانه به چنین مراکزی که اغلب در چند قدمی مساجد در هر کوی و برزنی پیدامی شوند روی می آورند.

این یک جنگ نرم علیه مسلمین است تا در پرتوآن:

۱. بدون درگیری و کشمکش نظامی و حتی عقیدتی مردم مساجد را به راحتی رها کرده و در مراکزی دیگر به انجام امور فرهنگی و حتی به عبادت و عزاداری بپردازند.

۲. اهداف و برنامه های مساجد تحت الشعاع قرار گرفته و در پاره ای موارد به رقابت و تضعیف و ستیز با مساجد برآمده و مزاحم برنامه های مسجد و یا باعث رکود و سردی آن نیز بگردند.

۳. امکان تحریف دین به سهولت فراهم آمده و بدون حساسیت های فرهنگی و تعصبات مذهبی، اسلام از ریل اصلی خود خارج گردیده و به سمت خواسته های دشمنان اسلام تغییر جهت دهد.

۴. عبادت را از نظارت و اشراف عالم دور کنند تا عبادات دچار افراط و تفریط گردد و با پیدایش بدعت ها و تحریف ها در دین، اصل و اساس دین از بین برود و جز ظاهری از آن باقی نماند.^۱

عمق نفوذ دشمن

شاید در نگاه نخست باورمان نیاید که مراکزی چون حسینیه، تکیه، مهدیه، عباسیه، زینبیه، دارالقرآن و امثال این مراکز که در نگاه مردم نوعی تقدّس به خود گرفته و خود ما این تقدّس را به آن ها داده ایم از جمله مراکزی باشند که با سیاست دشمن همخوانی داشته و بلکه به نوعی ساخته شده دست دشمن باشند.

۱. عن التبی فی وصف آخر الزمان: ذاک الزمان یدهبُ فیهِ الاسلامُ ولا یتبقی الا اسمُهُ. مستدرک الوسائل، جلد ۱۲، باب ۶۲، حدیث ۱۲، صفحه ۵۷.

بنابراین شایسته است با نگاهی دقیق و عمیق و کارشناسانه این موضوع را بررسی کنیم و صادقانه و شجاعانه به وظایف مهم فرهنگی خود در این باره عمل کنیم.

ما اگر بخواهیم در امر تبلیغ دین به درستی موفق باشیم باید در کنار مظلوف به ظرف هم اهتمام بورزیم و مطمئن باشیم که تبلیغ ما در مسجد با غیر مسجد متفاوت خواهد بود.

آنچه در این جایادآوری می‌شویم و دلسوزان را به تحقیق پیرامون آن فرامی‌خوانیم درباره همه مراکز فرهنگی (غیرمسجد) است ولی به جهت تمرکز در بحث، مطالبی تحت عنوان حسینیه معروض می‌داریم.

بهترین مکانی که بعد از مسجد جهت تبلیغ به ذهن متبادر می‌شود حسینیه است در حالی که در آینده نه چندان دور همین حسینیه و امثال آن، بزرگ‌ترین معضل وقف، نظام و جامعه گردیده و مانع تبلیغ مؤثر خواهد شد.^۱

قبل از ورود به مبحث، لازم است چند نکته را یادآور شویم:

۱. گرچه موضوع بحث ما فقط حسینیه است ولی شامل هر مرکز تجمعی غیر از مسجد می‌شود. نظیر مهدیه، زینبیه، حسنیه، عباسیه، کاظمیه، دارالقرآن، مهد قرآن، جامعه القرآن، نمازخانه، مصلّا و دیگر مؤسسات مذهبی.
۲. مرآة مطهر آئمه علیهم‌السلام چون در حکم مسجدند مشمول این مطالب نمی‌گردند.
۳. ما خدای ناکرده قصد خدشه زدن به نیت خیرین و دلسوزان ساحت مقدس امام حسین علیه‌السلام و سایر معصومان: را نداریم. بحث در رهبری فرهنگی و ضرورت هماهنگی و نگرش کارشناسانه به شعائر مذهبی و مسائل دینی می‌باشد.

۱. مسجدی که نتوان در آن از نهضت عاشورا سخنی به میان آورد مسجد نیست و امام حسینی که نتوان در مسجد از نورانیتش سخن گفت امام حسین نیست.

۴. اگر حسینیّه و امثال این مراکز در چشم مردم مراکزی مذهبی و مقدس هستند این تقدّس را خود ما به این مراکز داده‌ایم و مردم نیز از ما پذیرفته‌اند. بنابراین اگر تقصیر یا قصوری در این مسأله باشد متوجه ماست نه مردم.

وضعیت بحرانی

تا چندی پیش دلیلی برای طرح این مباحث نبود اما به دلایلی ملزم شدیم از جمله:

۱. وضعیت مساجد نگران‌کننده است چرا که:

الف: انتظارات از مسجد بعد از انقلاب چندین برابر شده و در مقابل مسجد و امامت آن دچار مشکل شده است به گونه‌ای که اقامه نماز صبح به کمترین حد رسیده است.

ب: از نظر سرانه و تعداد مسجد مشکل جدی داریم: ۶۰٪ مساجد کشور در روستاهاست (با حدود ۳۰٪ جمعیت) و ۴۰٪ مساجد در شهرهاست (آن هم در بافت قدیمی) با جمعیتی بالغ بر ۷۰٪ اما محدوده توسعه یافته شهرها، شهرک‌ها و حاشیه شهرها کمبود مسجد دارند و از فقدان مسجد رنج می‌برند.

ج: شاید تنها کشوری باشیم که مسجدسازی در آن بدون پشتوانه قانونی است و نبود قانون موانعی ایجاد می‌کند.

۲. در حالیکه عمده ساختمانها دارای پشتوانه قانونی و اقتصادی اند هزینه آب و برق و گاز مساجد هنوز مشکل دارد در حالی که مساجد بیشترین خدمات را به نظام ارائه می‌دهد.

هد: هر جا حسینیّه هست کمتر از مسجد نیست بلکه بهتر و مجهزتر است و حال آنکه سفارش شده مسجد بهترین ساختمان باشد.^۱

۱. فی بُیُوتِ اَدْنٰی اللّٰهِ اَنْ تُرْفَعَ وَیَذْکَرَ فِیْهَا اسْمُهُ یُسَبِّحُ لَهُ فِیْهَا بِالْغُدُوِّ وَالْاَصَالِ؛ سوره نور، آیه ۳۶.

۳. پس از پیروزی انقلاب و خاتمه جنگ انتظار می‌رفت همه امور فرهنگی با دقت، کارشناسی شود؛ چرا که لازمه حکومت پیدایش نیروهای منافق و پست طلب است و اگر مراقبت نشود نتیجه معکوس خواهد داد و متأسفانه چنین دقتی در امور فرهنگی رخ نداده و مسجد که تصفیه کننده جامعه از منافقین است از محوریت خارج شده است.

۴. دشمنان قسم خورده انقلاب اسلامی از ساخت مساجد کوچک یا بزرگ از این جهت نگرانند که صاحب مسجد، خداوند عزیز و عظیم، و اداره کننده مسجد، مردمانی وارسته، اهل ایمان و روحانیت راستین و حوزه‌های علمیه هستند که هرگز نمی‌توان آنان را فریفت و با تهدید یا تطمیع آنان را به انحراف کشانید و حقیقت هم همین است؛ چون حرکت مردم بدون رهبری روحانیت و نیز حرکت روحانیت بدون همراهی مردم همواره ابتر و محکوم به شکست بوده است و حرکت مردم با روحانیت تنها در مسجد عینیت پیدا می‌کند. از همین رو دشمنان با مسجد و رونق آن مخالفند.

۵. امروزه دشمنان اسلام در پرتو سوء استفاده از احساسات پاک و بی‌آلایش مردم و عشق‌ورزی و ارادت آنان به مذهب - به ویژه نفوذ عاطفی و فکری عاشورا در میان مسلمانان - حسینی‌ه احداث می‌کنند تا حدی که نه تنها به اهداف والا و مقدس مسجد یاری نمی‌رساند بلکه در پاره‌ای موارد مزاحم برنامه‌های مسجد نیز می‌گردد.

۶. امام راحل عظیم‌الشان در زمان حیات خویش حتی اجازه تعمیر و ساخت حسینیه جماران را ندادند و مقام معظم رهبری - زید عزّه - عملکرد هیچ حسینی‌ه‌ای را تأیید نکرده‌اند اما در عین حال حسینی‌ه‌ها در سراسر کشور همچنان سبقت را از همه نظر - از جمله ساخت و نظافت - از مساجد گرفته‌اند.

۷. متأسفانه حسینی‌ه‌ها عموماً توسط غیر کارشناسان دین اداره می‌شوند و

علماء دین، در آنها محور نیست و اغلب از روحانی استفاده ابزاری می‌کنند. روحانی در آنجا میهمان است نه میزبان، مأمور است نه آمر و در حاشیه است نه در متن. بنابراین با روحانی اصطکاک پیدا می‌کنند و طبیعتاً عزاداری‌ها از محتوا تهی می‌گردد و تنها ظواهری از عزاداری‌ها و اظهار محبت به سید و سالار شهیدان باقی می‌ماند و در پاره‌ای از موارد برخی با سبک‌های وارداتی و یا اعمال ناشایست، دشمنان اسلام را شاد و دوستان و متدینین را مکدر می‌نمایند.

۸. وعاظ و خطبا در مسجد، آزاداندیشانه و بدون دغدغه تبلیغ میکنند ولی در حسینیه، مأمور و محکوم افکار رؤسای هیئت هستند و دچار چالش میشوند؛ یا نباید بروند و یا اگر رفتند هر چه و هر اندازه که آنان گفتند باید سخن برانند. ۹. یکی از معضلات و مشکلات بزرگ دهه‌های اخیر جامعه ما معطوف شدن کانون توجه مردم به حسینیه و مکان‌هایی از این قبیل و کم‌توجهی به مساجد است که خطراتی بس عظیم به دنبال دارد.

۱۰. پیدایش و ساخت مراکز غیرمسجد به حسینیه و تکیه خلاصه نمی‌شود بلکه متأسفانه به گونه‌ای مهارناشدنی رو به تزاید است. امروزه به وفور مراکزی همچون مهدیه، عباسیه، حسینیه، سجادیه، کاظمیه، دارالقرآن، مهد قرآن، جامعه القرآن، نمازخانه و مصلاً در حال احداث است و زنگ خطر جدی برای دین و انقلاب به شمار می‌آید و زمینه‌های به انحراف کشاندن حرکت‌های دینی و انقلابی در حال شکل‌گیری است.

مهارت دشمن

بهترین مکان تبلیغ، مسجد است ولی متأسفانه در یک قرن گذشته عده‌ای دانسته یا ندانسته درصد انتقال این مکان تبلیغی منحصربه‌فرد، به مکان‌های دیگرند تا تبلیغ مؤثر را از کار بیندازند و یا اختلافات جدی در آن ایجاد و مشکلات

عظیمی برای آن فراهم کنند.

دشمنان دین وقتی ملاحظه کردند ظهور انقلاب و ادامه آن توسط روحانیت و مساجد و روضه‌ها و منابر امام حسین علیه السلام پیش می‌رود و توان مقابله با آن را ندارند سعی کردند با جابه‌جا کردن مهره‌های مؤثر در تبلیغ و به هم ریختن آن به اهداف خود برسند؛ مثل روضه‌های بی‌منبر، مساجد و روضه‌های بی‌روحانی، روحانی بی‌مسجد و متأسفانه تا اندازه‌ای هم پیشروی کرده‌اند.

گذاشتن اولویت دوم یا چندم به جای اولویت اول و واجب کردن مستحب و مستحب کردن واجب از جمله راه‌های نفوذی دشمن است و ما متأسفانه بدان گرفتار شده‌ایم.^۱

سند حسینیّه

حسینیّه هیچ‌گونه سندیت روایی ندارد و از نظر تاریخی قدمتی کمتر از صد سال دارد و توسط سلطه‌گرانی همانند انگلیس و سلطه‌پذیرانی همچون قاجاریه تأسیس و پایه‌گذاری شده است. حسینیّه کم‌ترین مزاحمت یا خطری برای اغراض پلید دشمنان نداشته و در دراز مدت نقطه قوت ما را به نقطه ضعف تبدیل و ما را آسیب‌پذیر می‌کند.

با کمال تأسف باید گفت: اکنون ساخت این‌گونه اماکن آن‌گونه در اذهان مردم ریشه دوانیده که احداث آن‌ها را واجب‌تر و مقدس‌تر از مسجد می‌پندارند چنان که در برخی مناطق کشور، مسجد وجود ندارد و اگر دارد متروکه است اما حسینیّه‌های عظیمی احداث گردیده که کم‌تر مشکل قانونی دارند و حتی در برخی مناطق، مساجدی وجود دارد که در توسعه خود به حسینیّه تبدیل شده‌اند

۱. رئیس‌جمهور یوگسلاوی سی سال جاسوس بود و به وی مأموریت داده بودند بدون آن که با کسی ارتباط داشته باشد فقط اولویتهای اول را دوم و اولویتهای دوم را اول قرار بدهد و گفته بودند ما از دور مراقب شما هستیم تا از مأموریت خود تخلف نکنی.

و یا به اسم حسینیه مطرح هستند و بیم آن می‌رود که مصداق بارز آیه «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا»^۲ باشیم، زیرا هر کاری که خود آن یا نتیجه آن سبب بی‌رونقی یا کم‌رونقی مسجد گردد مصداق این آیه محسوب می‌گردد.

تا چندی پیش حسینیه و تکیه^۳ مشکل حادی نبود. مقداری از مسجد - و یا احیاناً حیاط آن - را که نمی‌خواستند مسجد باشد «تکیه» و «حسینیه» و در برخی کشورها «زاویه» می‌نامیدند و کارکرد آن همانند «صَفَه» بود که در مسجد النبی مخصوص میهمانان و تازه‌واردین و مهاجرین بوده است.^۴

لذا حسینیه از مرافق و احیاناً جزو حیاط مسجد به شمار می‌آمده اما مع الأسف امروزه به رقیب مسجد تبدیل شده است به گونه‌ای که نه تنها کمک به مسجد نیست بلکه جدای از مسجد و مزاحم آن است.

البته در گذشته به کاروان‌سراهایی که در مسیر کربلا قرار داشته و کاروان در آن استراحت می‌کرده‌اند نیز «حسینیه» گفته می‌شده است ولی این گونه بناها که امروزه از آن‌ها به «زائرسرا» یاد می‌شود محل کلام و مناقشه ما نیست.^۵

مدیریت حسینیه‌ها

تا چندی پیش کلیدداران و متولیان مسجد و حسینیه یکی بوده‌اند و حسینیه تابع مسجد و محور، علماً بوده‌اند ولی اکنون کمتر حسینیه‌ای دیده می‌شود که

۱. مثل حسینیه اعظم زنجان که اصل آن مسجد بوده است.

۲. سوره بقره، آیه ۱۱۴.

۳. گرچه تکیه در زمان امام سجاد علیه السلام تأسیس شده است ولی به نام تکیه نبوده بلکه صومعه نامیده می‌شده که باید در جای دیگر مورد بحث قرار گیرد.

۴. البته این که آیا صَفَه داخل مسجد بوده یا نه بحثی فقهی دارد.

۵. نمونه‌هایی از چنین بناها هنوز در استان‌های لرستان و خوزستان وجود دارد.

یک روحانی عالم، فهیم، مقید، مخلص و متخلّق به اخلاق اسلامی متولی آن باشد بلکه افرادی با ویژگی‌های خاصی همچون هیکل درشت؛ سبیل بلند؛ انگشتر بزرگ؛ اخلاق باز؛ یقه چاک و به قول خودشان لوطی جایگزین علما شده‌اند.

عوامل درونی رشد حسینی‌ها

۱. عدم بیان آداب و فضایل مسجد برای مردم^۱
۲. مسئولیت ندادن به جوانان در مسجد
۳. عدم تفاهم و توافق امام و امنای مسجد با هیئت‌های مذهبی
۴. هیئت امنایی بودن مدیریت مسجد و شکست آن و مدیر واحد داشتن حسینی‌ه و موفقیت آن
۵. اقامه نماز جمعه در بعضی حسینی‌ها و تأیید عملی آن توسط ائمه جمعه
۶. سفارش منبری‌های افراطی درباره حسینی‌ه^۲
۷. کافی نبودن و کارشناسی نبودن برنامه‌های تلویزیون
۸. سلطه سازمان اوقاف، ارشاد و تبلیغات بر مساجد و عدم سلطه بر حسینی‌ها
۹. گذاشتن شرایط دشوار توسط شهرداری‌ها و ارگان‌ها جهت ساخت مساجد و نبودن آن شرایط درباره ساخت حسینی‌ها
۱۰. حضور بسیج در مساجد موفق و ملزم نبودن حضور آن در غیر مسجد
۱۱. عدم رشد مساجد همراه با مراکز اقتصادی و اجتماعی
۱۲. نقصان در تأمین نیازهای فطری مردم توسط مساجد

۱. کمتر مسجدی را میتوان پیدا کرد که آیات و احادیث فضیلت مسجد در آن نوشته و در معرض دید قرار داده شده باشد.

۲. تأسیس هیئتهایی به عنوان مقدسی - چون هیئت رزمندگان - که به حزب سیاسی تبدیل شده‌اند و عمده مراکز آنان، مسجد نیست تا رهبران سیاسی آنها بتوانند هیئت را اداره کنند.

۱۰۶. لذا مردم برای فرار از بسیج، حسینی‌ه میسازند.

۱۳. عدم تبیین صحیح کارکردهای مسجد، قبل و بعد از انقلاب به طوری که مسجدی جزو متحجرین و مسجد، علامت سرویس بهداشتی و تابوت و کثیفی قرار گرفته است.

۱۴. دعوت مردم به مراکزی مثل سینما و فرهنگسرا توسط دولت و عدم دعوت آنان به مسجد^۱

۱۵. توهین و تحقیر عملی مسجد توسط حاکمان و مسئولان حکومتی به گونه‌ای که وزیر یا استانداری که هفته‌ای یک بار به مسجد برود سراغ نداریم.

۱۶. بی‌اعتنایی برخی روحانیان و علما نسبت به امامت و مدیریت مسجد

۱۷. فرار از اهل سنت که به مسجد می‌پردازند و ما توان مقابله با آنها را نداریم و به جای حل مسأله، صورت مسأله را پاک می‌کنیم.

۱۸. فرار از محوریت روحانیت و محور قرار دادن مداح‌ها و رؤسای هیئات با ویژگی‌های کذایی

۱۹. امکان هزینه کردن هر مالی از هر کسی بدون محاسبه در حالی که در مسجد اینگونه نیست

۲۰. داشتن مرکزی برای تحزب و فرقه‌گرایی و چشم و هم چشمی و برتری‌های قومی و فرقه‌ای

۲۱. قرینه‌سازی از مسجد در نظر عوام نسبت به فضایل و آثار در حالی که حتی ثواب خواندن نماز جماعت در حسینه دو برابر نماز در خانه نیست چه رسد به ده‌ها و صدها برابر. گذشته از این که اقامه نماز جماعت در حسینه و ترویج آن، توهین به مسجد و تحقیر آن است و از ریشه و اساس دچار مشکل است.

اهداف طراحان حسینه

طراحان اصلی حسینه‌ها اهداف زیر را دنبال می‌کنند و خیلی از ماها

---

۱. لذا مردم حسینه را انتخاب می‌کنند تا راه تازه و جدیدی باشد.

بی‌خبر از این حقایق پشت پرده و بدون تحلیل و بررسی قضیه، ناخواسته با آنان هماهنگ شده‌ایم. برخی از آن اهداف عبارتند از:

۱. دور کردن مردم از محوریت مسجد و روحانیت
۲. اشراف به اعمال مذهبی مردم
۳. رقیب‌تراشی برای مسجد، محراب، منبر و روحانی
۴. نواختن آلات موسیقی در عزاداری‌ها
۵. کم‌رنگ سازی عقاید مذهبی مردم
۶. خارج کردن عمود خیمه دین (نماز) از خانه خدا (مسجد)
۷. بلامانع شدن دعوت از مشرکان (سفیران اروپایی) در مراسم عزاداری و توجیه حضور آنان
۸. نفوذ انحرافات به هدف اصلی قیام ابوالفضل علیه السلام از طریق اجرای تعزیه‌های همراه با انحرافات
۹. ایجاد شبهه در فروعات به انگیزه هموارسازی القای شبهه در اصول
۱۰. پررنگ کردن شبهات و کم‌رنگ کردن مسلمانات
۱۱. جایگزینی دین‌گریزی و تدبیر زدایی به جای دین‌داری و شریعت‌مداری
۱۲. تغییر دادن آموزه‌های دینی متناسب با شرایط فکری، فرهنگی و اعتقادی جاری

۱۳. ایجاد قرائت و گفتمان نوین دینی با تأکید بر:

الف: محبت اهل بیت علیه السلام به جای تبعیت از اهل بیت علیه السلام

ب: جنبه‌های احساسی آموزه‌های دینی به جای جنبه‌های استدلالی

ج: اباحه‌گری و باطنی‌گرایی به جای شریعت‌مداری و پایبندی به تکالیف دینی

د: برجسته سازی تقابل و تعارضهای مذهبی

ه: افراطگرایی و تکفیریه‌های شیعی

جاذبه‌های حسینی

۱. علما و بزرگان حسینی دارند و به عنوان مهمانخانه از آن استفاده می‌کنند.
۲. در کشورهایی که پیروان اهل بیت علیهم‌السلام در اقلیت هستند از حسینی استفاده می‌کنند.
۳. می‌توان از مکانی که ملک شخصی است به عنوان حسینی - مدام یا موقتاً - استفاده کرد و برخلاف مسجد نیازی به آزادسازی ملک و وقف آن ندارد.
۴. حسینی برخلاف مسجد می‌تواند چندمنظوره باشد و از آن به عنوان مسافرخانه یا زائرسرا استفاده کرد و در ایام غیر عزاداری می‌توان از آن برای کارهای دیگر - حتی انباری و پارکینگ - استفاده کرد.
۵. حضور افراد جنب و حائض و حتی کفار در حسینی - برخلاف مسجد - بلامانع است.
۶. هر شرطی را در ساخت و اداره حسینی می‌توان لحاظ کرد ولی مسجد، شرایط خاص به خود را دارد.
۷. اجناس و اموال حسینی را غالباً وقف نمی‌کنند و می‌توانند از آن خارج کنند ولی درباره مسجد معمولاً وقف می‌کنند.
۸. تطهیر حسینی واجب نیست ولی تطهیر مسجد، واجب فوری است.
۹. در ساخت حسینی - برخلاف مسجد - مراعات جهت قبله یا ساخت محراب لزومی ندارد و معمولاً حسینی‌ها را پشت به قبله می‌سازند.
۱۰. برگزاری مجالس فاتحه در حسینی بلامانع است در حالی که در مسجد مکروه است.^۱

---

۱. در اسلام فقط مراسم تشییع سفارش شده، جلسات فاتحه جایگاهی ندارد لذا مخارج مجالس فاتحه از مال میتی که طفل صغیر دارد دارای اجازه شرعی نیست و از طرفی چون مجلس فاتح مجلس مصیبت می‌باشد در مسجد اشکال دارد لذا بعضی برای گرفتن فاتحه ترجیح می‌دهند که حسینی بسازند یا در

۱۱. آوردن وسائیل موسیقی، نصب عکس، قمه زنی، قربانی کردن در حسینیه - برخلاف مسجد - بلامانع است.
۱۲. ورود کفار و مشرکان برای تماشای عزاداری به حسینیه - برخلاف مسجد - بلامانع است.

آسیب‌های حسینیه

الف: آسیب‌های عبادی

۱. نماز در حسینیه هیچ فضیلتی بر نماز در خانه و مکان‌های دیگر - غیر از مسجد - ندارد.
۲. اقامه نماز جماعت در حسینیه‌ها بسیار کم رونق است و اگر جماعتی هم وجود داشته باشد در صورت وجود مسجد، توهین به مسجد و جماعت مسلمین محسوب می‌شود.
۳. التزام به اسلام در آن کم‌رنگ است.
۴. محور مسجد، نماز و محور حسینیه، عزاداری است و قهرآدر حسینیه‌ها نماز به حاشیه می‌رود.
۵. در حسینیه تقریباً نماز صبح نداریم.
۶. در دهه محرم بعضی اوقات در وقت نماز مردم مشغول مراسم عزاداری هستند و در اذهان، قبحی هم ندارد.

ب: آسیب‌های مذهبی

۱. وجه اشتراک شیعه اثنی عشری با اهل سنت در مسجد است و داشتن حسینیه ما را به فرقه‌های ضالّه (صوفیه و امثال آن) شبیه و نزدیک می‌سازد.

حسینیه جلسه بگیرند.

۱. به دلیل این که نماز جماعت از کارکردهای اصلی مسجد است.

۲. حسینی‌ها محل ترویج خرافه‌پرستی است؛ خرافه‌هایی نظیر «ما همه غرق گناهییم و یک حسین داریم».

۳. ایجاد افراط و تفریط در بیان معارف و احکام و آداب در بعض موارد و عدم جلوگیری از بیان آن در اغلب موارد.

۴. یک امامی شدن و نشناختن ائمه دیگر و حتی برخی اوقات اهانت به انبیا رانیز به همراه دارد و گاهی دیده شده حسینی‌ها، امام حسینی و عباسیه، ابوالفضل می‌شود و با هم اختلاف پیدا می‌کنند در حالی که مسجد، خانه انبیا و اوصیاست.

۵. فرقه‌های نوظهور در این گونه امکان رشد می‌کنند نه در مساجد.

۶. وهابی‌ها در کتاب‌های خویش می‌نویسند: «شیعه، مساجد ضراری دارند که به آن‌ها تکیه و حسینی‌ها می‌گویند» و ما سند محکم و جواب قانع‌کننده‌ای در مقابل آنان نداریم.

۷. حسینی‌ها به جهت کارکرد و نوع فعالیت‌های آنها، تقویت‌کننده جنبه‌های احساسی و شعاری در مقابل جنبه‌های استدلالی و اعتقادی هستند و در موارد زیادی اشعار، آموزه‌ها و نمادهایی که در تکایا و حسینی‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند با مبانی کلامی، اعتقادی و فقهی مذهب اثنی‌عشری تطابق ندارد و در مواردی در تعارض است.

۸. در تکایا و حسینی‌ها به دلیل عدم اشراف و نظارت کارشناسان و عالمان دینی زمینه برای انحرافات، بدعت‌ها و کجروی‌های دینی و مذهبی فراهم بوده و آنچنان که در احادیث اهل بیت علیهم‌السلام نیز تصریح شده آنچه دین و مکتب را از بین می‌برد بدعت‌ها، خرافات و کجروی‌های اعتقادی است.

۹. تکایا و حسینی‌ها به نوعی ترویج‌دهنده اباحیگری، باطنی‌گرایی و فرار از تکالیف و شریعت دینی و مذهبی می‌باشد. از این رو تارکین واجبات و فاعلین مناهی و منکرات و محرّمات به راحتی می‌توانند در تکایا و حسینی‌ها حضور

فعال و مؤثر داشته باشند نه اینکه تأثیرپذیر باشند.

ج: آسیب‌های فرهنگی

۱. هرج و مرج فرهنگی که خود، یکی از علل و عوامل به وجود آمدن واقعه عاشورا محسوب می‌شود.
۲. تعدّد مراکز و مسئولین فرهنگی بدترین بلا و مصیبت را به بار آورده است و وجود مراکز فرهنگی در کنار مسجد که مرکزیت تاریخی و دینی و انحصاری دارد بسیار پرخطر است.
۳. کارکرد حسینیّه و خانقاه و امثال این دو در انحراف، دارای قرابت زیادی است.
۴. حسینیّه عاملی است جهت عدم بهره‌برداری کامل از حضور علما. در مسجد، روحانیت، میزبان و دیگران میهمان هستند ولی در حسینیّه، عکس می‌شود.
۵. چون مسجد، مقدس است هر پولی را هزینه نمی‌کنند ولی از صرف پول شبهه‌ناک در حسینیّه ابایی نمی‌شود.
۶. حسینیّه حرمت و احترام خاصی ندارد. لذا بعضی اعمال ناشایست - مثل کف زدن، سوت زدن، نواختن موسیقی و تجمع‌های بی‌فایده - در آن انجام می‌گیرد و بعض چیزهای نامناسب - مثل آلات لهو و لعب، نصب عکس‌ها و تمثال‌های کذایی - در این گونه اماکن صورت می‌گیرد.
۷. در علائم آخرالزمان آمده است که: «مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَ هِيَ خَرَابٌ مِّنَ الْهُدَى»^۱ و چون نگفته «مساجد الله» ممکن است ناظر به مکان‌هایی نظیر حسینیّه باشد که جای تأمل دارد.

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ وَمِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ يُسْمَوْنَ بِهِ وَهُمْ أَبْعَدُ النَّاسِ مِنْهُ مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَ هِيَ خَرَابٌ مِّنَ الْهُدَى فَفَقَّهَاءُ ذَلِكَ الزَّمَانِ شَرُّ فُقَهَاءِ تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ مِنْهُمْ خَرَجَتْ الْفِتْنَةُ وَالْبِيهْمُ تَعُودُ؛ کافی، جلد ۸، حدیث ۴۷۹، صفحه ۳۸.

د: آسیب‌های اجتماعی

۱. نشست‌های غیرمفید و حضور افراد لابلای در این گونه اماکن ممکن می‌گردد.
۲. تکایا و حسینیه‌ها به لحاظ مدیریت، تشابه کارکرد و نقش مذهبی غالباً در تقابل با مساجد هستند.
۳. با ساخت مسجد از حسینیه بی‌نیاز می‌شویم اما هر چه حسینیه بسازیم از مسجد بی‌نیاز نمی‌شویم؛ چه اینکه مساجد میتوانند متکفل کارکردهای مثبت و مفید حسینیه‌ها باشند اما حسینیه‌ها قادر به عهده‌داری نقشهای عبادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مساجد می‌باشند.

ه: آسیب‌های مدیریتی

۱. معمولاً حسینیه به نام افراد و در اختیار آنان است ولی مسجد نمی‌تواند منحصرأ در اختیار فرد یا گروهی خاص باشد. از این رو حسینیه‌ها صنفی، گروهی، حزبی و مانند آن بوده و ممکن است زمینه‌ساز گسستهای اجتماعی و محلی شوند.
۲. یکی از عوامل پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رهبری عاشورا توسط علما و مراجع بوده است اما در کشورهایی مثل هند و پاکستان که مراسم عاشورا توسط ذاکرین و عوام هدایت می‌شود کم‌تر به نتیجه می‌رسد؛ چرا که در حسینیه، علما محور نیستند.
۳. حسینیه از مسجد و روحانیت تمرکززدایی می‌کند.
۴. اماکن مذهبی گسترده‌ترین و مؤثرترین نهادهای اجتماعی در هر محل و روستا و شهر می‌باشند و از آنجا که مساجد تحت مدیریت روحانیون و عالمان دینی می‌باشند میتوان روحانیت و عالمان را مؤثران واقعی جامعه دانست.

و: آسیب‌های سیاسی

۱. مشروعیت مساجد منوط به اذن ولی امر است به خلاف تکایا و حسینیه‌ها که

- نصّ دینی ندارند و لذا مشروعیت منصوص و در پی آن، شرایط مشروعیت ندارند.
۲. حسینی‌ها ناظر به حوادث گذشته، بدون تطبیق آن با شرایط حال است در حالی که مساجد تبیین کننده نظر دین در خصوص شرایط موجود میباشد.
۳. آموزه‌های سیاسی ارائه شده در حسینی‌ها، انفعالی و ناظر به اسطوره‌های تاریخی است به خلاف مساجد که ارائه دهنده راهکارهای سیاسی به صورت فعال و متناسب با شرایط روز میباشد.
۴. حسینی‌ها عاملی برای ولایت‌گریزی است در حالی که مسجد مشروط به ولایت است و مسجدی که امام و ولی فقیه اجازه تأسیس آن را ندهد یا با آن مخالفت کند مسجد نمی‌شود مثل مسجد ضرار.
۵. مسجد، علامت حاکمیت و حسینی‌ها، علامت محکومیت است. مسجد ما را مهاجم و حسینی‌ها ما را مقهور و منزوی می‌کند.
۶. شعارهای غلوآمیز در این گونه اماکن رواج می‌یابد.
۷. شعار بی‌شعور و عدم بهره‌برداری و استفاده صحیح از حوادث و وقایع کربلا رونق می‌گیرد.
۸. وجود ۳۰ هزار حسینی‌ها بدون ولایت و روحانیت عاملی در جهت توسعه انحرافات به شمار می‌رود.
۹. تکایا و حسینی‌ها در نهایت، محرک عامه مردم بدون هدف‌گرایی عالمانه و کارشناسانه است که ممکن است به دلیل عدم اشراف و نظارت دینی، برخی از اقدامات تکایا و حسینی‌ها نه تنها در دفاع از مکتب نباشد که در مقابل آن باشد.

شبیخون فرهنگی

هم اکنون ساخت مراکز فرهنگی حسینی‌ها، عباسیه، دارالقرآن و... غالباً

توسط متولیان امور فرهنگی کشور صورت می‌پذیرد و از لحاظ قانونی نیز آسانتر از احداث مسجد است.

بی‌دلیل نیست که ساخت حسینیه - خصوصاً در دو دهه اخیر - چند برابر مسجد شده است و روز به روز مسجدسازی را از نظر قانونی سخت‌تر می‌کنند و مردم را از مسجد فراری می‌دهند و این چیزی جز تحریف عملی عاشورا نیست و حکایت از عمق نفوذ عقیدتی و شبیخون فرهنگی دشمنان اسلام دارد. خوشبختانه این در حالی است که مردم متدین و انقلابی و جوانان هوشمند هنوز راه امام حسین علیه‌السلام و اهداف مقدس او را در مساجد جستجو می‌کنند و به فریب کاری‌ها و ندانم‌کاری‌های فرهنگی توجهی نمی‌کنند.

۱. عالمان هوشمند معتقد بودند چون مسجد مکان اصلی تعلیم و تعلم است و حتی خوابیدن طلاب در آن بی‌اشکال است^۱ تدریس علوم اسلامی باید در همان مساجد برگزار شود لذا با ساخت مدارس علمیه به صورت جداگانه مخالفت می‌ورزیدند. البته پس از گذشت زمانی چند و پس از افزایش دانش‌پژوهان دینی و ازدحام در مساجد، غرفه‌ها و حجره‌هایی را در صحن و حیاط مساجد برای سکونت آنان در نظر گرفتند که مسجد جامع الازهر مصر یکی از آنهاست.

پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی انتظار می‌رفت این سیره و سنت مبارک استمرار می‌یافت و حوزه‌های علمیه از مسجد که در مراکز شهرها و بازار بودند جدا نمی‌شد همان‌گونه که اهل سنت و جماعت تبلیغی آنان مکان تبلیغات، سکونت، خوردن و خوابیدنشان در مسجد است.

حال به سخن اصلی باز می‌گردیم. آیا وقتی عالمان بزرگوار برای تحصیل -

---

۱. مسجد در دوران نبوی فقط مخصوص عبادت نبود بلکه در آن به امور مختلف فرهنگی، اجتماعی و سیاسی می‌پرداختند. از روایات بر می‌آید که مساجد عصر ظهور نیز جایگاه آموزش قرآن و علوم اسلامی خواهد بود.

و حتی سکونتِ طلاب اجازه ساخت غیر مسجد را نمی دادند چگونه می توان مکانی را ساخت که رقیب مسجد، باعث رویگردانی مردم از مسجد و عاملی برای تلبیس و تلویث ساحت مقدس شیعه گردد آن گونه که بدترین فرقه ها (وهّابی ها) زشت ترین نقدها را بر ضد ما بر زبان جاری کنند.^۱ و ما قدرت دفاع و توجیه نداشته باشیم با این که مسجد محل وحدت شیعه و سنی و جدایی شیعه اثنی عشری از بقیه فرقه های مذهبی است.

۲. امروزه با سوء استفاده از گفتار امام راحل علیه السلام و در پرتو تدبیر دیگراندیشان و سهل انگاری برخی متولیان امر فرهنگ و تبدیل ضرورت های قبل از انقلاب به بایسته های فرهنگی، ساخت و ترویج غیر مسجد و آموزش امور غیر لازم - و بعضاً مضر - به عنوان کار فرهنگی به دست خودی ها به گونه ای شتابزده و فزاینده رو به گسترش است.^۲

۳. امروزه ناخواسته با دشمنان وحدت عملی پیدا کرده ایم و در عمل به این سمت پیش می رویم که نسل جوان برای مراکز فرهنگی و نسل بازنشسته برای مسجد باشد و جالب این که هر ساله مبالغ کلانی از بیت المال از سوی دولت و متولیان امور فرهنگ به مراکز فرهنگی اختصاص می یابد و در این مسیر هزینه می شود.

مدیریت حل بحران

اکنون که تا اندازه ای به ضرر و زیان های حسینیّه واقف شدیم شایسته است برای حل این معضل چاره ای بیندیشیم و این رسالت عظیم بردوش حوزه های

۱. ان للشیعة مسجداً ضرراً یسمی بالتکایا والحسیّتیات (والرافضة یرفضون المساجد و یعطلونها...)

۲. مجتمع های مذهبی، دارالقرآن ها، نماز خانه ها و حسینیّه ها به جای مساجد قرار گرفته اند و هر یک نیز شعب و انشعابات فراوانی پیدا کرده اند: حسینیّه به عباسیه و بیت الرقیه و... و دارالقرآن به مکتب القرآن، بیت القرآن و جامعه القرآن و... .

علمیه و بزرگان و مراجع عظام و طلاب و مبلغان اسلامی است.

تدابیر راهبردی

الف: تدابیر مدیریتی

۱. حسینییه‌ها را تحت امر مساجد قرار دهیم.
۲. اگر افرادی با پافشاری می‌خواهند حسینییه بسازند از آنان بخواهیم که آن را در کنار مساجد بسازند و تحت مدیریت و تابعیت مساجد قرار دهند.
۳. در جایی که به مسجد نیاز است با استناد به همین نیاز، از ساخت حسینییه و نظایر آن جلوگیری کنیم.
۴. روحانیان و علما به امامت و مدیریت مساجد اهمیت دهند تا با تقویت مساجد از گسترش حسینییه‌ها بکاهیم.

ب: تدابیر حکومتی

۱. اماکن غیر مسجدی، بنام وقف نشود تا بتوان در آینده آن‌ها را جزو مسجد قرار داد.^۱
۲. فقط برای ساخت مسجد اجازه صادر شود؛ چرا که «كُلُّ بِنَاءٍ وَبِأَلِّ عَلٰی صَاحِبِهِ إِلَّا الْمَسْجِدَ» و «فِي بُيُوتٍ أَدْنَى اللَّهِ أَنْ تُرْفَعَ»^۲
۳. از ساخت حسینییه در مراکز دولتی و نظامی - همانند ارتش، سپاه و بسیج - جلوگیری شود.
۴. هدایت کردن عزاداری - با محوریت مسجد - توسط صدا و سیما و سازمان تبلیغات از ماه‌ها قبل با برنامه‌ریزی و هماهنگی آغاز گردد.

---

۱. مثلاً حیاط یا مرافق مسجد را می‌توان مسجد کرد اما اگر حیاط به عنوان حسینییه وقف شد تغییر کاربری آن مشکل می‌شود.

۲. سوره نور (۲۴) ف آیه ۳۵.

۵. روحانیان مساجد را از رونق دنیا نیندازند و توان تأمین نیازهای ضروری زندگی را از آنان سلب نکنند.
۶. حمایت از مساجد و حمایت نکردن از حسینیه و نظایر آن در دستور کار حکومت قرار گیرد.

ج: تدابیر تبلیغی

۱. احادیث وارده در ارتباط با فضیلت و فرهنگ والای مسجد را بین مردم ترویج کنیم.
۲. فرهنگ نماز در مسجد را به مردم برسانیم.
۳. عملکرد منفی حسینیه‌ها را تبیین کنیم و مردم را به این نکته توجه دهیم که مقام معظم رهبری - زید عژه - تاکنون در مورد ساخت هیچ حسینیه‌ای ترغیب و تشویق قولی و فعلی نداشته‌اند و امام راحل عظیم الشان نیز در زمان حیات پربرکت خویش حتی اجازه تعمیر حسینیه جماران را نداده‌اند.
- این حقایق را نیز برای مردم تبیین کنیم:
۱. نماز فقط در مساجد ده‌ها و بلکه صدها برابر ارزش دارد و اقامه نماز و انجام عبادات دیگر در حسینیه و مراکز فرهنگی تفاوتی با خانه ندارد.
۲. امام حسین علیه السلام نیازی به گریه و عزاداری زنان حائض و مردان جنب ندارد و گریه حتی برای خود آنان اثری و ثوابی ندارد.^۱ لذا فراهم آوردن امکانات حضور آنان در مجالس عزاداری، مجوّزی برای تأسیس حسینیه نمی‌شود.
۳. حسینیه‌ها و نظایرش اغلب موجب تفرقه می‌شوند.
۴. وجه اشتراک ما با اهل سنت حضور در مسجد و وجه افتراق ما با فرق ضالّه، جدائی و کناره‌گیری آنها از مسجد است و ما با رفتن به حسینیه و

۱. ممکن است حتی سوء اثر هم داشته باشد.

نظایر آن به وحدت مسلمانان ضربه می‌زنیم و با فرق ضالّه هماهنگ و همسو می‌شویم.

۵. بنا و بانی مسجد هویت دارد چون مسجد هم «أَوَّلَ بَيْتٍ»^۱، هم «وُضِعَ لِكَافَّةِ النَّاسِ»^۲ و هم «قِيَاماً لِلنَّاسِ»^۲ است اما حسینیّه و نظایر آن هویتی دینی ندارند.

۶. آمریکا و اسرائیل و دشمنان هوشیار اسلام از مسجد می‌ترسند نه از حسینیّه و نظایر آن.

۷. حسینیّه جایگاه فقهی، تاریخی و حتی استنادی به سنت پیامبر ﷺ و معصومان : نداشته و ندارد.

۸. توجه به حسینیّه و نظایر آن و بی‌توجهی به مسجد زمینه حمله وهابی‌ها به شیعیان را در مناطق خاص مهیا می‌کند و عاملی بر اوج تبلیغات آنان علیه شیعیان می‌شود.

۹. یکی از دلایلی که علما کم‌تر در عزاداری‌ها شرکت می‌کرده‌اند این بوده که پایان کار عزاداری به حسینیّه‌ها و دارالحکومه‌ها ختم می‌شده است.

۱۰. مسجدسازی، دین و انقلاب ما را بیمه می‌کند نه حسینیّه‌سازی.

۱۱. هر عملی که باعث کم‌توجهی مردم به مسجد شود ظلم محسوب می‌گردد و باید با آن قاطعانه برخورد شود.

۱۲. مسجد تحت امر ولایت فقیه است ولی حسینیّه چنین التزامی ندارد.

۱۳. مردم در مسجد هدایت شده و به اسلام و احکام مترقی آن ملتزم می‌شوند نه در مسجد.

۱۴. مسجد چون فضای قدسی و احکام و آداب ویژه آسمانی دارد توان تربیت جامعه را دارد برخلاف حسینیّه.

۱۵. مسجد حامی و پشتیبان حکومت اسلامی و مانع تندروی‌ها و کندروی‌هاست

۱. سوره آل عمران (۳)، آیه ۹۶.

۲. سوره مائده (۵)، آیه ۹۷.

برعکس حسینی‌ها که معمولاً بدین انگیزه ساخته می‌شوند که زیر چتر حکومت نباشند.

۱۶. مسجد مکان تجمعی است که خداوند بدان سفارش کرده ولی حسینیه مکان تجمعی است که سلاطین ظالم بدان سفارش کرده‌اند.^۱

۱۷. اگر شیعیان در برخی از کشورها حسینیه می‌سازند، به خاطر آن است که مجاز به ساخت مسجد نیستند.

۱۸. ساخت مسجد در کنار مسجد به معنای مسابقه در کار خیر است اما ساخت حسینیه در کنار حسینیه به معنای چشم و هم چشمی است.

۱۹. حسینیه و نظایر آن نشانه محکومیت است نه حاکمیت و بی‌جهت نیست که ما به جای این که مهاجم فرهنگی باشیم مقهور فرهنگی هستیم.

۲۰. همه آداب مسجد مستند به کتاب و سنت است و لکن درباره حسینیه هیچ‌گونه آداب مستند به کتاب و سنت نداریم و برای همین است که اثر تربیتی نیز ندارد.

۲۱. ساخت حسینیه به منظور فرار از احکام مسجد، در حقیقت دورزدن فرامین و تربیت دینی است؛ چه اینکه حرمت حضور در مسجد به معنای مفسدهای است که حضور وی برای اجتماعها و مراسم مذهبی دارد از این رو ساخت حسینیه و حضور معذورین، دورزدن احکام و آموزه‌های دینی است.

د: تدابیر فرهنگی

۱. روحانیان حسینیه‌ها حتماً در زمینه‌هایی همچون ماهیت مسجد و حسینیه و تفاوت‌های آنان با هم و نقش هر یک در جامعه آموزش‌های لازم را ببینند.

۲. از اقامه نماز در حسینیه‌ها جلوگیری شود؛ چرا که توهین به مسجد و مسجدی و به نماز در مسجد است.

۱. حسینیه‌سازی در زمان قاجاریه رونق گرفت و پادشاهانی چون ناصرالدین شاه در تکیه دولت خود حضور یافته و مردم را به شرکت در آن تشویق مینمود.

۳. برای ارائه ابعاد سازنده مساجد و نقش بی‌بدیل مساجد در تبلیغ فرهنگ عاشورا، محصولات جذّاب، تولید و در نمایشگاه‌ها و فروشگاه‌هایی - به ویژه در ایام دهه محرم - عرضه گردد.
۴. مساجد را زیباتر، مرتبتر و مطبوعتر از تکایا و حسینیه‌ها نسازیم.

هـ: تدابیر دینی

۱. علمای بزرگوار، ساخت، تعمیر و اداره حسینیه را ترویج نکنند.
۲. روضه‌خوانی خانگی و تنظیم عزاداری با محتوای عمیق و دقیق و راهبردی مورد توجه و تشویق قرار گیرد.
۳. روحانیت بزرگوار نه در حسینیه تبلیغ کنند، نه پول جمع کنند و نه عضو هیئات امنای آن شوند و اگر هم شدند آنان را در مسیر حق هدایت کنند و باعث بی‌رونقی یا کم‌رونقی مساجد نشوند.
۴. روحانیت، حسینیه‌ها را از طریق استفتاء از ولیّ فقیه و گرفتن حکم حکومتی از ایشان به مسجد تبدیل کند و یا این که در سمت قبله آن‌ها مسجد بسازد و حسینیه را به آن ملحق کند.
۵. از مجالسی که در حسینیه‌ها برگزار می‌شود و در آن‌ها عزاداری بدون موعظه و ارشاد روحانی انجام می‌گیرد جلوگیری شود.
۶. از پخش اخبار خواب‌ها و معجزات غیر مستند - که اغلب در حسینیه‌ها رایج است - جلوگیری شود و به این مورد دامن زده نشود.
۷. اگر مردم نسبت به حسینیه اعتقاد راسخ دارند در برابر آنان موضع‌گیری نکنیم؛ خودمان زمینه‌ساز و مروج آن بوده‌ایم.
۸. بیاییم در ایام تبلیغ تلاش کنیم حتی اگر شده یک نفر از کسانی که اهل مسجد نیست و یا از مسجد بریده است به مسجد بیاوریم و گرنه نگه داشتن مسجدی‌ها کار بسیار مهمی نیست و در این راه سعی بر این باشد که همه‌ی

اقشار مردم مورد توجه قرار گیرند.

۹. یکی از نکات مهم دیگر توجه به همسایگان مسجد است. ارتباط با همسایگان مسجد و عدم ایجاد مزاحمت برای آنها بسیار مورد تاکید بوده است.
۱۰. بیاییم همواره در گرایشهای سیاسی معتدل بوده و با تندروی خود گروه مقابل را از فیض حضور در مسجد محروم نسازیم، مسجد خانه‌ی خداست و مردم بندگان خدا، گاهی می‌شود با اظهار نکردن گرایشهای سیاسی باعث وحدت بین مردم شویم وعده زیادی رابه فیض درك جماعت نائل سازیم.